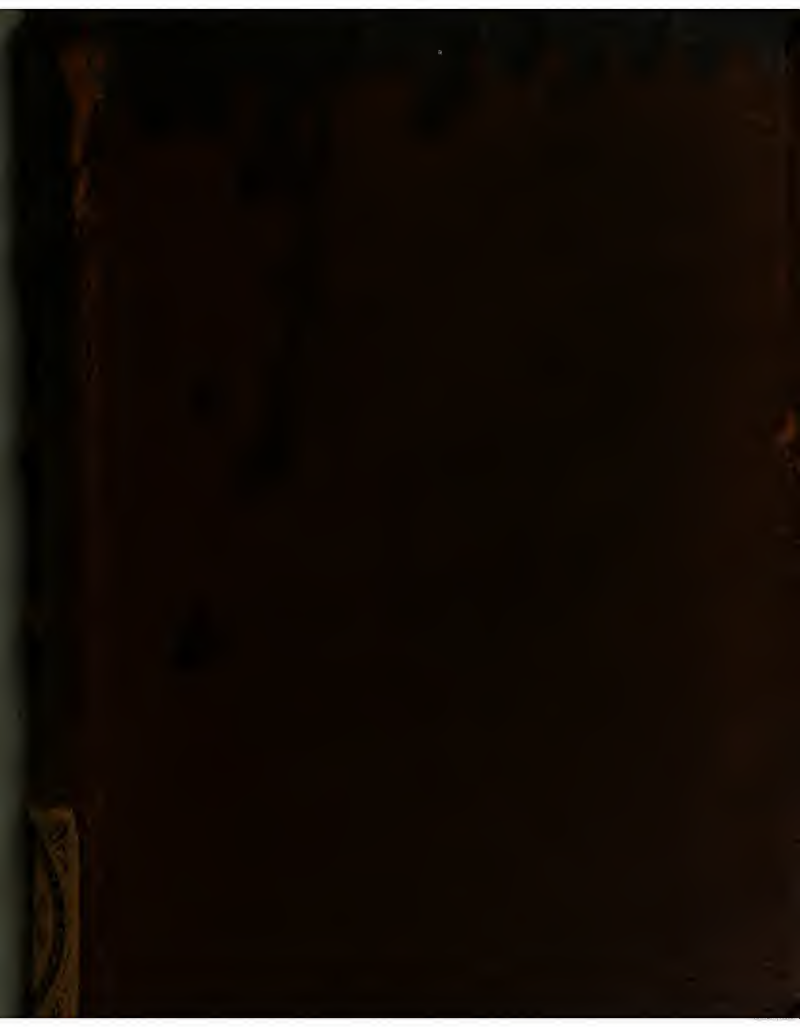

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
5 C
12

M

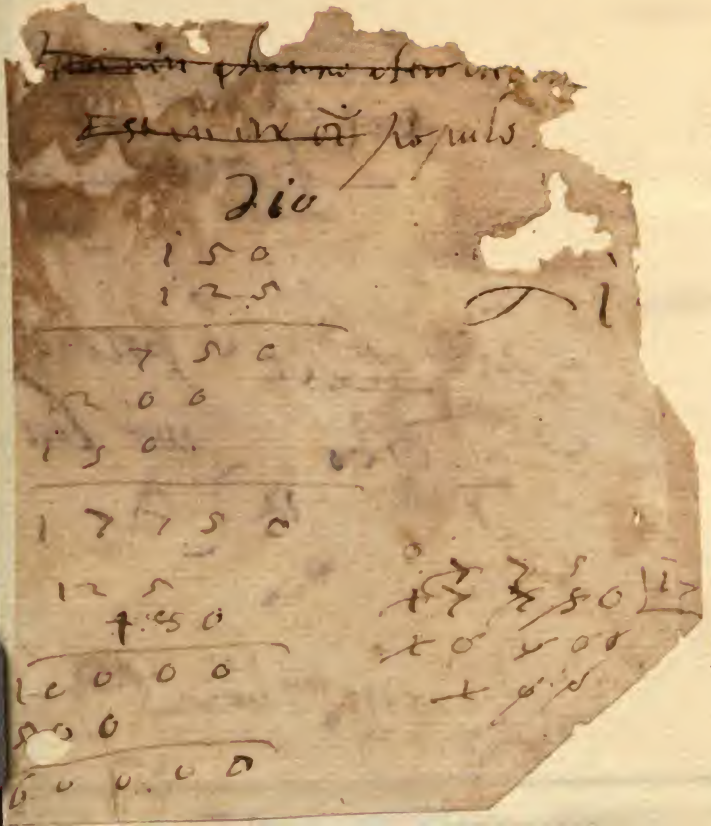

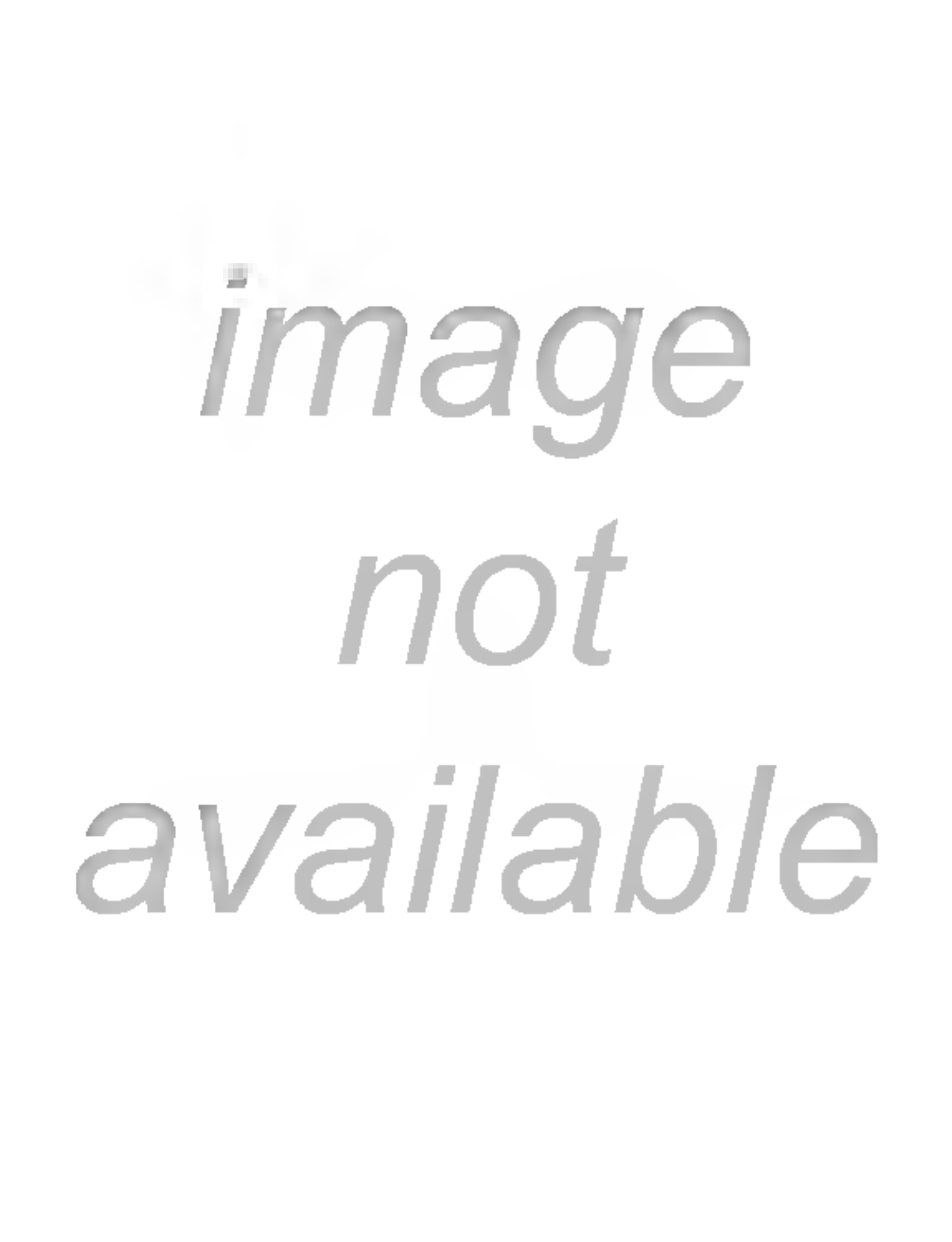
image
not
available

LVRES à pluribus eruditis adhibitæ sunt animaduersiones & castigationes in P. Terentij Comœdias; in quibus tamen nemo præclariorem visus est operam nauasse Maronio Mureto, qui diligentissimè carminum spatia, eorum patefecit proportiones & modos, veterem quoque Poetæ phrasim & locutionem summo studio elegantiæ, atque iudicio restituit. Exierunt itaque cum eius viri annotationibus illæ Comœdiæ tum primùm sub [illegible]æ signo purissimæ, Pauli Manutij, viri doctissimi; nunc similiter nos, qui eam operam, quæ Anchoratrix & adiutrix sit, eidem Anchoræ damus, [illegible]omœdias sub eadem Anchora cum eisdem annotationibus, quantum potuimus, illo suo cultu emittimus exornatas. Quam rem cum ego curarem, tum mihi etiam venit in mentem, his Comœdijs, quibus vtuntur maximè propter sermonis elegantiam puerorum scholæ, aliam quandam adhiberi posse curam, qua, si à libris si à studijs spectanda est, vt prorsus est, vtilitas, hic futurus sit libellus maiori discentibus vsui, plenioremq; fructum allaturus. Id quod tentabimus, si diutius nostra nos fata ad Typorum correctiones damnabunt, ad quas, cum nos hominum quorundam fraus è proprijs excusserit, haud libenti animo deuoluti sumus. Interea his [illegible]is vtere magis quàm alienis studioſe lector, in quibus, en tibi statim aperiuntur, quæ ex illis scita dicta selegi[illegible] tibi etiam monita ad vitæ consuetudinē bona patere[illegible]

II 685 C 12

SCITA DICTA P. TERENTII.

APRIME in vita est vtile, vt nequid nimis.

Facilè omnes perferre ac pati, cũ cui buscunque erat vnà, iis fese accommodare eorum obsequi studiis, aduersus neminem, nunquam præponens se illis: ità facillimè inuidia laudẽ inuenias, & amicos parabis. Nam quæque hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit.

Ingenium est omnium hominum à labe ad prauitatem prociiue ad libidinem.

Vtræque res, nempè forma & adolescentia, inutiles sunt & ad pudicitiã & ad tutandã rem.

Neutiquam officiũ esse liberi puto, cũ quis nihil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.

Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,

Omnes sibi melius malle esse, quàm alteri.

Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.

Amantium iræ amoris reintegratio est.

Id genus hominum est pessimum, in denegando modò queis pudor est paululum, post vbi

A tempus promissa est iam perfi[illegible]tum necessa
riò se aperiunt, & timent, & tan[illegible]res cogit
d[illegible]are.

Fallacia alia aliam trudit.

Pau[illegible]m interesse censes, ex animo omnia vt fert
na[illegible]ra facias, an de industria?

o peccato magno paulum supplicii satis est
pat[illegible]i.

ine cerere, & libero friget venus.

su quod cauere possis, stultũ admittere est: ma
lo nos prospicere, q̃ vlcisci accepta iniuria.

nia prius experiri, q̃ armis sapiẽtem decet.

pe[illegible]huiusmodi re quapiam venerea, & malo
[illegible]cipio magna familiaritas conflata est.

[illegible]homine dicũtur bona, parentes, patria,
[illegible]hi[illegible], genus, cognati, diuitię, perinde sunt, vt
illiu[illegible]animus, qui ea possidet: qui vti scit, ei
bona illi, qui non vtitur rectè, mala.

He[illegible]m est, periculum ex aliis facere, tibi
quod ex vsu sit.

Quotidianæ vitæ consuetudo, vt cuiusque inge-
nium sit, declarat maximè.

Non fit sine periculo facinus magnum & me-
morabile.

Tempus, opportunitas scilicet, rerum omnium
est primum.

Dies adimit ægritudinem hominibus

Ita comparata est hominum natura om[illegible], alie
na melius vt videant, & iudicent qu[illegible]n sua. an
eo fit, quia in re nostra aut gaudio su[illegible]s pre

[illegible]iti

peditiniurio, aut ægritudine?
Non licet hominem esse sępe ita vt vult, si res non sinit.
Ius sun[illegible] in sępe summa malitia est
Nulla est tam facilis res, quin difficilis sit, quam inuitus facias.
Quàm multa iniusta ac praua fiunt moribus
Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare, foris sapere, tibi non posse auxiliari?
Matres omnes filiis in peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria solent esse.
Liberos ęquum est dictis confutari.
Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quàm metu.
Errat longe mea quidem sententia qui imperiũ credat grauius esse aut stabilius vi q'iod fit, quàm illud quod amicitia adiungitur.
Malo coactus qui suum officium facit, dum id rescitum iri credit, tantisper cauet: si sperat fore clam, rursum ad ingeniũ redit, ille, quẽ beneficio adiũgas, ex animo facit, studet par referre, prędens absensq; idem erit: Hoc patrium est, potius cõsuefacere filium sua sponte rectè facere, quàm alieno metu: Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit, fateatur nescire imperare liberis.
Hominine imperito nunquàm quicquã iniustiùs, qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.
Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.

Istud est sapere, non quod ante pe[illegible]s modò est videre, sed etiam illa, quæ futura sunt, prospicere.

Præceptorum plenus est meus filius: nil prætermitto: consuefacio: denique inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi: hoc facito: hoc fugito: hoc laudi est: hoc vitio datur. Talia Horatius lib. 1. serm. saty. 4. se.

Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo suspicioſi, ad contumeliam omnia accipiunt magis, propter suam imprudentiam se semper credunt negligi.

Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris: si illud, quod est maxime opus iactu, non cadit, id quod cecidit forte, id arte vt corriga.

Vetus verbum hoc est, communia esse amicorũ inter omnia.

Nunq; ita quisq; bene seducta ratione ad vitam fuit, quin res, ætas, vsus, semper aliqd apportet noui, aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias, & quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

Re ipsa reperi facilitate nihil homini esse melius, neque clementia.

Vitium commune omnium est, quòd nimiũ ad rem in senecta attenti sumus.

Vt nunc sunt mores, adeo res redit; siquis quid reddit, magna habenda est gratia.

Fortes

IV

Fortes fortuna adiuuat.

Cuius tu fidem in pecunia perspexeris, verere verba ei credere?

Omnes cum secundæ res sunt maximè, tum maximè meditari secum oportet, quo pacto aduersam fortunam ferant, pericula damna, exilia: peregrè rediens semper cogitet, aut filii peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ: communia esse hæc, fieri posse: vt nequid animo sit nouum: quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Iudices sæpe propter inuidiam adimunt diuiti, aut propter misericordiam addunt pauperi.

Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos est.

De fœmina pauperè, quæ nubat diuiti, ait,

Mihi veniebat in mentem eius incommodum, in seruitutem pauperem ad diuitem dari.

Quàm sæpe fortè temere eueniunt, quę non audeas optare.

Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates, quas, cùm res aduersæ sint, paulo mederi possis.

Est vxor, quam liberali esse ingenio decet, pudens, modesta, incommoda atque iniurias viri omnes fert, & tegit contumelias.

Quod hoc genus est, quæ hęc coniuratio, vt omnes mulieres eadem ęquè studeant, nolintq; omnia? neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio vllam reperias: itaque adeo vno animo omnes socrus oderunt nurus: viris es-

se aduersas eque studium est, similis pertinacia est.

Mulieres sunt fermè, vt pueri, leui sententia.

Sepe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est, cum de eadem causa est iracundus factus inimicissimus.

Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

O fortuna, vt nunquam perpetuò es bona.

O fortunate nescis quid mali preterieris, qui nunquam es ingressus mare.

Qui voluptati obsequens est, haud multum heredem adiuuat.

Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animũ possis flectere.

Censen te posse reperire vllam mulierem, quæ carere culpa? an quia non delinquunt viri?

Qui post factam iniuriam se expurgat, parum mihi profit.

Non in rem meretricum est, vt quisquam amator nuptiis letetur.

Multa ex quo fuerint commoda, eius incommoda equum est ferre.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA,

Ac Comœdia non pauca, ex Aelio Donato, & aliis.

PVblius Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano senatori: à quo ob ingenium, & formam non institutus modò liberaliter, sed & maturè manumissus. quidam captum esse existimãt. quod fieri nullo modò potuisse, Fenestella docet, cum in fine secundi belli Punici & ante initium tertij natus sit, & mortuus; nec, si à Numidis aut Getulis captus sit, ad ducem Romanum peruenire potuisse, nullo commercio inter Italicos & Afros, nisi post deletam Carthaginem, cœpto. hic cum multis nobilibus familiariter vixit: sed maxime um Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur. quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroq; maiorem natu fuisse. quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradit, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat:

Dum lasciuiam nobilium & fucosas laudes petit;
Dum Africani vocem diuinam inhiat auidis auribus;
Dum, ad Furium se cœnitare, & Lælium, pulchrũ putat;
Dum se amari ab hisce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ; ad summam inopiam redactus est.
Itaque è conspectu omnium abijt Græciam in terram vltimam:

Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido, nil Publius Scipio

Scipiò profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit cõducticiam.
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.
scripsit comœdias sex. ex quibus primam Andriam cum
Aedilibus daret, iussus antè Cæcilio, recitare, ad cœnan
tem cum venisset, dictus est initium quidem fabulæ,
quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectu-
lum residens legisse; post paucos verò versus, inuitatus
vt accumberet, cœnasse vnà; deinde cetera percurrisse
non sine magna Cæcilij admiratione. & hanc autem, &
quinque reliquas æqualiter populo probauit. quamuis
Volcatius de enumeratione omnium ita scribat: Sume-
tur Hecyra sexta ex his fabula.
Eunuchus quidem bis acta est, meruitq; pretium, quan
tum nulla antea cuiusquam comœdia, id est, octo mil-
lia num um: propterea summo quoque titulo ascri-
bitur. nam Adelphorum principium Varro etiam præ-
fert principio Menandri. non obscura fama est, adiu-
tum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione: quibus-
cum familiariter vixit. eandem ipse auxit: nunquam
enim, nisi leuiter, se tutari conatur: vt in prologo Adel
phorum.
Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, assiduèq; vnà scribere:
Quod illi maledictum vehemens existimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsu' est sine superbia.

videtur

videtur autem se leuius defendisse, quia sciebat, Lælio & Scipioni non ingratam esse hanc opinionem: quæ tamen magis, & vsque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait. P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait: C. Lælium quondam in Puteolano cal. Martij, admonitum ab vxore, temporius vt discumberet, petüsse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpe in scribendo magis suc cessisse sibi. deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronunciasse versus, qui sunt in Heauton timorumeno, Sati pol proterue me Syri promissa huc induxerunt. Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuere; quàm Sulpicio Gallo, homine docto, & qui consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillo, consulari vtroque, ac poeta: ideo ipsum non iuuenes designasse, qui se adiuuisse dicerentur; sed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta, moresq; , quos perinde exprimeret in scriptis; egressus vrbe est, neque amplius rediit. de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Con cendit, visus nunquam est: sic vita vacat,

Q. Consetius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit cum centum & octo fabulis conuersis à Menandro. ceteri, mortuum esse in Arcadiæ Stymphalo, tradunt, Cu. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore cos. morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum, quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco. reliquit filiam, quæ equiti Rom. nupsit. item hortulos. X X. iugerum, via Appia ad Martis villam: quo magis miror Porcium scribere,

-nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille operane domum quidem habuit conducticiã:
Saltem vt esset, quò referret obitum domini seruulus.

hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus,

Terentio non similem dices quempiam.

Volcatius autem non solum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, sed Licinio quoque postponit. Cicero in Limone hactenus laudat.

Tu quoque, qui solus lecto sermone Terenti
Conuersum expressumq; latina voce Menandrum
In medio populi sedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

item C. Cæsar.

Tu quoque tu in summis o dimidiate Menander
Poneris, & meritò, puri sermonis amator.
Lenibus atque vtinam scriptis adiuncta foret vis

Comica; vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.
hæc Suetonius Tranquillus. nam duos Terentios poetas fuisse scribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidisse Terentium, Valgius in Actæone ait,
Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius sunt?
Non has, qui iura populis recensentibus dabat
Honore summo affectus, fecit fabulas?
duæ ab Apollodoro translatæ esse dicuntur comico, Phormio, & Hecyra; quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno successu, & pretio stetit Eunuchus; Hecyra sæpe exclusa, vix acta est.

INitium tragœdiæ & comœdiæ à rebus diuinis est incohatum: quibus pro fructibus vota soluentes, operabantur antiqui. nam incensis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod sacer chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur: vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco hostie vinearum, & à cantilena: (eius ipsius rei apud Virgilium plena fit mentio) vel quòd hirco donabatur eius carminis poeta: vel quòd vter eius musti plenus solenne præmium cantoribus fuerat: vel quòd ora sua fæcibus perlinebant scenici ante vsum personarum ab Æschylo repertum: fæces enim dicuntur græce τρύγες. & his quidem causis tragœdiæ nomen est inuentum. At verò nondum coactis in verbum Athenienſibus, cum Apollini Nomio, id est, pastorum vicinorumque præsidi deo, constructis aris,

in

in honorem diuinæ rei, circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita festum carmen solemniter cantarent: orta est comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, quod est, comessatum ire cantantes. quod à poetis solenni die, vel amatoriè lasciuientibus choris comicis non absurdum est. itaque vt rerum, ita etiam temporum ipsorum cœpto ordine tragœdia primo prolata esse cognoscitur. nam vt ab incultis & feris moribus paulatim peruentum est ad mansuetudinem, vrbesque sunt conditæ, & vita mitior atque otiosior processit: ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ: quamuis autem retro prisca voluentibus reperiatur Thespis tragœdiæ primus inuentor, & comœdiæ veteris pater Eupolis, cum Cratino, Aristophaneſque esse dicatur: Homerus tamen, qui ferè omnis poeticæ largissimus fons est, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam suorum operum lege præscripsit: qui Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginem comœdiæ fecisse monstratur: nam post illius tale, tantumque documentum, ab ingeniosissimis imitatoribus & digesta in ordinem, & diuisa sunt ea, quæ etiam tum temere scribebantur adhuc impolita, atque in ipsis rudimentis haudquaquam, vt postea facta sunt, decora, atque leuia. at nos ea, quæ proprie de tragœdia dicenda sunt, titulo propositi operis instantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur, quas Terentius imitatus est. Postquam demonstrandæ originis causa de vtriusque generis initio diximus; quod necesse est, iam dicemus. Comœdia fere vetus, vt ipsa quoque olim tragœdia, simplex carmen, quem-

admo-

admodum iam diximus, fuit, quod chorus circa aras fumantes, nunc spatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. sed primo vna persona substituta est cantoribus: quæ respondeui alternis choro, locupletauit, variauitque rem musicam: tum altera, tum tertia: & ad postremum crescente numero, per auctores diuersos personæ, pallæ, cothurni, socci, & ceteri ornatus, atque insignia scænicorum reperta, & ad hoc vnicuique suus habitus: & ad vltimum, qui primarum partium, qui secundarum, & tertiarum, qui quartarū, atque quintarum actores essent, distributa & diuisa quinquepartito tota est fabula. quæ tamen in ipsis ortus sui velut quibusdam incunabulis, & vix dum incipiens, κωμῳδία dicta est ἀρχαία, eò quia nobis parum cognitis initijs nata est; aut quia inest in ea velut historica fides veræ narrationis, & denominatio omniū, de quibus libere describebatur. etenim per priscos poetas, non, vt nunc, penitus ficta argumenta, sed res gestæ à ciuibus; palam cum eorum sæpe, qui gesserant, nomine decantabantur. ideo ipsa suo tempore moribus multum profuit ciuitatis; cum vnusquisque caueret culpa, ne spectaculo ceteris esset, & domestico probro. sed cum poetæ abuti licentius stylo, & passim lædere ex libidine cœpissent plures bonos; ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, siluere. & hinc deinde aliud genus fabulæ, id est satyra, sumpsit exordiū: quæ à satyris, quos illos semper ac petulantes deos scimus esse, vocitata est. etsi aliunde nomen traxisse prauè putant alij. hæc, quæ satyra dicitur, ciusmodi fuit, vt in ea, quamuis duro & veluti agresti modo, de vitijs ciuiū,

tamen

tamen sine vllo proprij nominis titulo carmen esse. quod item genus comœdiæ multis obfuit poetis, cum in suspicionem potentibus ciuibus venissent, illorum facta descripsisse in peius, ac deformasse genus stylo carminis. quod primo Lucilius nouo conscripsit modo, vt poesim inde faceret, id est, vnius carminis plures libros. hoc igitur, quod supra diximus, malo coacti omittere satyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc est, nouam comœdiam, reperere poetæ; quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis spectoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, consuetudine congrua, vtilis sententijs, grata salibus, apta metro. vt igitur superiores illæ suis quæque celebrantur auctoribus, ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum ante, ac postea, tum præcipue Menandri Terentijq; est. de qua cum multa dicenda sint, sat erit tamen velut admonendi lectoris causa, quod de arte comica veterum chartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq; personarũ numero in quinque actus processit: ita paulatim, velut attrito atque extenuato choro, ad nouam comœdiam sic prouenit, vt in ea non modò non inducatur chorus, sed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. nam postquam otioso tempore fastidiosior spectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula transibat, consurgere, & abire cœpisset; admonuit poetas primo quidem choros prætermittere, locum eius relinquentes; vt Menander fecit, hac de causa, non, vt alij existimant, alia. postremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt

runt comici: vnde apud illos dirimere actus quinque partitos difficile est. tum etiam Græci prologos non habent more nostrorũ, quos Latini habẽt. deinde θεοὺς ἀπὸ μηχάνης, id est deos argumentis narrandis machinatos, ceteri Latini instar Græcorum habent, Terentius non habet. ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id est, personas extra argumentũ accersitas, non facile ceteri habent: quibus Terentius sæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etsi ipsi quoque in metris negligentius egerunt iambici versus duntaxat in secundo & quarto loco, tamen à Terentio vincuntur resolutione huius metri, quantum potest comminuti ad imaginem prorsæ orationis. tum personarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio custodiuit. quin etiam solus ausus est in fictis argumentis, cum fidem veritatis assequeretur, etiam contra præscripta comica meretrices interdum non malas introducere; quibus tamen, cur bonæ sint, & voluptas per ipsum, & causa non desit. hæc cum artificiosissima Terentius fecerit, tum illud est admirandum, quòd & morem retinuit, vt comœdiam scriberet, & temperauit affectum, ne in tragœdiam transiliret. quod cum alijs rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis comicis inuenimus. illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quòd eius fabulæ eo sunt temperamento, vt neque extumescant ad tragicam celsitudinem, neque abijciantur ad histrionicam. adde, quòd nihil abstrusum ab eo ponitur, aut quod ab historicis requirendum sit: quod sæpius Plautus facit, & eo est obscurior in pluribus locis. adde, quòd argumenti ac styli

ita attente memor est, vt nusquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obesse potuerunt: tum, quòd media primis atque postremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, sed aptum ex se totum, & vno corpore videatur esse cõpositum. illud quoque mirabile in eo: primo, quòd non ita miscet personas quatuor, vt obscura sit earum distinctio, & item, quòd nihil ad populum facit actorem velut ex tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequentissimum est. illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumenta, ex duplicibus negotijs delegerit ad scribendum: nam, excepta Hecyra, in qua scribit Pamphili amorem, ceteræ quinque binos adolescẽtulos habent. Illud verò tenendũ est, post νέαν κωμῳδίαν, Latinos multa fabularum genera protulisse, vt Togatas à scenicis, atq; argumentis latinis; Prætextatas ab dignitate personarum, & latina historia; Attellanas à ciuitate Campaniæ, vbi actitatæ sunt plurimæ; Rhyntonicas ab actoris nomine; Tabernarias ab humilitate argumenti, & styli; Mimos ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium personarum. Inter tragœdiam autẽ, & comœdiam cum multa, tum in primis hoc distat, quòd in comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculaq;, lætiq; sunt exitus actionum: at in tragœdia omnia contraria, ingentes personæ, magni timores, exitus funesti habentur. & illic turbulenta prima, tranquilla vltima, in tragœdia contrario ordine res aguntur: tum quòd in tragœdia fugienda vita, in comœdia capessenda exprimitur: postremo quòd omnis comœdia de fictis est argumentis, tragœdia sæpe de historica fide petitur.

Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt

ad cunctas res, etiam cum recentius idē poeta & actor fabularum suarum fuisset. Comœdiæ autem aut motoriæ sunt, aut statariæ, aut mixtæ. motoriæ, turbulentæ. statariæ, quietiores: mixtæ, ex vtroque actu consistentes. Comœdia per quatuor partes diuiditur, prologum, protasin, epitasin, catastrophen. prologus est velut præfatio quædam fabulæ, in quo solo licet præter argumentum aliquid ad populum vel ex poetæ, vel ex ipsius fabulæ, vel ex actoris commodo loqui. Protasis primus est actus, initiumq; drammatis. Epitasis, incrementum, processusq; turbarum, ac totius, vt ita dixerim, nodus erroris. Catastrophe, conuersio rerum est ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione gestorum. Comœdia est fabula diuersa instituta continens affectuum ciuilium, ac priuatarum rerum: qua discitur, quid sit in vita vtile, quid contra euitandum. hanc Græci sic definiere: κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν, καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περοχή. Comœdiam esse Cicero ait, imitationem vitæ, speculum consuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem à more antiquo dictæ, quia in vicis huiusmodi carmina initio agebātur apud Græcos, vt in Italia compita licijs ludicris admixto pronunciationis modulo: quo, dum actus commutantur, populus detinebatur: aut ἀπὸ τῶν κωμων, hoc est, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regijs, vt sunt personæ tragicæ. Comœdia vero, quia poema sub imitatione vitæ atque similitudine compositū est, in gestu & pronunciatione consistit. Comœdiā apud Græcos dubium est quis inuenerit primus: apud Latinos, certum est, & comœdiam togatam & tragœdiam, prime

Liuium Andronicum reperiſſe: ✻ qui ait, comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum: nec iniuria: nam vt intenti ſpeculo, veritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione comœdiæ imitationem vitæ, conſuetudinisq́; non ægerrime animaduertimus. huius autē originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusq́; prouenit: Athenienſes nanque Atticam cuſtodientes elegantiā, cum vellent male viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacresq́; veniebant, ibiq́; cum nominibus ſingulorum vitam publicabant, vnde nomen compoſitum vt comœdia vocaretur. hæc autem carmina primitus in pratis mollibus agebantur: nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur ingenia. ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur: caper nanque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam tragœdiæ nomen exortum eſt. Non nulli autem ex amurca oleifæce, quæ eſt humor aquatilis, tragœdiam dici, vocariq́; maluerunt. qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi comœdiarum, tragœdiarumq́; ſcriptores huius dei velunt præſens numen colere venerariq́; cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina incohata præferebantur, vt per ea laudes eius, & facta glorioſa celebrari, proferriq́ue conſtaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Theſpis autem primus hæc ſcipta in omnium notitiam protulit. poſtea Aeſchylus ſecutus exemplum publicauit. de quibus ita Horatius in arte poetica loquitur.

Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnę

Dicitur,

Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentq́; peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq́; repertor honestæ
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis,
Et docuit magnumq́; loqui, nitiq́; cothurno.
Successit vetus his comœdia, non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusq́;
Turpiter obticuit sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poetæ:
Nec minimum meruere decus, vestigia græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen est. eius duæ primæ partes sunt, tragœdia, & comœdia. si latina argumentatio sit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas species habet: aut enim Palliata est, aut Togata, aut Tabernaria, aut Atellana, aut Mimus, aut Rhyntonica, aut Planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius. ac vilitatem actorum: qui non cothurno, aut socco vtũtur in scena, aut pulpito, sed plano pede: vel ideo, quòd non ea negotia continet, quę personarum in turribus aut in cœnaculis habitantium sunt, sed in plano & humili loco. Personati primi egisse dicuntur comœdiam Cincius & Falisscus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarum scripta ex quatuor rebus omnino sumuntur, nomine, loco, facto, euentu: nomine, vt Phormio, Hecyra, Curculio, Epidicus: loco, vt Andria, Leucadia, Brundusina: facto, vt Ennuchus, Asinaria, Captiui: euentu, vt Commorientes, Crimen,

Heautontimorumenos. Comœdiarum formę sunt tres: Palliatę, gręcum habitum referentes; quas nonnulli tabernarias vocant: Togatæ, iuxta formam personarum habitum togarum desiderantes: Attellanę, salibus & iocis compositę; quę in se non habent nisi venustam elegantiam. Comœdia autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, protasin, Epitasin, Catastrophen. Prologus est prima dictio à Grecis dicta πρόλογος, id est antecedens veram fabulę compositionem elocutio. eius species quatuor sunt. συσατικός, *commendaticius; quo fabula vel poeta commendatur:* ἀναφορικός, *relatiuus; quo aut aduersario maledicta, aut gratiæ populo referuntur:* ὑποδετικος, *argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens:* μικτὸς, *mixtus, omnia hæc in se continens. inter prologum, & prologium quidam hoc interesse voluerũt: quia prologus est vbi poeta excusatur, aut fabula commendatur: prologium autem est, cum tantum de argumento dicitur. Protasis est primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitasis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Catastrophe explicatio fabulæ, per quam euentus eius approbatur. In plerisque fabulis ipsarum nomina priora ponebantur, quàm poetarum: in non nullis poetarum, quàm fabularum. cuius moris diuersitatem antiquitas probat. nam cum primũ aliqui fabulas ederent, ipsarum nomina pronunciabantur ante, quàm poetæ pronunciarentur, ne aliqua inuidia à scribendo deterreri possent. cum autem per editionem multarum poetæ iam esset auctoritas acquisita, rursus priora poetarum nomina proferebantur, vt per ipso-*

rum

rum vocabula fabulis attentio acquireretur. Ætas diuersis ludis manifestum est inscribi. nam ludorum quatuor sunt species, quos curules ædiles munere publico curant: Megalenses, magnis dijs consecrati, quos Græci μεγάλους θεοὺς appellant: Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem Patricij viri plenè instruitur: Plebeij, qui pro salute plebis eduntur: Apollinares, Apollini consecrati. In scena duæ aræ poni solebant, dextera Liberi, sinistra eius dei, cui ludi fiebant. vnde Terentius in Andria ait, Ex ara hinc sume verbenas. ❋ multa desunt. hinc Vlyssem palliatum semper inducunt: siue quòd aliquando insaniam simulauit, quo tempore tectum se esse voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: seu ob singularem sapientiam, qua tectus, munitusq; plurimum socijs profuit: huius enim virtutis erat, animi semper decipientis ingenium. non nulli ithacæ incolas, sicut Locros, palliatos fuisse commemorant. Achillis, & Neoptolemi personæ diademata habent, quamuis regalia sceptra nunquam tenuerint. cuius argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella sacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam sub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis senibus candidus vestitus inducitur, quòd is antiquissimus fuisse memoratur. adolescentibus discolor attribuitur. serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, vel quo expeditiores agant. parasiti cum intortis pallijs eueniunt. læto vestitus candidus, ærumnoso obsoletus, purpureus diuiti, pauperi phœniceus datur, militi chlamys purpu-

rea, puellæ habitus peregrinus inducitur. leno pallio varij coloris vtitur. meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta sunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab scenica luxuria instituta est. eadem in luctuosis personis incuriam sui per negligentiam significant. Aulæa quoque in scena in terra sternuntur, quòd pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vsque perlatus: pro quibus siparia ætas posterior accepit. est autem minutum velum, quod populo obsistit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia histriones pronunciabant. Cantica verò temperabantur modis, non à poeta, sed à perito artis musicæ factis: neque enim omnia iisdem modis in vno cantico agebantur, sed sæpe mutatis, vt significant qui tres numeros in comœdijs ponunt: qui tres continent mutatos modos cantici illius. qui huiusmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & scriptoris, & actoris superponebant. huiusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis multi ex populo ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent, quàm omnino spectatoribus ipsis antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus; & dextris, aut sinistris. dexteræ autem tibiæ sua grauitate seriam comœdiæ dictionem prænunciabant: sinistræ & serranæ acuminis leuitate iocum in comœdia ostendebant. vbi autem dextra & sinistra acta fabula inscribebatur, mixtim ioci & grauit ates denunciabantur.

AELII DONATI IN ANDRIAM.

Terentii Præfatio.

COMOEDIA *Andria, cum palliata sit de loco nomen accepit, & à Menandro prius, & nunc ab ipso Terentio: qui cum de Chrysíde loqueretur, sic ait:*

Hei vereor, ne quid Andria adportet mali.

& hoc commune vocabulum est & in græca, & in latina lingua. hæc maiori ex parte motoria est, continetque actus amatorum adolescentium, & patrum piorum. callidi serui, astutæ ancillæ, seueri senes, adolescentuli liberales. in hac primæ partes senis Simonis sunt, secundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. prologus in hac acer inducitur, & in aduersarios non mediocriter exasperatur: sed tamen id subtiliter, vt omnia lacessitus facere videatur ac dicere. hic protasis subtilis, epitasis tumultuosa, catastrophe pene tragica: & tamen repentè ex his turbis in tranquillum peruenit. hæc prima acta est ludis Megalensibus, M. Fulnio & M. Glabrione Aedilibus curulibus: egerunt L. Attilius Latinus Præneſtinus, & L. Ambiuius Turpio: modos fecit Flaccus Claubij tibijs paribus dextris & sinistris: & est tota græca, edita M. Marcello & C. Sulpicio Consulibus: pronunciataq; est Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen poetæ, & minoris apud populum auctoritatis, ac meriti. Diuerbijs & canticis lapide distincta est;

& suc-

& successu spectata prospero, hortamento poetæ fuit ad alias conscribendas. initium autem προζατικὸν πρόσωπον, id est aduenticiam personam recepit Sosiæ, propter euoluendam argumenti obscuritatem. persona autem protatica ea intelligitur, quæ semel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur. Adnotandum sanè, puellarum liberalium nullam orationem in proscenio induci in comœdia palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipsa quoque post scenam fieri solet.

Eiusdem argumentum in eandem.

CHREMES *Atticus, pater Pasibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus se Pasibulam perdidisse falsò crederet, relictam Athenis, nec visam postea multo tempore, tanquam vnicam sibi putabat Philumenam, quam Charinus adolescens Athenienſis adamabat vnice, & sibi petebat vxorem. sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltro desponderat. qui Pamphilus contrà sororem Chrysidis ac peregrinam tum creditam Pasibulam supra dictam, alteram Chremetis filiam, sub nomine Glycerij latenter sic amauit, vt ex ea filium suscepisset inscio patre. qua re intellecta, commotus Simo pater Pamphili, dum per falsas nuptias tentat animum Pamphili, multis dolis à Dauo ipse deluditur seruo, periculoq; Charini & Pamphili motus error in fabula: qui vsque ad eum finem ductus est, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ soluat: per quem agnita Pasibula recipitur à parentibus, & traditur Pamphilo amanti: Philumena verò Charino desponsetur, & traditur exoptanti. Perspecto argumento, scire debemus hanc esse virtutem poeticam, vt à nouissimis argumenti rebus incipiens, initium fabulæ & originem narratiue reddat spectatoribus, auctoremq; præsentem sibi exhibeat, vbi finis est fabulæ. hunc enim ordinem & circulum poeticæ artis, vel virtutis non modò secuti sunt tragici, comiciq; auctores, sed Homerus etiam & Virgilius tenuerunt. Diuisionem actuum in latinis fabulis internoscere difficile est. causam iam dudum demonstrauimus.*

mus. vnde autem, aut quo modo, quamuis ægrè, tamen intelligi, distinguiq; possint, est operæpretium dicere. Principio dicendum est, nullam personam egressam quinquies vltra exire posse. sed illa re plerunque decipimur, quòd personam, cum tacuerit, egressam falsò putamus: quæ nihilo minus in proscenio tacens loquendi tempus expectat. est igitur attentè animaduertendum, vbi & quando scena vacua sit ab omnibus personis, vt in ea chorus vel tibicen audiri possit: quod cum viderimus, ibi actum esse finitum debemus agnoscere. Confundit sæpe lectorem id, quòd persona in superiori scena desinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingressa: quod ipsum experientes statim dijudicant de rerum ac temporum quantitate: potest enim fieri, vt & ingressa sit, ac egressa, quam prauè credimus de proscenio non recessisse. posse autem quinto egredi personam, non & necesse esse dicimus, vt appareat vltra exire non posse; in tragœdia parcius exire & solere pariter, & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Sosiam continet argumenti: quod populus hac ocasione perdiscit: mox querelam apud se Daui de domino, & eiusdem cum domino verba, & rursus eiusdem serui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc sunt: Charini verba, primo cum Byrrhia seruo, & post cum ipso Pamphilo de nuptijs: Pamphili sermo cum patre dolo consentientis in nuptias: Byrrhiæ verba: Daui callida oratio aduersum senem. Tertio actui hæc attribuuntur: Mysidis cum obstetrice colloquium, Dauo, ac Simone audientibus: partus Glycerij suspectus seni, & Daui apud eum fraudulenta sermocinatio: Simonis verba cum Chremete de nu-

de nuptijs: Daui perturbatio ac Pamphili: Quartum actum per hæc intelligimus. primi Charini verba sunt, indignantis velut fidem sibi non seruatam à Pamphilo: tum Mysidis verba apud Pamphilum, eiusdemq; quæstus: Daui administratio doli aduersus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgium, disputatio, tum detectio fallaciarum Daui: tum indignatio patris aduersus filium: tum Critonis interuentus, &, per eum cognitis rebus, in tranquillum res acta, ducentibus vxores, quas concupiuerant, Pamphilo & Charino. Illud non commouere nos debet, quòd in horum actuum distinctione videntur de proscenio non discessisse personæ quædam: sed tenere debemus, ideo Terentium vicinitatis mentionem feciſſe in principio, vt modico receptu & adeſſe, & abeſſe personam intelligamus. nihil ergo secus factum est ab antiquis, qui adhũc modum Terentianas fabulas diuiserunt.

VOLCATII SEDIGITI
DE COMICIS LATINIS
IAMBI.

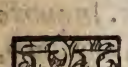

VLTOS *incertos certare hãc rem vidimus,*
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, iudice me, errorem diſſoluam tibi:
Vt, contrà ſi quis ſentiat, nil ſentiat.
Cæcilio palmam ſtatuo de comico.
Plautus ſecundus facile exuperat ceteros.
Dein Næuius qui ſeruet, pretio intertio eſt.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Attilium.
In ſexto conſequetur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eſſe facilè facio Luſcium.
Antiquitatis cauſa, decimum addo Ennium.
De ijſdem Varronis iudicium.
Citat Nonius.
In argumentis Cæcilius poſcit palmam: in etheſim Terentius, in ſermonibus Plautus.
Ex eiuſdem libro v. de latino ſermone.
Citat Soſipater.
Hθη nulli alij ſeruare conuenit, quàm Titinnio, & Terentio. παθη verò Trabea, Attilius, Cæcilius facile mouerant.

PER-

PERSONAE.

Simo	senex,
Sosia	seruus,
Dauus	seruus,
Mysis	ancillá,
Pamphilus	adolescens.
Charinus	adolescens.
Byrrhia	seruus.
Lesbia	obstetrix,
Glycerium	Chremetis filia,
Chremes	senex,
Crito	hospes,
Dromo	seruus.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

Sororem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Grauidaq; facta, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Daui suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, C. SVLPICIO COS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PROLOGVS.

POETA *cum primum animum ad scribendum*
appulit,
Id sibi negotij credidit solum dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter euenire multo intellegit:
Nam in prologis scribendis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramus recte norit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur transtuliſſe, atque vsum pro suis.
Isti id vituperant factum, atque in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, vt nihil intellegant.

Qui cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat neglegentiam
Potius, quàm istorum obscuram diligentiam.
Dehinc vt quiescant porro, moneo, & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.
Fauete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Vt pernoscatis, ecquid spei sit relliquum,
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius r

ACTVS PRIMI SCENA I.

SIMO, SOSIA.

SI. VOS isthæc intro auferte: abite. Sosia
Ades dum: paucis te volo. SO. dictũ puta.
Nempe vt curentur rectè hæc. SI. imo
aliud. SO. quid est,
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. Nihil isthac opus est arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide, & taciturnitate. SO. expecto, quid velis.
SI. Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi
Apud me iusta, & clemens fuerit seruitus,
Scis. feci, è seruo vt esses libertus mihi,
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui summum pretium, persolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factũ. SO. gaudeo.
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat Simo, &,
Id gratum fuisse aduorsum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc molestum est: nam isthæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi:
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. Cur simulas igitur? SI. rem omnẽ à principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is post quam excessit ex ephebis Sosia,
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum ætas, metus, magister prohibebant? SO. ita est.
SI. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos:
Horum ille nihil egregiè præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Adprime in vita esse vtile, vt NEQVID NIMIS.
SI. Sic vita erat: facile omneis perferre, ac pati.
Cum quibus erat cunque vnà, ijs sese dedere,
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini,
Nunquam præponens se alijs. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, VERITAS ODIVM PARIT.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
Ex Andro commigrauit huc vicinia,
Inopia, & cognatorum negligentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primum hæc pudicè vitam, parcè, ac duriter
Agebat, lana, ac tela victum quæritans:
Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter; ita vt ingenium est omnium
Hominum à labore procliue ad lubidinem,
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant, fortè, ita vt fit, filium
Perduxere illuc secum, vt vnà esset, meum.
Egomet continuò mecum: certe captus est:

Habet

Habet. obseruabam manè illorum seruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrũ, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum simul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? symbolum
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. enimuero spectatum satis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingenijs conflictatur eiusmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias posse habere iam ipsum suæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam suam
Cum dote summa filio vxorem vt daret.
Placuit: despondi: hic nuptijs dictus est dies.
SO. Quid obstat, cur non veræ fiant? SI. audies.
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
Chrysis vicina hæc moritur. SO. o factum bene:
Beasti: metui à Chrysidẽ. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chrysidẽ, vnà aderat frequẽs:
Curabat vna funus: tristis interim,
Non nunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruæ consuetudinis
Causa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?

Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
Mansuetiq; animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius causa in funus prodeo,
Nihil suspicans etiam mali. SO. hem quid est? SI. scies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè vnam aspicio adolescentulam,
Forma. SO. bona fortasse. SI. & voltu Sosia
Adeo modesto, adeo venusto, vt nihil supra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Visa est, & quia erat forma præter ceteras
Honesta, & liberali; accedo ad pedisequas;
Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
Hinc illæ lacrimæ, hæc illa est misericordia.
SO. Quàm timeo, quorsum euadas. SI. funus interim
Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus:
In ignem posita est: fletur. interea hæc soror,
Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facile amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
TO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque ægre ferens.
Nec satis ad obiurgandum causæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ sese voluit in ignem inijcere, prohibui,
Seruaui. honesta oratio est. SO. rectè putas:
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;

Quid

Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Venit Chremes postridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperisse, Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
Negare factum. ille instat factum. denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
Neget daturum. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc quidem
Sati' vehemens causa ad obiurgandum. SO. qui, cedo?
SI. Tute ipse his rebus finem præscripsti pater:
Prope adest, cum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea mndo.
SO. Quis igitur relictus est obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem nolit ducere:
Ea primum ab illo animanduertenda iniuria est.
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi causa sit, si deneget;
Simul, sceleratus Dauus si quid consili
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq; obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. S. quapropter? SI? rogas?
Mala mens, malus animus. quem quidē ego si sensero.
Sed quid opus est verbis? sin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil sit moræ: restat Chremes:
Qui mihi exorandus est, & spero confore.
Nunc tuum est officiū, has bene vt adsimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obserues filium,
Quid agat, quid cum illo consilij capiat. SO. sat est:
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. i præ, sequar.

Non dubium est, quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modò timere sensi, vbi nuptias
Futuras esse audiuit. sed ipse exit foràs.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DAVVS, SIMO.

D. *Mirabar, hoc si sic abiret: & heri semper*
lenitas,
Verebar, quorsum euaderet.
Qui postquam audierat non datum iri fi-
lio vxorem suo,
Nunquam cuiquam nostrum verbum fecit, neque id
ægre tulit.
S. *At nunc faciet, neq;, vt opinor, sine tuo magno malo.*
D. *Id voluit, nos sic nec opinanteis duci falso gaudio,*
Sperãteis iam amoto metu, interea oscitãtes opprimi,
Vt ne esset spatium cogitandi ad disturbãdas nuptias:
Astutè. S. carnufex quæ loquitur? D. herus est, neque
præuideram.
S. *Daue. D. hem, quid est? S. ehodum ad me. D. quid hic*
volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus cu-
rat scilicet.
S. *Hoccine agis, an non? D. ego vero istuc. S. sed nunc*
ea me exquirere,
Iniqui patris est: nam, quod antehac fecit, nihil ad
me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, sui animum vt ex-
pleret suum:

Nunc

Nunc hæc dies aliã vitã adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, siue æquum est, te oro Daue, vt redeat iam in viam.

D. Hoc quid sit? S. omnes qui amant, grauiter sibi dari vxorem ferunt.

D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam rem improbum,
Ipsum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.

D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus sum, non Oedipus.

S. Nempè ergo aperte vis, quæ restant, me loqui. D. sanè quidem.

S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptijs
Fallaciæ conari, quò fiant minus;
Aut velle in ea re ostendere, quàm sis callidus:
Verberibus cæsum te in pistrinum Daue dedam vsque ad necem,
Ea lege, atque omine, vt, si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide:
Ite aperte ipsam rem modo locutus: nihil circuitione vsus es.

S. Vbiuis, facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.

D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum. caue.

ACTVS PRIMI SCENA III.

DAVVS.

ENIMVERO *Daue nihil loci est segnitiæ, neque socordiæ,*
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptijs.
Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.
Nec, quid agam, certum est, Pamphilum nè adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo; sin opitulor, huius minas:
Cui verba dare difficile. primum iam de amore, hoc comperit:
Me infensus seruat, ne quam faciã in nuptijs fallacia.
Si senserit, perij; aut, si libitum fuerit, causam ceperit,
Quo iure, quaq; iniuria præcipitem in pistrinũ dabit.
Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:
Audireq; eorum est operæ pretium audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud amantium:
Quidquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam. fabulæ.
Mihi quidem non hercle fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.

Sed

Sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum,
Vt conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

MYSIS.

AVDIVI Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes.
Sane pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec sati' digna, cui cõmittas primo partu mulierem:
Tamẽ eam adducam. importunitatẽ spectate aniculæ:
Quia compotrix eius est. Di date facultatem obsecro
Huic pariundi, atq; illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid siet.
Opperiar, vt sciam, nunquidnam hæc turba tristitiæ adferat.

ACTVS PRIMI SCENA V.

PAMPHILVS, MYSIS.

P. *HOCCINE est humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?*
M. *Quid illud est?*
P. *Pro deum, atque hominum fidem, quid est, si non hæc contumelia est?*
Vxorem decreuit dare sese mi hodie. non nè oportuit
Præsciisse me ante? non nè prius oõmunicatũ oportuit?
M. *Miseram me, quod verbum audio?* P. *quid Chremes? qui denegauerat.*

Se

Se commissurũ mihi gnatã suam vxorem: mutauit id:
Quoniam me immutatum videt.
Ita ne obstinatè operam dat, vt me à Glycerio miserum abstrahat?
Quod si sit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenustum esse, aut infelicem quenquam, vt ego sum?
Pro Deum, atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatẽ effugere potero? quot modis
Contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem
Repudiatus repetor; quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miserã exanimauit metu
P. *Nam quid ego dicam de patre? ah*
Tantam ne rem tam neglegenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda est Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi cito, & suspende te.
Obstupui. censen' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam? obmutui.
Quod si ego prius id resciissem; quid facerem, si quis nunc me roget;
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. sed nunc primum quid exequar?
Tot meme impediunt curæ, quæ meum animum diuerse

uerse trahunt;
Amor, huius misericordia, nuptiarum solicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo
vsque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est, facere: ei ne ego,
vt aduorser? hei mihi,
Incertum est, quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsa, aut me aliquid de illa aduorsum hunc loqui.
Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Mysis salue. M. o salue Pamphile.
P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera solicita est, diẽ
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deseras se. P. hem, ego ne isthuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atq; omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro vxore habuerim;
Bene, & pudice eiu' doctum, atque eductum, sinam,
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm:
Sed vim vt queas ferre. P. adeon' me ignauum putas?
Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. Vnum hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.
P. Memor essem? ò Mysis Mysis, etiam nunc mihi

Scripta

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis
De Glycerio. iam fermè moriens me vocat:
Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
Nec clam te est, quàm illi vtræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem sient.
Quòd ego per hanc te dextram oro, & genium tuum,
Per tuam fidem, perq; huius solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras,
Sit e in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mi in manū dat: mors continuo ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. ita spero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. obstetricem accerso. P. propera:
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

CARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

QVid ais Byrrhia? Datur illa Pamphilo hodie nuptum? B. sic est. C. qui scis Byrrhia?
B. *Apud forum modò de Dauo audiui. C. væ væ misero mihi.*
Vt animus in spe, atque in timore vsque antehac attentus

attentus fuit,
Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.
B. Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non potest,
Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam, volo.
B. Ah, quanto satius est, id operam te dare,
Istum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido frustra incendatur tua.
C. Facile omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age age, vt lubet. C. sed Pamphilum
Video. omnia experiri certum est prius, quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, vt aliquot saltẽ nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quid ni? si nihil impetres,
Vt te arbitretur sibi paratũ mœchum, si illã duxerit.
C. Abi hinc, abi in malam crucem cum suspicione isthac, scelus.
P. Charinum video, salue. C. o salue Pamphile:
Ad te aduenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.
P. Neque pol consilij locum habeo, neque auxilij copiam.

Sed

Sed isthuc quidnam est? C. hodie vxorem ducis? P.
aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita?
C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæso Byrrhia. B. ego dicam.
P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit Carine? C. ah Pamphile,
Nil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P. cordi? C. saltem aliquot dies
Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego Carine neutiquam officium esse liberi puto,
Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi,
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.
C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Dauum optume
Video. huius consilio fretus sum. C. at tu hercle haud quidquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? B. ego verò ac lubens.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

D. DIi boni, boni quid porto? sed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum, in quo nunc est, adimam, atq; expleam animum gaudio?

C. Lætus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc resciuit mala.

D. Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias,

C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. cessas alioqui?

D. Abeo. P. Daue ades, reſiſte. D. quis homo est, qui me? o Pamphile,
Te ipsum quæro. euge o Charine: ambo opportune: vos volo.

P. Daue, perij. D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, scio.

C. Mea quidem hercle in dubio vita est. D. & tu quid, scio.

P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtundis, tametsi intelligo.
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. rem tenes.

P. Istuc ipsum. D. atqui istuc ipsum, nil pericli est: me vide

P. Obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu. D. hem,

Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui scis? D. scio.

Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi vxorem dare Hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.

Continuò ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.

Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,

Circunspicio: nusquam. fortè ibi huius video Byrrhiã: Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito. Redeunti interea ex ipsa re mi incidit suspectio: hem, Paululum obsoni, ipsus tristis, de improuiso nuptiæ: Non cohærent. P. quorsumnam isthuc? D. egomet continuò ad Chremem.

Cum illò aduenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo.

P. Rectè dicis, perge. D. maneo: interea intro ire neminẽ Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus Nil ornati, nil tumulti. accessi, introspexi. P. scio.

Magnum signum. D. num videntur conuenire hæc nuptijs?

P. Non, opinor Daue. D. opinor, narras? non rectè accipis.

Certa res est. etiã puerũ inde abiens conueni Chremis, Olera, & piscículos minutos ferre obolo in cœnã seni.

C. Liberatus sum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidem.

C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum

diculum caput.
Quasi necesse sit, si huic nõ dat, te illam vxorẽ ducere.
Nisi uides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones.
Ibo: etsi hercle sæpe iã me spes hæc frustrata est. vale.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. QVID igitur sibi volt pater? cur simulat? *D. ego dicam tibi.*
Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,
Ipsu' sibi esse iniurius videatur: neque id iniuria:
Prius, quàm tuum, vt sese habeat, animum ad nuptias prospexerit.
Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. quid? vis, patiar? D. pater est Pamphile.
Difficile est. tum hæc sola mulier. dictum ac factum inuenerit
Aliquam causam, quamobrem eiiciat oppido. P. eiiciat? D. cito.
P. *Cedo igitur, quid faciam Daue? D. dic te ducturum. P. hem. D. quid est?*
P. *Ego dicã? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega.*
P. *Suadere noli. D. ex ea re quid fiat, vide.*
P. *Vt ab illa excludar, huc concludar. D. non ita est.*
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie vxorem. tu, ducam, inquies:

Cedo, quid iurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient,
Sine omni periclo: nam hocce haud dubium est, quin
Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu ea causa minueris
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, cum velit tibi iure irasci, nõ queat.
Nam quod tu speres, propulsabo facile. vxorem his moribus
Dabit nemo. inopem inueniet potius, quàm te corrumpi sinat:
Sed si tu æquo animo ferre accipiet, neglegẽtẽ feceris.
Alia otiosus quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide, quò inducas. D. quin taces?
P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi esse ab illa, cautio est:
Nam pollicitus sum suscepturum. D. ò facinus audax. P. hanc fidem
Sibi, me obsecrauit, quî sè sciret nõ deserturũ, vt darẽ.
D. Curabitur. sed pater adest. caue, tę esse tristem sentiat.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. REVISO, quid agant, aut quid captent consili.
D. Hic nunc non dubitat, quin te ductum neges:
Venit meditatus alicunde ex solo loco:
Orationem sperat inuenisse se,

Qua

Qua differat te: proin' tu face, apud te vt fies.
P. Modò vt possim. D. crede mihi hoc inquam Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

ACTVS SECVNDI SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. HErus me, relictis rebus, iussit Pamphilum
Hodie obseruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeo præsto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrunque adesse video. D. hem serua. S. Pamphile.
D. Quasi de improuiso respice ad eum. P. hem pater.
D. Probè. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.
P. Neque isthic, neque alibi tibi vsquam erit in me mora. B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis, vt te decet,
Cum isthuc, quod postulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantum audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' sit, sies.
P. Eo. B. nulla ne in re esse homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum est, volgo quod dici solet,
Omnes sibi melius malle esse, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior sum Pamphilo,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, vt pro hoc malo mihi det malum.

ACTVS SECVNDI SCENA VI.

DAVVS, SIMO.

D. HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portare, & ea me hic restitisse gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quidquam nunc quidem.
S. Nil ne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expectabam quidem.
D. Præter spem euenit: sentio: hoc male habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
Huiusce propter consuetudinem hospitæ?
D. Nihil hercle: aut, si adeo, bidui est, aut tridui
Hæc solicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem recta reputauit via.
S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumq; ætas tulit,
Amauit: tum id clam: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
S. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.
S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil. S. quin dic, quid est.
D. Ait nimium parcè facere sumptum. S. me ne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obsonatus est decem:
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hic siet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.

D. Com-

D. Commoui. S. ego, isthæc rectè vt fiant, videro.
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei
caput.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

M. TA *pol quidem res est, vt dixti Lesbia:*
Fidelē haud ferme mulieri inuenias virū.
S. Ab Andria est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmauit fidem.
S. hem.
D. Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.
M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. o Iupiter,
Quid ego audio? actum est, si quidē hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optumum.
Sed sequere me intro, ne in mora illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniā? S. quid hoc?
Adeon' est demens? ex peregrina? iam scio: ah
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse ait?
S. Hæc primum adfertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.
S. Hui, tam cito? ridiculum. postquam ante ostium
Me audiuit stare, approperat. non sat commodè
Diuisa sunt temporibus tibi Dauc hæc. D. mihin'?

SI. Num immemor es discipuli? D. ego, quid narres, nescio.

SI. Hiccine si me imparatum in veris nuptijs
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

L. ADhuc Archillis, quæ adsolent, quæq; oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse uideo.
Nunc primum fac, isthæc vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertar.
Per, æcastor, scitu' puer natu' est Pamphilo.
Deos quæso, vt sit superstes: quandoquidem ipse est ingenio bono,
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.

SI. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te esse ortum? D. quidnam id est?

SI. Non imperabat corã, quid opus facto esset puerperæ:
Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de via.
O Daue, itan' contemnor abs te? aut ita ne tandem idoneus
Tibi videor esse, quẽ tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui uidear: certe, si resciuerim.

D. Certe hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. SI. edixin' tibi?

Interminatus

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid rettulit?

Credon' tibi hoc, nunc peperisse hanc è Pamphilo?

D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?

D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.

S. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc adsimulari? S. irrideor.

D. Renunciatum est: nam quî isthæc tibi incidit suspectio?

S. Quî? quia te noram. D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.

S. Certè enim scio. D. Non satis me pernosli etiam, qualis sim, Simo.

S. Ego ne te? D. sed, si quid narrare occœpi, cõtinuò dari Tibi verba censes. S. falsò. D. itaque hercle nihil iam mutire audeo.

S. Hoc ego scio vnũ, neminẽ peperisse hic. D. intellextin'? Sed nihilo seciu' mox deferent puerum huc ante ostiũ. Id ego iam nunc tibi renuncio here futurũ, vt sis sciẽs: Ne hoc posterius dicas, Daui factum cõsilio, aut dolis. Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.

S. Vnde id scis? D. audiui, & credo. multa concurrunt simul, Quî coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc se è Pamphilo Grauidam dixit esse. inuentum est falsum. nunc, postquam videt Nuptias domi apparari, missa est ancilla illicò

Obste tricem

Obstetricem accersitum ad eam, & puerum vt adferret simul.
Hoc nisi sit, puerũ vt tu videas, nihil mouẽtur nuptiæ.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id consilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quàm miserè hanc amarit: nunc sibi vxorem expetit.
Postremò id mihi da negoti. tu tamen idẽ has nuptias
Perge facere ita, vt facis: et id spero adiuturos deos.
S. Immo abi intro. ibi me opperire, & quod parato opus est, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum est,
Quod mihi pollicitu' est ipsius gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi,
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeo in tempore eccum ipsum obuiam Chremem.

SIMO, CHREMES.

S. SVBEO *Chremetẽ. C. oh, te ipsum quærebã.*
S. & ego te. C. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam

Meam

Meã nubere tuo gnato: id viso, tu ne, an illi insaniant.

S. Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod quæris, scies.

C. Ausculto: loquere, quid velis.

S. Per te ego deos oro, & nostram amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit simul;
Perq; vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium esse censes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed si ex ea re plus mali est, quàm commodi
Vtrique; id oro te, in commune, vt consulas,
Quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater.

S. Immo ita volo, itaq; postulo vt fiat; Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. C. H. quid est?

S. Iræ sunt inter Glyceæium, & gnatum. C. audio.

S. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. C. fabulæ.

S. Profectò sic est. C. sic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM *iræ, amoris integratio est.*

S. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dumq; eius lubido occlusa est contumelijs,
Prius quàm harum scelera, & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam.
Vxorem demus. spero consuetudine, &
Coniugio liberali deuictum Chreme,
Dehinc facile ex illis sese emersurum malis.

C. Tibi

C. Tibi ita videtur. at ego non posse arbitror
Neque illum hanc perpetuo habere, neq; me perpeti.
S. Quî scis ergo isthuc, nisi periclum feceris?
C. At isthuc periclum in filia fieri, graue est.
S. Nempe incommoditas denique huc omnis redit;
Si eueniat, quod dij prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
Principio amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
C. Quid isthuc? si isthuc animum induxti esse vtile,
claudier Nolo tibi vllum commodum in me caluier.
S. Meritò te semper maxumi feci Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. quî scis eos nunc discordare inter se?
S. Ipsu' mihi Dauos, qui intimu' est eorum consilijs, dixit:
Et is mihi suadet, nuptias, quantũ queã, vt maturem.
Num censes faceret, filium nisi sciret eadẽ hæc velle?
Tute adeo iam eius audies verba. heus euocate huc Dauom.
Sed eccum video ipsum foras exire.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

D. AD te ibam. S. quidnam est?
D. Cur non accersitur? iam adueſperascit.
S. audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus sum Daue abs te, ne faceres idem,

Quod

Quod volgus seruorum solet, dolis vt me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. egon' isthuc facerem?
S. credidi.
Idq; adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam. D.
quid? S. scies:
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. D. tandem
agnosti, qui siem.
S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid non? S. sed ea
gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. D. quid ais? S. sic est
res. D. vide.
Nunquam quiui ego isthuc intelligere. vah consilium
callidum.
S. Hoc audi: vt hinc te iussi introire, opportune hic fit
mihi obuiam.
D. Heu numnam perijmu'? S. narro, quæ tu dudum
narrasti mihi.
D. Quidnam audio? S. gnatam vt dei oro, vixq; id exo-
ro. D. occidi.
S. Hem, quid dixti? D. optume inquam factum. S.
nunc per hunc nulla est mora.
C. Domum modò ibo: vt apparentur, dicam: atque huc
renuncio.
S. Nunc te oro Daue, quoniam solus mihi effecisti has
nuptias.
D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatũ porrò enitere.
D. Faciam hercle sedulò. S. potes nunc, dum animus
iritatus est.
D. Quiescas. S. age igitur: vbi nunc est ipsus? D. mi-
rum, ni domi est.

S. Ibo

S. *Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.* D. *nullu' sum.*
Quid causæ est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?
Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:
Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium:
Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.
Hem astutias. quòd si quiessem, nihil euenisset mali.
Sed eccum ipsum video: occidi:
Vtinam mihi esset aliquid hic, quò nunc me præcipitem darem.

ACTVS TERTII SCENA V.

PAMPHILVS
DAVVS.

P. *VBI illic scelus est, qui me perdidit?* D. *perij.*
P. *atque hoc confiteor, iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nulli consili*
Sum. seruon' fortunas meas me commisisse futili?
Ergo pretium ob stultitiam fero. sed inultum id nunquam à me auferet.
D. *Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si euito hoc malum.*
P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modò*
Qui sum pollicitus ducere? qua fiducia id facere audeã?

Nec,

Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equidem, atque id ago sedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquã producam moram. P. oh.
D. Visus sum. P. ehodum bone vir, quid ais? viden' me consilijs tuis
Miserum impeditum esse? D. at iam expediam. P. expedies? D. certe Pamphile.
P. Nempe vt modò. D. imo melius spero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer?
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretu' sim,
Qui me hodie ex trãquillissima re cõieciſti in nuptias.
An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus es? D. crucem.
Sed paululum sine ad me vt redeam: iam aliquid dispiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium, vti volo:
Nanque hocce tempus, præcauere mihi me, haud te vlciſci, sinit.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA

CARINVS, PAMPHILVS DAVVS.

C. HOccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt siet,
Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius

Alterius, sua vt comparet commoda? ah
Id ne est verum? immo id genus est hominum pessimum,
In denegando modò quis pudor est paululum:
Post vbi iam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessario se aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est:
Quis tu es? qui mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen, vbi fides est,
Si roges, nihil pudet. hîc, vbi opus est,
Non verentur: illic, vbi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expostulem?
Mala ingeram multa. atque aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum. molestus certè ei fuero, atque animo moremgessero.

P. *Carine, & me, & te imprudens, nisi quid dij respiciunt, perdidi.*

C. *Ita ne imprudens? tandem inuenta est causa: soluisti fidem.*

P. *Quid tandem? C. etiam nunc me seducere istis dictis postulas?*

P. *Quid isthuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.*
Heu miserum, qui tuum animum ex animo spectaui meo.

P. *Falsu' es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,*

Nisi

Nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres?
Habeas. P. habeam? ah nescis quanti in malis versetur miser,
Quantasq; hic suis consilijs mihi confecit solicitudines
Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum est? de te exemplum capit.
P. Haud istud dicas, si cognoris vel me, vel amorẽ meum.
C. Scio, cũ patre altercasti dudũ, & is nunc propterea tibi
Succenset, nec te quiuit hodie cogere, illã vt duceres.
P. Iam etiam, quo tu minus scis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec postulabat nunc quisquam vxorem dare.
C. Scio: coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
Suadere, orare, vsqueadeo donec perpulit.
C. Quis homo istuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. Quamobrem? P. nescio. nisi mihi deos satis
Scio fuisse iratos, qui auscultauerim.
C. Factum est hoc Dauc? D. factum est. C. hem quid ais scelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent?
D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.
D. Hac non successit, alia aggrediemur via:
Nisi id putas, quia primò processit parum,
Non posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
P. Immo etiam: nam sati' credo, si adnigilaueris,

Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesq́; & dies
Capitis periculum adire, dum prosim tibi.
Tuum est, si quid præter spem euenit, mi ignoscere.
Parum successit quod ago, at facio sedulò.
Vel melius tu aliud reperi, me missum face.
O. Cupio. restitue in quem me accepisti locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus est. D. hem, st, mane: crepuit à Glycerio ostium.
P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nunccine demum? D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

ACTVS QVARTI SCENA II.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

M. IAM, *vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum*
Tuum Pamphilum: tu modò anime mi noli te macerare.
P. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optume mihi te offers. P. quid est?
M. Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:
Videre ait te cupere. P. vah, perij: hoc malum integrascit.
Siccine me, atque illam opera tua nunc miseros sollicitarier?

Nam

Nam idcirco accersor, nuptias q; mi apparari sensit.
C. Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesset.
D. Age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. M. atque ædepol,
Ea res est, propterea que nunc misera in mœrore est.
P. Mysis.
Per omneis tibi adiuro deos: nunquam eam me deserturum,
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omneis homines.
Hanc mihi expetiui, cõtigit: conueniũt mores: valeant,
Qui inter nos dissidium volunt: hanc, nisi mors, mi adimet nemo.
M. Restpisco. P. non Apollinis magi' verum, atque hoc, responsum est.
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ; volo. sed si id nõ poterit;
Id faciã, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.
Quis videor? C. miser æque, atque ego. D. consilium quæro. C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectum reddam.
P. Iam hoc opus est. D. quin iam habeo. C. quid est? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi vt sit sati', vereor,
Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nã mi impedimento estis.

P. Ego hanc visam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. verum vis dicam? D. immo etiam: Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet? D. Eho impudens, non satis habes, quòd tibi dieculam addo, Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue attamen. D. quid ergo?

C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me vt venias, si quid poteris.

D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamen si quid. D. age, veniam. C. si quid, Domi ego. D. Tu Mysis, dum exeo, parumper opperire hîc.

M. Quapropter? D. ita facto opus est. M. matura. D. iam inquam hîc adero.

SCENA TERTIA ACTVS QVARTI.

MYSIS.

M. NIL ne esse proprium cuiquam? Dij vostram fidem. Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilum, Amicum, amatorem, virum, in quouis loco Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit Dolorem? facile hîc plus mali est, quàm illic boni. Sed Dauus exit. mi homo, quid istuc obsecro est? Quò portas puerum?

SCENA QVARTA ACTVS IIII.

DAVVS, MYSIS.

D. MYSIS *nunc opus est tua*
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque astutia.
M. *Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,*
Atque ante nostram ianuam appone. M, obsecro, Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atq; eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. *Quia, si fortè opus ad herum iusiurandum mihi*
Non apposuisse, vt liquidò possim. M. intellego.
Noua nunc religio in te isthæc incessit, cedo?
D. *Moue ocyus te, vt, quid agam, porrò intellegas.*
Prò Iuppiter. M. quid? D. sponsæ pater interuenit.
Repudio consilium, quod primum intenderam.
M. *Nescio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera*
Venire me adsimulabo. tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opu' sit, verbis, vide.
M. *Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,*
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quod vostrum remorer commodum.

QVARTI ACTVS SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. *REuertor, postquam, quæ opus fuere ad nuptias*
Gnatæ, parauí, vt iubeam accersi. sed quid hoc?

Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est.
væ miseræ mihi,
Reliquit me homo, atque abijt. D. di vostram fidem,
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum li-
tigant?
Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hîc me solam? D. hem, quæ hæc est
fabula?
Ebo Mysis, puer hic vnde est? quisve huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem igitur
rogem,
Qui hîc neminem alium video? C. miror, vnde sit.
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dexteram.
M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Male dicis. D. vnde est? dic clarè. M. à vobis. D.
ha ha hæ.
Mirum verò, impudenter mulier si facit.
C. Ab Andria est ancilla hæc, quantum intellego.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua,
Mane: caue quoquam ex isthoc excessis loco.
M. Dij te eradicent. ita me miseram territas.
D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hic apposuisti, dic mihi.
M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo:
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem, quid
Pamphili?

M. Ebo,

M. Eho, an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem. D. verum. vidi Cantharam
Subfarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius causa hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, vt tu sis sciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in viam
Prouoluam, teq; ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es sobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. iam susurrari audio,
Ciuem atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obsecro, an non ciuis est?
C. Iocularium in malum insciens penè incidi.
D. Quis hic loquitur? o Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquam à principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hèc ille est: non te credas Dauom ludere.
M. Me miseram: nihil pol falsi dixi mi senex.
C. Noui rem omnem. sed est ne intus? D. intus est.
M. Ne me attingas sceleste. si pol Glycerio nõ omnia hçc.
D. Eho inepta, nescis quid sit actum. M. quid sciam?
D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de industria?

SCENA VI. ACTVS IIII.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN hac habitasse platea dictũ est Chrysidẽ,
Quæ se inhoneste optauit parare hic ditias
Potius, quàm in patria honeste paupera viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video. saluete. M. obsecro,
Quem video? est ne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
Is est. C. ò Mysis salue. M. saluos sis Crito.
C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidẽ pol miseras perdidit.
C. Quid vos? quo pacto hic? sati'ne recte? M. nos ne? sic
Vt quimus, aiunt; quando, vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic suos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auspicato huc
me appuli:
Nam pol, si id sciissem, nunquam huc tetulissem pedẽ:
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror:
Quæ illius fuerunt, possidet, nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam fere
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum. tum, ipsam despoliare non licet.
M. O optume hospes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eã, quãdo huc veni, vt videã. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

CHREMES, SIMO.

C. SATI' iam sati' Simo spectata erga te amicitia est mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, pene illusi vitam filio.
S. Immo enim quàm maxume abs te oro, atque postulo Chreme,
Vt beneficium, verbis initũ dudum, nunc re cõprobes.
C. Vide; quàm iniquus sis præstudio. dum efficias id, quod cupis,
Neque modũ benignitatis, neq; quid me ores, cogitas:
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
S. Quibus? C. abrogitas? perpulisti me, vt homini adolescentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrasti: incepi, dũ res tetulit: nunc non fert: feras.
Illã hinc ciuẽ esse aiũt: puer est natus: nos missos face.
S. Per ego te deos oro, vt ne illis animũ inducas credere,
Quibus id maxume vtile est illũ esse quãdeterrimum
Nuptiarũ gratia hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, desinent.
C. Erras. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. S. scio. C. at

Vero

Vero voltu; cũ, ibi me adesse, neuter tum præsenserat.
S. Credo: & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui dicere.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DAVVS, CHREMES, SIMO.

DROMO.

D. SIMO *iam nunc otioso esse impero. CH. hem Dauom tibi.*
S. Vnde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis. S. quid illud mali est?
D. Ego commodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi. S. scelus,
Quemnam hic laudat? D. omnis res est iam in vado. S. cesso alloqui?
D. Herus est: quid agam? S. ò salue bone vir. D. hem Simo, ò noster Chreme,
Omnia apparata iam sunt intus. CH. curasti probè.
D. Vbi voles, accerse. S. bene sanè. id enimuero hic nunc abest.
Etiam tu hoc respondes, quid isthic tibi negotij est? D. mihin'? S. ita.
D. Mihi ne? S. tibi ego. D. modò introij. S. quasi ego, quàm dudum, rogem.
D. Cum tuo gnato vnà. S. an ne est intus Pamphilus? crucior miser.
Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias carnufex?

D. Sunt.

D. Sunt. S. cur igitur hîc est? CH. quid illum censes? cum illa litigat.

D. Immo verò indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.

Nescio quis senex modò venit: ellum confidens, catus: Cum faciam videas, videtur esse quanti vis preti: Triste severitas inest in voltu, atque in verbis fides.

S. Quidnam adportas? D. nil equidem, nisi quod illum audiui dicere.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire esse hinc ciuem Atticam.

S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris. Dromo.

D. Audi obsecro. DRO. quid vis? S. sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet: rape inquam. D. quid feci? S. rape.

DA. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.

Ego iam te commotum reddam. D. tametsi hoc verum est. S. tu tamen

Cura adseruandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.

Age nunc: iam ego pol hodie, si viuo, tibi Ostendam, herum quid sit pericli fallere, & Illi patrem. CH. ah ne sæui tantopere. S. Chreme, Pietatem gnati. non ne te miseret mei? Tantum laborem capere ob talem filium? Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

ACTVS QVINTI SCENA III.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

P. QVIS me volt? perij, pater est. S. quid ais omnium? C. ah.
Rem potius ipsam dic, ac mitte malè loqui.
S. Quasi quidquam in hunc iam grauius dici possiet.
Ain' tandem, , ciuis Glycerium est? P. ita prædicant.
S. Ita prædicant? ingentem confidentiam:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris signum vsquam indicat?
Adeon' impotenti esse animo, vt præter ciuium
Morem, atque legem, & sui voluntatem patris
Tamen banc habere studeat cum summo probro?
P. Me miserum. S. modò ne id demum sensti Pamphile?
Olim isthuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundum tibi,
Eodem die isthuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam senectam huius solicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis supplicium sufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. P. mi pater.
S. Quid mi pater? quasi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. Pater licet ne pauca? S. quid dices mihi?
C. Attamen Simo audi. S. ego audiam? quid ego audiam Chreme?

Chreme? C. attamen dicat sine. S. age dicat, sino.
P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera: Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modò te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. S. adducas? P. sine pater.
C. Aequum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem. S. sino.
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar Chreme.
C. Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. MITTE orare. vna harum quæuis causa me, vt faciam, monet, Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video? æcere is est. CR. salvos sis Chreme.
CH. Quid tu Athenas insolens? CR. euenit. sed hiccine est

est Simo?

CH. *Hic est. S. me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem esse ais?*

CR. *Tu negas? S. Ita ne huc paratus aduenis?* CR. *quare? S. rogas?*

Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adolescentulos,

Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?

Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas?

CR. *sanusn' es?*

S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?

P. Perij: metuo, vt substet hospes. CH. *si Simo hunc noris satis,*

Nõ ita arbitrere. bonus hic est vir. S. hic vir sit bonus?

Ita ne adtemperate venit hodie in ipsis nuptijs,

Vt veniret antehac nunquam? est verò huic credendũ Chreme?

P. Ni metuam patrem, habeo pro illa re, illum quod moneam probè.

S. Sycophanta. CR. *hem.* CH. *sic Crito est hic: mitte.*

CR. *videat, qui fiet.*

Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quę nõ volt, audiet.

Ego isthæc moueo, aut curo? non tu tuum malum ęquo animo feres?

Nam, ego quæ dixi, vera, an falsa audieris, iam scii potest.

Atticus quidam olim naui fracta apud Andrum eiectus est,

Et isthæc vna parua virgo. tũ ille egẽs fortè applicat

Primum ad Chrysidis patrem se. S. fabulam inceptat.

CH. *sine.*

CH. *sine.*

CR. *Itane verò obturbat? CH. perget. CR. tum is mihi cognatus fuit,*

Qui eũ recepit. ibi ego audiui ex illo sese esse Atticũ. Is ibi mortuus est. CH. eius nomen? CR. nomen tam citò tibi?

Phania. CH. hem perij. CR. verum hercle opinor fuisse Phaniam.

Hoc certò scio, Rhãnusiũ se aiebat esse. CH. ò Iuppiter.

CR. *Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuere. CH. vtinam id siet,*

Quod spero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito, Suam ne aiebat esse? CR. non. CH. cuiam igitur? CR. fratris filiam.

CH. *Certè mea est. CR. quid ais? C. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile.*

S. *Quî credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. S. iuoram, & scio.*

CH. *Is hinc bellum fugiens, meq; in Asiam persequens, proficiscitur.*

Tum illam hîc relinquere est veritus. postilla nunc primum audio,

Quid illo sit factum. P. vix sum apud me: ita animus commotũ est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. *Næ istã multimodis tuã ĩueniri gaudeo. P. credo pater*

CH. *At mihi vnus scrupulus etiam restat. qui me malè habet. P. dignus es*

Cum tua religione odio. nodum in scirpo quæris. CR. quid istud est?

CH. *No-*

CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?
Nunquid meminisli? CR. id quæro. P. ego ne huius memoriam pătiar meæ
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Passibula. CR. ipsa est. CH. ea est.
P. Ex ipsa millies audiui. S. Omnes nos gaudere hoc Chreme,
Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid restat pater?
S. Iam dudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ò lepidum patrem.
De vxore ita, vt possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optuma est:
Nisi quid pater aliud ait. P. nempè. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est
Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. ebo mecum Crito:
Nam illam me haud nosse credo. S. cur non illam huc transferri iubes?
P. Rectè admones. Dauo istuc dedam iam negoti. S. non potest.
P. Quî? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam? S. vinctus est.
P. Pater, non rectè vinctu' est. S. haud ita iussi. P. iube solui obsecro.
S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ò faustum, & felicem hunc diem.

ACTVS QVINTI SCENA V.

CHARINVS, PAMPHILVS.

C. PROVISO, *quid agat Pamphilus: atque eccum. P. aliquis forsan me putet*
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic
esse hoc verum lubet.
Ego vitam deorũ propterea sempiternã esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas
Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?
C. *Quid illuc gaudi est? P. Dauom video. nemo est, quem mallem, omnium:*
Nam hũc scio mea solidè solũ gauisurum esse gaudia.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

D. PAMPHILVS *vbinam hic est? P. Daue. D. quisnam homo est? P. ego sum. D. ò Pamphile.*
P. *Nescis, quid mihi obtigerit. D. certè: sed, quid mihi obtigerit, scio.*
P. *Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod sum nactus mali,*
Prius resciscere tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.

P. Mea Glycerium suos parẽtes reperit. D. ò factũ bene.
C. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.
P. Nec mora vlla est, quin eam vxorem ducam. C. num ille somniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah desine.
Solus est, quẽ diligũt dij. C. saluus sum, si hæc vera sunt.
Conloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mi aduenis.
C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.
Tuus est nũc Chremes. facturũ, quæ voles, scio omnia.
P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me. intus apud Glycerium est nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur.
Intus transigetur, si quid est, quod restet. plaudite.

PERSONAE.

Phædria	adolescens,	Chremes	senex,
Parmeno	seruus,	Antipho	adolescens,
Thais	meretrix,	Dorias	ancilla,
Gnatho	parasitus,	Dorus	eunuchus,
Charea	adolescens,	Sanga	seruus,
Thraso	miles,	Sophrona	nutrix,
Pythias	ancilla,	Laches	senex.

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBI IS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRAECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

C. Svlpicii Apollinaris

PERIOCHA.

SOROREM *falso dictitatam Thaidis,*
Id ipsum ignorans, miles adnexit Thraso,
Ipsiq; donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introïit: vitiat virginem: ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

Ἄνδρια.

MERETRIX adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eiq; reuocato excluſionis cauſas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici donomiſerat, amare cœpit; deductuſq; in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq; fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit vxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.

PROLOGVS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quam plurimis, & minime multos lædere;
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Prius, vnde petitur aurum, quare ſit ſuum,
Quàm illic, qui petit, vnde is ſit theſaurus ſibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus iam ſum, nihil eſt quod dicat mihi:

Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ita, vt facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poetam: fabulam
Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Naui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est
Poetæ, non qui furtum facere studuerit.
Id ita esse, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri est: in ea est parasitus Colax,
Et miles gloriosus: eas se non negat
Personas transtulisse in Eunuchum suam
Ex Græca: sed eas fabulas factas prius
Latinas scisse sese, id verò pernegat.
Quòd si personis isdem vti alius non licet,
Qui magis licet currentes seruos scribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Parasitum edacem, gloriosum militem,
Puerum supponi, falli per seruum senem,
Amare, odisse, suspicari? denique
Nullum est iam dictum, quod non dictum sit prius.
Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
Quæ veteres fecerunt, si faciunt noui.
Date operam, & cum silentio animaduortite,
Vt pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit.

ACTVS PRIMI SCENA I.

PAEDRIA, PARMENO.

Ph. QVID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cum accersor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi me obſecret.
Pa. Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:
Verum ſi incipies, neque perficies nauiter,
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet
Periſti: eludet, vbi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in ſe neque conſilium, neque modum
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modo:
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem:
Hæc verba mehercule vna falſa lacrumula,
Quam, oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,
Reſtinguet:

Restinguet: & te vltro accusabis, & ei dabis
Vltro supplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam sceleſtam esse, & me miserum sentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus, videnſq; pereo: nec, quid agam, scio.
Pa. Quid agas? nisi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. ita ne suades? PA. si sapis:
Neque, præterquam quas ipse amor moleſtias
Habet, addas; & illas, quas habet, recte feras.
Sed ipsa egreditur noſtri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

ACTVS PRIMI SCENA II.

THAIS, PHAEDRIA, PARMENO.

T. MIseram me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; neve aliorsum, atque ego feci, ac-
ceperit,
Quòd heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreoq;, poſtquam aspexi hanc. PA. bono
animo es:
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus satis.
T. Quis hîc loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Quid hîc ſtabas? cur nõ recta introibas? PA. ceterum
De excluſione verbum nullum. T. quid taces?
Ph. Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores,
Aut quia sum apud te primus. T. miſſa iſtæc face.

Ph. Quid missa? ò Thais, Thais, vtinam esset mihi
Pars æquè amoris tecum; ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;
Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligã;
Eo feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
Pa. Credo, vt fit, misera præ amore exclusit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. sed, huc qua gratia
Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum. potin' est hic tacere? Pa. egone? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam astringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuo
palam est.
Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo:
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Pa. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc abreptam. PH. ciuem ne? T. arbitror:
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cetera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus,
Vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit studiose omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quo cũ vno rem habebam tum, hospite

Abij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. *Vtrunque hoc falsum est: effluet. T. quî istuc?*
PA. *quia*
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoque bonâ, magnâmq; partẽ ad te attulit.
T. *Ità est. sed sine me peruenire, quò volo.*
Interea miles, qui mẽ amare occeperat,
In Cariam est profectus. te interea loci
Cognoui. tu scis, postilla quàm intumum
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubium ne id est?*
T. *Hoc agite amabo. mater mea illic mortua est*
Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is vbi hanc tam forma videt honesta virginem,
Et fidibus scire, pretium sperans, illicò
Producit, vendit. fortè fortuna adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq; omnium:
Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulò:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illum mihi dare;
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. *etiam ne amplius?*
T. *Nil: nam quæsiui nunc ego eam, mi Phædria,*
Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quòd soror est dicta: præterea, vt suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hîc neminem,

Neque

Neque amicũ, neque cognatum. quamobrem Phędria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quò id fiat facilius.
Sine illum priores parteis hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma,
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. *Hei noster, laudo. tandem perdoluit: vir es.*
PH. *At ego nesciebam, quorsum tu ires. paruola*
Hinc est abrepta: eduxit mater pro sua:
Soror est dicta: cupio abducere, vt reddam suis.
Nempè omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quagratia?
Nisi illum plus amas, quàm me: & istam nunc times,
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo solicitat? cedo.*
Num solus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem sensisti te caluier?
Non ne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porrò dixti velle te,
Quia solæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc Phædria?
Quanquã illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri posse maxume: veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iusseris.
PH. *Vtinam istuc verbum ex animo, ac verè diceres,*
Potius, quam te inimicum habeam. si istuc crederem
Sincere dici, quiduis possem perpeti.

PA. *La-*

PA. *Labascit, victus vno verbo. quàm cito?*
T. *Ego non ex animo misera dico? quam ioco*
Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas solum. PH. *siquidem biduum:*
Verum ne fiant isti viginti dies.
T. *Profectò non plus biduum, aut.* PH. *aut? nihil moror.*
T. *Non fiet. hoc modò sine te exorem.* PH. *scilicet*
Faciũdũ est, quod vis. T. meritò amo te. PH. *bene facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. *maxume.*
PH. *In hoc biduum Thais vale. T. mi Phędria,*
Et tu. nunquid vis aliud? PH. *ego ne quid velim?*
Cum milite isto præsens, absens vt sies:
Dies, noctesq; ames me: me desideres:
Me somnies: me expectes: de me cogites:
Me speres: me te oblectes: mecum tota sis:
Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
T. *Me miseram, forsitan hic mihi paruam habeat fidem,*
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi sum consĉia, hoc certò scio,
Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo
Cordi esse quenquam cariorem hoc Phędria:
Et quidquid huius feci, causa virginis
Feci, nam me eius spero fratrem propemodum
Iam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me constituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

PHAEDRIA, PARMENO.

PH. ITA, *vt iussi, deducantur isti.* PA. *faciã.* PH. *at diligenter.*

PA. *Fiet.* PH. *at maturè.* PA. *fiet.* PH. *satin' hoc mandatum est tibi?*

PA. *Ah rogitare? quasi difficile fiet. vtinam*
Tam aliquid facile inuenire possis Phœdria,
Hoc quàm peribit. Ph. ego quoque vnà pereo, quod
mi est carius.
Ne istuc tam iniquo patiare animo. Pa. minimè: quin
Effectum dabo. sed nunquid aliud imperas?

Ph. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &*
Istum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.

Pa. *Memini, tametsi nullus moneas. Ph. ego rus ibo, atque ibi manebo.*

Pa. *Censeo. Ph. sed heus tu. Pa. quid vis? Ph. censen' posse me obfirmare, &*
Perpeti, ne redeam interea? Pa. te nè? non herclè arbitror:
Nam aut iam reuertêre; aut mox noctu te adiget horsum insomnia.

Ph. *Opu' faciam, vt defatiger vsq;, ingratijs vt dormiã.*

Pa. *Vigilabis lassus: hoc plus facies. Ph. ah, nil dicis Parmeno.*
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illã caream, si sit opus, vel totum
triduum?

triduum? Pa. hui,
Vniuersum triduū? vide, quid agas. PH. stat sententia.
Pa. Dij boni, quid hoc morbi est? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt non cognoscas eundem esse? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' seuerus quisquam, nec magi' continens.
Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus Gnatho
Militis: ducit secum vnà virginem huic dono: papæ,
Facie honesta. mirū, ni ego me turpiter hodie hic dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam Thaidem.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

G. *DII immortales, homini homo quid præstat? stulto intellegens*
Quid interest? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie aduenientes quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurierat bona.
Video sentū, squalidū, ægrum, pannis, annisq; obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui, perdidi,
Hem quò redactus sum: omnes noti me, atque amici deserunt.

deserunt.

Hîc ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?

Ita ne parasti te, vt spes nulla reliqua in te siet tibi?

Simul consilium cum re amisti? videri me ex eodem ortum loco?

Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est, nil defit tamen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati Possum. quid tu bis rebus credis fieri? tota erras via.

Olim isti fuit generi quondã quæstus apud seclũ prius.

Hoc nouum est aucupium: ego adeo hanc primus inueni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt,

Nec sunt: hos consector: hisce ego non paro me, vt rideant,

Sed eis vltrò arrideo, & eorũ ingenia admiror simul: Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque:

Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperaui egomet mihi,

Omnia assentari. is quæstus nũo est multò vberrimus.

PA. Scitum herclè hominem: hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui, Lanij, cetarij, fartores, piscatores, aucupes,

Quibus

Quibus & re salua & perdita profueram, & prosum sæpe.
Salutant: ad cœnam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miser, famelicus, videt me esse in tantum honorem,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare,
Vt sibi liceret discere id de me. sectari iussi:
Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
Vocabula, parasiti itidem vt Gnathonici vocentur.
PA. *Viden' ossum, & cibu' quid faciat alienus?* GN. *sed ego cesso*
Ad Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam, vt veniat.
Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Riualis seruum. salua est res: nimirum hic homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. PA. *hice hoc munere arbitrantur*
Suam Thaidem esse. GN. *plurima salute Parmenonem*
Summum suum impartit Gnatho. quid agitur?
PA. *Statur.* GN. *video:*
Nunquidnam hîc, quod nolis, vides? PA. *te.* GN. *credo. at nunquid aliud?*
PA. *Quid dum?* GN. *quia tristi' es.* PA. *nihil equidem.*
GN. *ne sis. sed quid videtur*
Hoc tibi mancipium? PA. *non malum herclè.* GN. *vro hominem.* PA. *vt falsus animi est.*
GN. *Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?*

PA. *Hoc*

Pa. hoc nunc dices,
Ejectos hinc nos. OMNIVM *rerum heus vicissitudo est.*
Gn. Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam;
Ne sursum deorsum cursites; ne ve vsque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? Pa. men'? papæ. Gn. sic soleo amicos,
Pa. laudo.
Gn. Detineo te fortasse: tu profecturus aliò fueras.
Pa. Nusquam Gn. tum tu igitur paulum da mihi operæ: fac, admittar
Ad illam. Pa. age modò, nunc tibi patent fores hæ,
quia istam ducis.
Gn. Num quem euocari hinc vis foras? Pa. sine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno ditigulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas faxo calcibus sæpe insultabis frustra.
Gn. Etiam tu hîc stas Parmeno? eho numnam tu hic relictus custos,
Ne quis fortè internuncius clam à milite ad istam cursitet?
P. Facetè dictum. mira verò, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræo abierit: nam ibi custos publicè est nunc.
Non temere est: & properans venit: nescio quid circunspectat.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CHAEREA, PARMENO.

CHAE. *Occidi*
Neque virgo est vsquam, neque ego, qui illam e conspectu amisi meo.
Vbi quæram? vbi inuestigem? quem perconter? quam insistam viam?
Incertus sum: vna hæc spes est; vbi vbi est, diu celari non potest.
O faciem pulchram: deleo omnes deinc ex animo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. PA. ecce autem alterum,
De amore nescio quid loquitur. ò infortunatum senẽ.
Hic vero est, qui si amare occeperit, ludum iocumq;
Dices fuisse illũ alterũ, præut huius rabies quæ dabit.
CH. *Vt dii illum, deæq; senium perdant, qui me hodie remoratus est;*
Meq; adeo, qui restiterim; tum autem qui illum floccifecerim.
Sed eccum Parmenonem. salue. PA. quid tu es tristis? quidve alacris?
Vnde is? C. ego hercle nescio, neque vnde eam, neque quorsum eam:
Ita prorsum oblitus sum mei.
PA. *Quî quæso? C. amo. PA. ehem. C. nunc te Parmeno ostendes, qui vir sies.*
Scis te mihi sæpe pullicitũ esse: Chærea, aliquid inueni

Modò, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt
noſcas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congere-
bam clanculum.
Pa. *Age ineptè.* G. *hoc hercle factum eſt: fac, ſis, nunc*
promiſſa appareant;
Siue adeo digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum: quas ma-
tres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, vt graciles ſiĕt.
Si qua eſt habitior paulò, pugilem eſſe aiunt: dedu-
cunt cibum:
Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas:
Itaque ergo amantur. Pa. *quid tua iſtæc?* C. *noua fi-*
gura oris. Pa. *papæ.*
Ch. *Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum.* Pa.
anni. C. *ſedecim.*
Pa. *Flos ipſe.* C. *hanc tu mihi vi, clam, precario*
Fac tradas: mea nil refert, dum potiar modo.
Pa. *Quid, virgo cuia eſt?* C. *neſcio hercle.* P. *vnde eſt?*
C. *tantundem.* P. *vbi habitat?*
Ph. *ne id quidem.* P. *vbi vidiſti?* G. *in via.* P. *qua ratio-*
ne amiſiſti?
C. *Id equidem aduenienſ mecum ſtomachabar modò:*
Neque quenquam hominem eſſe ego arbitror, cui ma
gis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient.
Pa. *Quid hoc eſt ſceleris?* C. *perij.* P. *quid factum eſt?*
C. *rogas?*
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem

Noſtin'?

Nostin'? P. quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiam.

Pa. Incommodè hercle. CH. imo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex septem prorsum non vidisse proxumis,
Nisi nunc, cum minime vellem, minimeq; opus fuit.
Eho, nonne hoc mõstri simile est? quid ais? P. maxume.
Ch. Continuo accurrit ad me, quàm longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. restiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras est mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus mane mihi esse vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, num quid velit.
Rectè, inquit. abeo. cum huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc aduorterat
In nostram hanc plateam. PA. mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data est dono. C. huc cũ aduenio, nulla erat.
Pa. Comites secuti scilicet sunt virginem?
Ch. Verum, parasitus cum ancilla. PA. ipsa' est scilicet.
Desine: iam conclamatum est. CH. alias res agis.
PA. Istuc ago quidẽ. CH. nostin', quæ sit? dic mihi: aut
Vidistin'? PA. vidi, noui: scio, quò abducta sit.
Ch. O Parmeno mi, nostin'? PA. noui. C. & scis, vbi siet?
Pa. Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.
Ch. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? PA.
miles Thraso,
Phædriæ riualis. C. duras fratris partes prædicas.

Pa. Immo enim, si scias qđ donũ huic dono contrà cõparet,
Tum magis id dicas. C. quodnam quæso hercle? PA.
Eunuchum. C. illum ne obsecro
Inhonestum hominem, quem mercatus est here, senem,
mulierem?
Pa. Istunc ipsum. C. homo quatietur certè cũ dono foras.
Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. PA.
haud diu est.
Ch. Perij. nunquam ne etiam me illam vidisse? ehodum
dic mihi,
Est ne, vt fertur, forma? PA. sanè. C. at nihil ad nostram hanc. Pa. alia res est.
Ch. Obsecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. PA. faciam sedulò, ac
Dabo operam, adiutabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? PA. domum,
Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.
Ch. O fortunatum istum Eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
Ta. Quid ita? C. rogitas? summa forma semper conseruam domi
Videbit, conloquetur, aderit vnà in vnis ædibus,
Cibum non nunquam capiet cum ea, interdum propter dormiet.
Pa. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. quare Parmeno?
Responde. PA. capias tu illiu' vestem. C. vestem? quid tum postea?
Pa. Pro illo te deducam. C. audio. P. te esse illum dicam.
C. intellego.

C. intellego.
P. Tu illis fruare cõmodis, quibu' tu illum dicebas modo:
Cibũ und capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:
Quandoquidem illarum neque quisquam te nouit,
neque scit qui sies.
Præterea forma, ætas ipsa est, facilè vt te pro Eunucho probes.
Ch. Dixti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc,
quantum potes.
P. Quid agis? iocabar equidem. C. garris. P. perij, quid ego egi miser?
Quò trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, mane.
Ch. Eamus. P. Pergin'? C. certum est. P. vide, ne nimium callidum hoc sit modò.
C. Non est profectò. sine. P. at enim isthæc in me cudetur faba. ab
Flagitium facimus. C. an id flagitium est, si in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramq; adoleſcentiam
Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius hæc pati, æquom est fieri, vt à me ludatur dolis?
Quod qui reſcierint, culpent? illud meritò factum omnes putent.

P. Quid istuc? si certum est facere, faciam. verum ne post conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: sequere. C. dij vortant bene.

ACTVS TERTII SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. MAGNAS vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingentes. T. ain' tu, læta est? G. non tam ipso quidem
Dono, quàm abs te datum esse: id vero serio
Triumphat. P. huc prouiso, vt, vbi tempus siet,
Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum
Profectò mihi, vt sint grata quæ facio, omnia.
G. Aduorti hercle animum. T. vel rex semper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram, alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. scilicet.
G. Gestare. T. vero. credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi: nostin'? G. scio.
Quasi vbi illam expueret miseriā ex animo. T. tenes.

Tum

Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. immo sic homo
Est perpaucorum hominum. G. immo nullorũ arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere miserè. verum vnus tamen
Impense, elephantis quem Iudicis præfecerat,
Is vbi molestus magis est, quæso, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchrè mehercle dictum, & sapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quid ni esset? P. dij vostram fidem, hominẽ perditum,
Miserumq;, & illum sacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? GN. nunquam: sed narra obsecro.
Plus millies iam audiui. T. vnà in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus.
Fortè habui scortum: cœpit ad id alludere,
Et me irridere. quid ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
T. Quid est? G. facetè, lepidè, laute, nihil supra.
Tuum obsecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? C. sæpe; & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero.
P. At te dij perdant. G. quid ille quæso? T. perditus.
Risu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de istac Thaidi,
Quòd eam me amare suspicatur? G. nihil minus,
Immo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?

Scin' ? si quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut si laudat, te vt male vrat. T. sentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res sola est remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. si quando illa dicet, Phædriam
Comessatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. si laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,
Quod dolcat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti, at mihi istuc non in mentem venerat.
G. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quantò inueniisses Thraso?

ACTVS TERTII SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS.

Th. AVDIRE vocem visa sum modo militis:
Atque eccum. salue mi Thraso. T. ò Thais mea,
Meũ suauiũ, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina istac? P. quàm venuste. quod dedit
Principium aduenienti. TH. plurimum merito tuo.

G. Eamus

G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. TH. vbi vis, nõ moror.
P. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran' Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno,
Benefecisti: hodie itura. P. quò? TH. ecquid hũc vides?
P. Video, & me tædet. vbi vis, dona adsunt tibi
A Phœdria. TH. quid stamus? cur non imus hinc?
P. Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & conloqui.
Thr. Perpulchra credo dona, haud nostris similia.
Pa. Res indicabit. heus iubete istos foras
Exire, quos iussi: ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia est vsque hæc. T. hîc sunt tres minæ.
G. Vix. P. Vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchũ tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
Th. Ita me dij ament, honestus est. P. quid tu ais Gnatho?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem
Thraso?
Tacent: satis laudant. fac periclum in literis,
Fac in palæstra, in musicis. quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo.
Thr. Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrius.
P. Atque hæc qui misit, non si bi soli postulat
Te viuere, & sua causa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verum, vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
Thr. Apparet seruom hunc esse domini pauperis,
Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui

Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flamma te petere cibum posse arbitror.
Thr. Iam ne imus? TH. hos prius introducã, & quæ volo,
Simul imperabo: postea continuò exeo.
Thr. Ego hinc abeo: tu istam opperire. P. haud conuenit
Vnà cum amica ire imperatorem in via.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
G. Ha, hã, hæ. T. quid rides? G. istuc, quod dixti modò:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi: præcurre, vt sint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, si Chremes huc fortè aduenerit,
Vt ores, primum vt maneat: si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
Py. Ita faciam. TH. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate istam diligenter virginem.
Domi adsitis, facite. T. eamus. TH. vos me sequimini.

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

Ch. PROPECTÒ quanto magis magisq; cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnũ malum:
Ita me video ab ea astutè labefactarier.
Iam tum, cum primum iussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)

Vbi

Vbi veni, causam, vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum: iam tum erat ſuſpectio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quærere.
Vbi friget, huc euaſit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: ſperat ſe à me auellere.
Poſtremò, ecqua inde parua periſſet ſoror;
Ecquis cum ea vnà; quid habuiſſet, cum perit;
Ecquis eam poſſet noſcere. hæc cur quæritet?
Niſi illa fortè, quæ olim periit paruola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, vt eſt audacia.
Verum ea ſi viuit, annos nata eſt ſedecim,
Non maior: Thais, ego quàm ſum, maiuſcula eſt.
Miſit porrò orare, vt venirem ſerio.
Aut dicat quid volt, aut moleſta ne ſiet.
Non herclè veniam tertio. heus. heus. Py. hic quis eſt?
Ch. Ego ſum Chremes. Py. ò capitulum lepidiſſimum.
Ch. Dico ego mi inſidias fieri? Py. Thais maxumo
Te orabat opere, vt cras redires. CH. rus eo.
Py. Fac amabo. CH. non poſſum, inquam. Py. at apud
nos hic mane,
Dũ redeat ipſa. CH. nihil minus. Py. cur mi Chreme?
Ch. Malam rem. abis hinc? Py. ſi iſtuc ita certum eſt tibi,
Amabo, vt illuc tranſeas, vbi illa eſt. CH. eo.
Py. Abi Dorias, citò hunc deduce ad militem.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

ANTIPHO.

A. HERI aliquot adolescentuli coijmus in Pirœo,
In hunc diem vt de symbolis essemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.
Præterijt tempus: quo in loco dictu est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, vt illum quæram:
Idq; adeo visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?
Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conijcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, scisscitari.

ACTVS TERTII SCENA V.

CHAEREA, ANTIPHO.

Ch. NVM quis hîc est? nemo est. num quis hinc me sequitur? nemo homo est.
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? prò Iuppiter,

Nunc

Nũc tempu' profectò est, cũ perpeti me posſũ interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curioſum interuenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quo quò eã, rogitãdo obtũdat, enicet,
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam, vnde
emergam, vbi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim
an ne inſaniam?
A. Adibo, atq; ab eo gratiã hanc, quã video velle, inibo.
Chærea, quid eſt, quod ſic geſtis, quid ſibi hic veſtitus
quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatis ne ſanus? quid me
Aſpectas? quid taces? CH. ò feſtus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium eſt, quem ego magi' nunc cuperem videre.
A. Narra iſtuc quæſo quid ſiet. CH. immo ego te obſecro hercle, vt audias.
Noſtin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempè opinor Thaidem.
CH. Iſtam ipſam. A. ſic commemineram. CH. quædam
hodie eſt ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut
laudem Antipho,
Cum ipſum me noris, quàm elegans formarum ſpectator ſiem?
In hac commotus ſum. A. ain' tu? CH. primam dices,
ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi. fortè fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat fra-

ter

ter Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. Summonuit me Parmeno
Ibi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. tacitus, citius audies.
Vt vestem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc ducier.
A. Pro eunuchon' ? C. sic est. A. quid tandem ex ea re, vt caperes commodi?
Ch. Rogas? viderem, audirem, essem vnà, qua cum cupiebam Antipho.
Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illicò vbi me accepit, lęta verò ad se abducit domũ,
Commendat virginem. A. cui? tibi ne? Ch. mihi. A. satis tutò tamen.
C. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat, & mihi, ne abscedam, imperat,
In interiore parte vt maneam solus cum sola. annuo,
Terram intuens modestè. An. miser. Ch. ego, inquit, ad cœnam hinc eo.
Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent
Nouitiæ. continuò hæc adornant, ut lauet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclaui sedet,
Suspectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem
Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

Egomet

Egomet quoque id spectare cœpi. & quia consimilem
luserat
Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaude-
bat mihi,
Deũ sese in hominẽ conuertisse, atq; per alienas tegulas
Fucũ factũ mulieri, venisse per impluuium clanculũ.
At quem Deum? qui tẽpla cœli summa sonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego verò illud feci, ac
lubens.
Hæc dũ mecũ reputo, accersitur lauatũ interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ conlocarunt.
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit vna, heus
tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito dum
lauamur.
Vbi nos lauerimus, si voles, lauato. accipio tristis.
A. Tum equidẽ istuc os tuũ impudens videre nimiũ vellẽ,
Status quis esset, flabellum tenere te asinum tantum.
C. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes proruunt se:
Abeũt lauatũ, perstrepũt, ita vt sit, domini vbi absunt.
Interea somnus virginem opprimit. ego limis aspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circũspecto
Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.
A. Quid tum? CH. quid tum fatue? A. fateor. CH.
egon' occasionem
Mihi ostentatã, tam breuẽ, tã optatã, tam insperatam,
Amitterẽ? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. Sanè hercle vt dicis. sed interim de symbolis quid
actum est?
C. Paratum est. A. frugi es: vbi? domin? C. immo apud
libertum

libertum Discum.
A. Perlongè est: sed tãto ocyus properemus: muta vestẽ.
C. Vbi mutẽ? perij: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,
Ne intus sit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me: ibi proximum est vbi mutes. C. rectè
dicis.
Eamus: & de istac simul, quo pactò porrò possim
Potiri, consilium volo capere vnà tecum. A. fiat.

ACTVS QVARTI SCENA I.

DORIAS.

TAm me dij bene ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Misera, ne quam ille hodie insanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam postquam iste aduenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat, illũ admitti vt iubeat. ille cõtinuò irasci neque
Negare audere: Thais porrò instare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius causa: quia, illa quæ cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis. mansit ibi. illa cum illo sermonem illico.
Miles verò sibi putare adductum ante oculos æmulũ;
Voluit facere contrà huic ægrè: heus heus, inquit, puer
huc Pamphilam
Accerse, vt delectet hìc nos. illa exclamat, minimè gentium.

Tun'in

Tun' in conuiuiũ illam? miles tendere inde ad iurgium.
Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi vt
auferam.
Hoc est signi, ubi primũ poterit, sese illinc subducet, scio.

ACTVS QVARTI SCENA II.

PHAEDRIA.

DVM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita vt fit vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc puto,
Prætereũ imprudens villam. longè iam abieram,
Cum sensi. redeo sursum, male verò me habens.
Vbi ad ipsum veni diuerticulum, constiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hîc
Manendum est soli sine illa? quid tum postea?
Nihil est? quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACTVS QVARTI SCENA III.

PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

Py. *VBI illum ego sceleroſum misera, atque impium inueniam? aut vbi*

Quæram? hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. perij: hoc quid sit, vereor.

Py. Quin insuper etiam scelu', postquam ludificatu' est virginem,

Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo conscidit.

Ph. Hem. Py. qui nunc si detur mihi,

Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?

Ph. Profectò nescio quid absente nobis turbatũ est domi.

Adibo. quid isthuc? quid festinas? aut quem quæris Pythias?

Py. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis

Tam lepidis. Ph. quid istuc est rei?

Py. Rogas me? Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?

Vitiauit virginem, quam heræ dederat dono miles. Ph. quid ais?

Py. Perij. Ph. temulenta es. Py. vtinam sic sient, mihi qui male volunt.

D. Au, obsecro mea Pythias, quod istucnã monstri fuit?

Ph. Insanis: qui istuc facere Eunuchus potuit? Py. ego illum nescio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque, cum rogites quid sit, audet dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc mi sera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstuliss. Ph. nequeo mirari satis,

Quò abire ignauos ille possit longius, nisi domum
Forte ad nos rediyt. Py. vise amabo, num sit. Ph. iam faxo scies.

D. Perij, obsecro, tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.

Py. At pol ego amatores audieram mulierum esse eos maxumos,
Sed nihil potesse: verũ miseræ non in mentem venerat:
Nam illum aliquò conclussem, neque illi commisissem virginem.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHAEDRIA, DORAS, PYTHIAS, DORIAS.

Ph. EXi *foras sceleste: at etiam restitas?*
Fugitiue prodi, male conciliate. Do. obsecro. Ph. oh,
Illud vide os, vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paulum si cessassem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.

Py. Habesne hominem amabo? Ph. quid ni? Py. ò factum bene.

Do. Istuc pol verò bene. Py. vbi est? Ph. rogitas? non vides?

Py. Videam obsecro, quem? P. hunc scilicet. Py. quis hic est homo?

P. Qui ad vos deductus hodie est. Py. hunc oculis suis

Nostrarum nunquam quisquam vidit Pædria.
Ph.Non vidit? Py.an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? P.nanque alium habui neminem. Py.au,
Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honesta facie, & liberali. P. ita visus est
Dudum, quia varia veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py.Tace obsecro: quasi verò paulum intersiet.
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles Phædria.
Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,
Colore mustellino. Ph.hem, quæ hæc est fabula?
Eò redigis me, vt, quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emin'ego te? Do.emisti. Py.iube mihi denuo
Respondeat. P.roga. Py.venistin' hodie ad nos? negat.
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno. P.agedum, hoc mihi expedi:
Primum vnde habes istam, quã habes, vestem? taces?
Monstrum hominis, non dicturus? Do.venit Charea.
Ph.Frater ne? Do.ita est. Ph.quando? Do. hodie. Ph. quàm dudum? Do.modò.
Ph. Qui cum? Do. cum Parmenone. Ph. norasne eum prius?
Do.Non: nec, quis esset, vnquam audieram dicier.
Ph.Vnde igitur, meũ fratrem esse, sciebas? Do.Parmeno
Dicebat eum esse: is dedit hãc mihi vestem. Ph.occidi.
Do.Meam ipse induit: post vnà ambo abierunt foras.
Py.Iam sati' credis sobriam esse me, & nil mẽtitam tibi?

Iam

Iam sati' certum est virginem vitiatam esse ? Ph. age nunc bellua,

Credis huic quod dicat ? Py. quid isti credam ? res ipsa indicat.

Ph. Concede istuc paululũ. audin' ? etiam paululũ, sat est. Dic dũ hoc rursum, Chærean' tuam vestẽ detraxit tibi?

Do. Factum. P. & ea est indutus ? D. factum. T. & pro te hac deducta' est ? Do. ita.

P. Iuppiter magne, o sceleſtum, atq; audacem hominem. Py. v.e mihi,

Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis ?

Ph. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agã, nescio. Heus tu negato rursum. possum ne ego hodie ex te exculpere.

Verum ? vidistin' fratrem Chæream ? Do. non. Ph. non potest sine

Malo fateri, video. sequere me hac. modò ait, modò negat.

Ora me. Do. obsecro te verò Phædria. Ph. i intro. Do. hoi, hei.

Ph. Alio pacto honestè quo modo hinc nunc abeã, nescio: Actũ est siquidem. tu me hìc etiã nebulo ludificabere?

Py. Parmenonis tam scio esse hanc technam, q̃ me viuere.

Do. Sic est. Py. inueniã hodie, parẽ vbi pol referã gratiã. Sed nũc quid faciendũ censes Dorias ? Do. de istac rogas Virgine ? Py. ita : vtrum taceam ne, an prædicem ? Do. pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de Eunucho, neque de vitio virginis.

Hac re & omni turba euolues te, & illi gratũ feceris.

Id modò dic, abisse Dorum. Py. ita faciam. Do. sed videon' Chremem?

Thais iam aderit. Py. quid ita? Do. quia, cum inde abeo, iam tunc inceperat

Turba inter eos. Py. aufer aurum hoc: ego scibo ex hoc, quid siet.

ACTVS QVARTI SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

Ch. AT, *data hercle verba mihi sunt: vicit vinum quod bibi.*

Ac dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchre sobrius:

Postquam surrexi, neque pes, neque mens satis suum officium facit.

Py. Chreme. C. quis est? ehem Pythia, vah quanto nunc formosior

Videre, quàm dudum? Py. certe quidem tu pol multò alacrior.

Ch. Verbum hercle verum hoc est: SINE CERERE & LIBERO FRIGET VENUS.

Sed Thais multo antè venit? Py. an ne abijt iam à milite?

Ch. Iam dudū, ætatē. lites sunt inter eos factæ maximæ.

Py. Nil dixit tum, vt sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.

Py. Eho, nonne id sat erat? C. at nesciebam id dicere illam nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extrusit foras.
Sed eccam ipsam video: miror, vbi huic ego antevorterim.

ACTVS QVARTI SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

Th. CREDO *equidem illum iam affuturum esse, illam vt eripiat: sine*
Veniat: atqui si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vsq; eò ego illiu' ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dũ sint. verũ enim si ad rẽ
Conferentur, vapulabit.
Ch. Thais, ego iam dudum hîc adsum. T. ò mi Chreme, te ipsum expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? quî? quasi istuc. T. quia dum tibi sororem studeo
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.
Ch. Vbi ea est? T. domi apud me. C. ehem. T. quid est?
Educta ita, vti teq;, illaq; dignum est. C. quid ais? T. id quod res est.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quid quam pretij.
Ch. Et habetur, & refertur à me Thais tibi, ita vti

merita es,

Gratia. Th. at enim caue, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas

Chreme: nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc venit ereptum.

Abi tu, cistellam Pythias domo effer cum monumẽtis.

Ch. Viden' tu illum Thais? Py. vbi sita est? Th. in risco. odiosa cessas?

Ch. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at at. Th. num formidolosus obsecro es mi homo? Ch. apage sis,

Ego formidolosus? nemo est hominũ, qui viuat, minus.

Th. Atque ita opu' est. Ch. au, metuo, qualem tu me esse hominem existumes.

Th. Immo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est, Minu' potens quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.

Ch. Scio istuc: sed tu quod cauere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere, quàm hunc vlcisci accepta iniuria.

Abi tu, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum.

Volo ego adesse hîc aduocatos nobis in turba hac. Th. mane.

Ch. Melius est. Th. mane. Ch. omitte, iam adero. Th. nil opus est istis Chreme:

Hoc dic modò, sororem illam tuam esse, & te paruam virginem

Amisisse, nunc cognosse: signa ostende. Py. adsunt. Th. cape.

Si vim

Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin? C. probè.

Th. Fac, animo hæc præsenti dicas. C. faciam. Th. attolle pallium.

Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorẽ paro.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

Thr. HANCCINE *ego vt contumeliam tam insignem in me accipiam Gnatho?*

Morime satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequimini.

Primum ædeis expugnabo. Gn. rectè. Thr. virginem eripiam. Gn. probè.

Thr. Malè multabo ipsam. Gn. pulchrè. Thr. in medium huc agmen cum vecti Donax,

Tu Simalio in sinistrũ cornu, tu Syrisce in dexterum. Cedo alios: vbi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. eccum adest.

Thr. Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?

S. Egòne? imperatoris virtutẽ nouerã, & vim militum. Sine sãguine hoc fieri nõ posse: qui abstergerẽ iulnera.

Thr. Vbi alij? S. qui, malũ, alijs? solus Sãnio seruat domi.

Thr. Tu hosce instrue: hìc ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.

G. Iluc est sapere: vt hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.

Thr. Idem

Thr.Idem hocce Pyrrhus factitauit. C. viden' tu Thais, quam hic rem agit?

Nimirũ consiliũ illud rectũ est de occludendis ædibus.

Th.Sanè, quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est:

Ne metuas. Thr. quid videtur? G. fundam tibi nunc nimis vellem dari,

Vt tu illos ꝑcul hinc ex occulto cæderes: facerẽt fugã.

Thr.Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quàm mox irruimus? Thr.mane.

Omnia prius experiri verbis, quàm armis, sapientem decet.

Quî scis, an, quæ iubeam, sine vi faciat? G. Dij vostram fidem,

Quanti est sapere. nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.

Th.Thais, primũ hoc mihi respõde: cũ tibi do istã virginẽ,

Dixtin' hos mihi dies soli dare te? Th. quid tum postea? Thr.rogitas,

Quæ mi ante oculos amatorẽ coram adduxisti tuum?

Quid cũ illo vt agas? & cũ eo clam subduxisti te mihi?

Th. Libuit. Thr. Pamphilam ergo huc redde, nisi vi mauis eripi.

Ch.Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. Gn. ah, quid ais? tace.

Ch.Quid tu tibi vis? Thr. ego non tangam meam? Ch. tuam autem furcifer?

Gn.Caue sis: nescis, cui maledicas nunc viro. Ch. non tu hinc abis?

Scin' tu, vt tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ

turbæ caperis,

Faciam, huius loci, dijq; meiq; semper memineris.

Gn. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. Gn. ain' vero canis?

Siccine agis? Thr. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

Ch. Scibis. principio eam esse dico liberam. Thr. hem. Ch. ciuem Atticam. Thr. hui.

Ch. Meam sororem. Thr. os durum. Ch. miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias vllã in illã. Thais, ego eo ad Sophronã Nutricem, vt eam adducam, & signa ostendam hæc. Thr. tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? Ch. prohibeo inquam. Gn. audin' tu? hic furti se alligat.

Ch. Satin' hoc est tibi? Thr. hoc idem tu Thais? Tha. quære, qui respondeat.

Thr. Quid nunc agimus? Gn. quin redeamus: iam hæc tibi aderit supplicans

Vltro. Th. credin'? Gn. immo certe: noui ingenium mulierum:

Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro. Thr. bene putas.

Gn. Iam dimitto exercitum? Thr. vbi vis. Gn. Sanga, ita vti fortes decet

Milites, domiq;, foriſq; fac vicissim vt memineris.

San. Iam dudum est animus in patinis. Gn. frugi es. Thr. vos me hac sequimini.

ACTVS QVINTI SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

Th. PERGIN' sceleſta mecum perplexè loqui?
Scio, neſcio: abijt: audiui: ego non affui.
Non tu iſtuc mihi dictura apertè es,
quidquid eſt?
Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet,
Eunuchus abijt, quamobrem? quid factum eſt? taces?
Py. Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negant
Fuiſſe. Th. quis fuit igitur? Py. iſte Chærea.
Th. Qui Chærea? Py. iſte ephebus frater Phædriæ.
Th. Quid ais venefica? Py. atqui certò comperi.
Th. Quid is obſecro ad nos, quamobrem adductu' eſt.
Py. neſcio,
Niſi amaſſe credo Pamphilam. T. hem miſera occidi,
Infelix, ſi quidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? Py. id opinor. T. quid ais
ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
Py. Quid facerem? ita vt tu iuſti, ſoli credita eſt.
Th. Sceleſta, ouem lupo commiſti. diſpudet,
Sic mihi data eſſe verba. quid hominis illic eſt?
Py. Hera mea tace, obſecro, ſaluæ ſumus: hominem
Habemus ipſum. T. vbi is eſt? P, hẽ ad ſiniſtrã, nõ uides?
En. T. video. Py. comprehendi iube, quantum poteſt.
Th. Quid illi facies ſtulta? Py. quid faciam, rogas?
Vide amabo, ſi non, cum aſpicias, os impudens
Videtur. Th. non. Py. tum, quæ eius confidentia eſt.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

Ch. APVD *Antiphonem vterq;, mater, & pater,*
Quasi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire possem, quin viderent me. interim
Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obuiam
Venit. vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam desertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miserrimus
Fui fugitando, ne quis me cognosceret.
Sed est ne hæc Thais. quam video? ipsa est. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
Th. Adeamus. bone vir Dore, salue: dic mihi,
Aufugistin'? Ch. hera, factũ. Th. satin' id tibi placet?
Ch. Non. Th. credin' te impunè habiturum? Ch. vnam hanc noxiam
Mitte: si aliam vnquam admisero vllam, occidito.
Th. Nũ meã sæuitiã veritus es? Ch. nõ Th. Quid igitur?
Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras? Ch. paululum quiddam. Py. eho, paululum impudens?
An paululum esse hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? Ch. conseruam esse credidi.
Py. Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum. monstrum, etiam vltro derisum aduenit.
Th. Abi hinc insana. Py. quid ita verò? debeam,
Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;

Præsertim

Præsertim cum se seruom fateatur tuum.
Th. Missa hæc faciamus: non te dignum Chærea
Feciſti. nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc conſili capiam, ſcio,
De virgine iſtac, ita conturbaſti mihi
Rationes omnes, vt eam non poſſim ſuis,
Ita vt æquom fuerat, atque vt ſtudui, tradere, vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
Ch. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. ſæpe ex huiuſmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata eſt. quid, ſi hoc quiſpiam voluit deus?
Th. Equid em pol in eam partem accipio? & volo.
Ch. Immo ita quæſo. vnum hoc ſcito, contumeliæ
Non me feciſſe cauſa, ſed amoris. Th. ſcio,
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeo inhumano ingenio ſum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, neſciam.
Ch. Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.
Py. Tum pol ab iſto tibi hera cauendum intellego.
Ch. Non auſim. Py. nihil tibi quiquam credo. Th. deſinas.
Ch. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix ſies:
Te mihi patronam cupio Thais: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc vxorem duxero.
Th. Tamen ſi pater. Ch. quid? ah volet, certò ſcio,
Ciuis modò hæc ſit. Th. paululum opperirier
Si vis, iam frater ipſe hic aderit virginis:
Nutricem accerſitum ij, quæ illam aluit paruolam:

In cogno-

In cognoscendo tute ipse aderis Chærea.
Ch. Ego verò maneo. Th. vis ne interea, dum is venit,
Domi operiamur potius, quàm hîc ante ostium?
Ch. Immo percupio. P. quam tu rem actura obsecro es?
Th. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes cogitas
Recipere posthac? Th. cur non? P. crede hoc mihi fidei,
Dabit hic aliquã pugnam denuo. Th. au, tace obsecro
Py. Parum perspexisse eius videre audaciam.
Ch. Non faciam Pythia. P. non pol, credo Chærea,
Non si commissum non erit. C. quin Pythias
Tu me seruato. P. neque pol seruandum tibi
Quidquam dare ausim, neque te seruare. apage te.
Th. Optime. adest ipse frater. C. perij hercle: obsecro
Abeamus intro Thais: nolo, me in via
Cum hac veste videat. Th. quamobrem tandem? an
quia pudet?
Ch. Id ipsum. P. idipsum? virgo vero. T. i præ, sequar.
Tu istic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

ACTVS QVINTI SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Py. QVID? *quid venire in mentem nũc possit mihi,*
Quidnam, quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc iuppositit nobis? C. moue verò ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nil promoues.
Py. Iam ne ostendisti signa nutrici? C. omnia:
Py. Amabo, quid ait? cognoscit ne? C. ac memoriter.

Py. Bene

Py. Bene æpol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intro: iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide, vt otiosus sit, si dijs placet.
Spero me habere, quî hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione vt certum sciam:
Post exibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PARMENO, PYTHIAS.

Pa. REVISO, *quidnam Chærea hic rerũ gerat.*
Quòd si astu rem tractauit, dijs vestrã fidẽ,
Quantam, & quàm veram laudem capiet
Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Carissimum ab meretrice auara, virginem
Quam amabat, eam confeci sine molestia,
Sine sumptu, sine dispendio. tum hoc alterum,
Id verò est, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia & mores posset noscere;
Mature vt cum cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegãs,
Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.

Nosse

Nosse omnia hæc, salus est adolescentulus.
Py. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
Vlciscar; vt ne impune in nos incluseris.

ACTVS QVINTI SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. *RO deum fidem, facinus fœdum: ò infelicem adolescentulum,*
O sceleſtum Parmenonem, qui istum huc adduxit. Pa. quid est?
Py. Miseret me: itaque, vt ne viderem, misera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? Pa. ò Iuppiter,
Quæ illæc turba est? numnam ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quẽ exẽplafient? Py. rogitas audaciſſime?
Perdidisti istum, quem adduxti pro Eunucho, adolescentulum,
Dum studes dare verba nobis. Pa. quid ita? aut quid factum est? cedo.
Py. Dicã. virginem istã, Thaidi hodie quæ dono data est,
Scin' eam hinc ciuem esse? & eius fratrem adprime nobilem?
Pa. Nescio. Py. atqui sic inuenta est: eã iste vitiauit miser.
Ille vbi id resciuit factum frater violentiſſimus.
Pa. Quidnam fecit? Py. conligauit primum eum miseris modis.

Pa. Conligauit? hem. Py. atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.
Pa. Quid ais? Py. nunc minatur porrò sese id, quod mœchis solet:
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. Pa. qua audacia
Tantum facinus audet? Py. quid ita tantum? Pa. an non hoc maxumum est?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? Py. nescio. Pa. at ne hoc nesciatis Pythias,
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. Py. hem,
Obsecro an is est? Pa. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo? Py. vide Parmeno
Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factum est, ex te esse ortum. Pa. quid igitur faciam miser?
Quid ve incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum
Scio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. Py. sapis:
Ego abeo intro: tu isti narrato ordine, vt factum siet.

ACTVS QVINTI SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

La. IX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi satias cœpit fieri, commuto locum.
Sed est ne ille noster Parmeno? & certe ipsus est.
Quem præstolare Parmeno hic ante ostium?
Pa. Quis homo est? hem, saluum te aduenire here gaudeo.
La. Quem præstolare? *P.* perij: lingua hæret metu. *L.* hem,
Quid est, quod trepidas? sati'ne saluæ? dic mihi.
Pa. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid huius factum est, culpa nõ factum est mea.
La. Quid? *Pa.* recte sanè interrogasti, oportuit
Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quẽ dono huic daret. *La.* cui? *Pa.* Thaidi.
La. Emit? perij hercle. quanti? *Pa.* viginti minis.
La. Actũ est. *Pa.* tum quandã fidicinã amat hic Chærea.
La. Hem, quid amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
An in æstu venit? aliud ex alio malum.
Pa. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
La. Omitte de te dicere. ego te furcifer,
Si viuo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.
Pa. Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
La. Pro Eunuchon'? *Pa.* sic est. hunc pro mœcho postea
Comprehendere intus, & constrinxere. *La.* occidi.
Pa. Audaciam meretricum spectа. *La.* nunquid est
Aliud mali, damnive, quod non dixeris,

Reliquom? P. tantū est. La. cessŏn' huc intro irrumpere?
Pa. Non dubiū est, quin mihi magnū ex hac re sit malum,
Nisi, quia necesse fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

Py. NVNQVAM ædepol quidquam iam diu, *quod magis vellem euenire,*
Mi euenit, quàm quòd modò senex intro ad nos venit errans.
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.
Pa. Quid hoc autem est? Py. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obsecro est? Pa. men' quærit hæc? Py. atque eccum video: adibo.
Pa. Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? Py. perij.
Defessa iam sum miserate ridendo. Pa. quid ita? Py. rogitas?
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiã primò callidum, & disertum credidi hominẽ.
Quid? illico ne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pœnitebat flagitij, te auctore quod fecisset

Adolescẽs, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestẽ vidit
Illam esse eum indutũ pater? quid? iam scis te perijsse?
Pa. *Ehem, quid dixti pessuma? an mentita es? etiam rides?*
Itan' lepidum tibi visum est scelus, nos irridere? Py.
nimium.
Pa. *Siquidem istuc impune habueris.* Py. *verum?* Par.
reddam hercle. Py. *credo.*
Sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare.
Tu iam pendebis, qui stultum adolescentulũ nobilitas
Flagitijs, & eundẽ indicas: vterq; in te exempla edẽt.
P. *Nullus sum.* Py. *hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.*
Pa. *Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.*

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

Gn. VID *nunc? qua fere, aut quo consilio huc*
imus? quid inceptas Thraso?
Th. *Ego ne? vt Thaidi me dedam, & faciam*
quod iubeat. Gn. *quid est?*
Th. *Qui minus huic, quàm Hercules seruiuit Omphale?* Gn. *exemplum placet.*
Vtinam tibi commitigari videam sandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc est
mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc prosilit?

ACTVS QVINTI SCENA IX.

CHAEREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

Ch. Populares, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè dij potestatem suam
Omnē ostendere, cui tā subito tot congruerint cōmoda.
Pa. Quid hic lætus est? Ch. ò Parmeno mi, ò mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim audijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? Pa. audiui.
C. scis sponsam mihi?
Pa. Bene, ita me dij ament, factum. Gn. audin' tu illum quid ait? C. tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem esse omnem in tranquillo: vna est domus:
Thais patri se commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit se. P. fratris igitur Thais tota est. Ch. scilicet.
P. Iā hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur foras.
Ch. Tum tu frater, vbi vbi est, fac quamprimum hæc audiat. Pa. visam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuò perierim? Gn. sine
Dubio opinor. Ch. quid commemorem primum, aut quem

Quem laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit consilium vt facerem; an me, qui id ausu' sim
Incipere? an fortunã collaudẽ, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportune in vnum conclusit diem? an
Mei patris festiuitatem & facilitatem? ò Iuppiter
Serua obsecro hæc nobis bona. Ph. Diũ vostram fidem, incredibilia
Parmeno modò quæ narrauit. sed vbi est frater? C. præsto est. Ph. gaudeo.
C. Satis credo. nihil est Thaide hac frater tua dignius,
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. Ph. hui, mihi
Illam laudas? T. periũ, quanto spei est minu', tanto magis amo.
Obsecro Gnatho in te spes est. Gn. quid vis faciam? T. perfice hoc
Precibus, pretio, vt hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
Gn. Difficile est. T. si quid cõlibuit, noui te. hoc si effeceris,
Quoduis donũ, præmium à me optato, id optatũ feres.
Gn. Ita ne? T. sic erit. Gn. hoc si efficio, postulo vt mihi tua domus
Te præsente, absente pateat, inuocato vt sit locus
Semper. Th. do fidem ita futurum. Gn. accingar. Ph. quem hic ego audio?
O Thraso. T. saluete. Ph. tu fortasse, quæ facta hic sient,
Nescis. T. scio. Ph. cur ergo in his te ego conspicor regionibus?

T. Vobis fretus. Ph. scis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in Platea hac te offendero post vnquam; nihil quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hac habui: perijsti. Gn. eia haud sic decet.
T. Dictum est. Gn. non cognosco vostrum tam superbum. Ph. sic erit.
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, si placuerit,
Facitote. Ph. audiamus. Gn. tu concede paulum istuc Thraso.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quidquid facio, id facere maxume causa mea:
Verum idẽ si vobis prodest, vos non facere insciti est.
Ph. Quid id est? Gn. militem riualem ego recipiendum censeo. Ph. hem
Recipiendum? Gn. cogita modò. tu hercle cum illa Phædria
Et libenter viuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem,
Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo; ad
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus est, insulsus, tardus, stertit, nocteq́;, & dies:
Neque tu istum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.
Ph. Quid agimus? Gn. præterea hoc etiam, quod ego vel

vel primum puto,

Accipit hominẽ nemo melius prorsus, neq; prolixius.

Ph. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. Ch. idem arbitror.

Gn. Rectè facitis. vnum etiam hoc vos oro, vt me in vostrum gregem

Recipiatis: sati'diu hoc iam saxũ voluo. P. recipimus.

Ch. Ac libẽter. G. at ego pro istoc Phædria, & tu Chærea.

Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. Ch. placet.

Ph. Dignus est. G. Thraso, vbi vis, accede. T. obsecro te, quid agimus?

G. Quid? isti te ignorabant. postquã eis mores ostendi tuos,

Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,

Impetraui. T. bene feci sti. gratiam habeo maxumam.

Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimum.

Gn. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam eloquentiam?

Ph. Nil præter promissum est. ite hac. vos valete, & plaudite.

PERSONAE.

Chremes, senex.	*Menedemus, senex*
Clitipho, adolescens.	*Clinia, adolescens.*
Syrus, seruus.	*Dromo, seruus.*
Sostrata, matrona.	*Phrygia, ancilla.*
Bacchis, meretrix.	*Antiphila, Chremetis filia.*

NVTRIX.

GRAECA

TEREN. HEAVTON TIMORV. GRAECA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS. ACTA TIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit duus pater:
Animiq; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſu' eſt, clam patre diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

PRO-

NE cui sit vostrum mirum, cur parteis seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primum dicã: deinde, quod ueni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie sum acturus Heauton timorumenon,
Duplex, quæ ex argumento facta est simplici.
Nouam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuia Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem.
Nunc, quã ob rem has parteis didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit esse me, non prologum:
Vestrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum.
Nam quòd rumores distulerunt maleuoli,
Multas contamiuasse græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic esse id non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quòd maleuolus vetus poeta dictitat,
Repentè ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura sua,
Arbitrium vestrum, vestra existimatio
Valebit. quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quàm æquum oratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam

Nouarum

Nouarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se dictum existumet,
Qui nuper fecit seruo currenti in via
Decesse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere, vt liceat per silentium:
Ne semper seruos currens, iratus senex,
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cum labore maxumo.
Mea causa, causam hanc iustam esse, animum inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio. experimini,
In vtranque partem ingenium quid possit meum,
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quam maxume seruire vostris commodis:
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

CHREMES, MENEDEMVS SENES.

QVANQVAM *hæc inter nos nupera notitia admodum est,*

Inde

Inde adeo, quòd agrum in proxumo hîc mercatus es,
Nec rei ferè sanè amplius quidquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitiæ puto,
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam prò deũ, atque hominũ fidem, quid vis tibi? aut
Quid quæris? annos sexaginta natus es.
Aut plus eo, vt conïjcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretïj maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam vespere
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre, denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis.
Hæc non voluptati esse, satis certò scio.
At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.
Me. Chreme, tantum ne est ab re tua otïj tibi,
Aliena vt cures, eaque, nihil quæ ad te attinent?
Ch. Homo sum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
(Rectum est) ego vt faciam, non vt deterream.
Me. Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.
Ch. An cuiquã est vsus homini, se vt cruciet, M. mihi est.
Ch. Si quid laboris est, nollem: sed istuc quid mali est?
Quæso, quid de te tantum meruisti? M. heu. hoi.

Ch. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut sciã.
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? *C.* hac causa equidem, quæ dixi tibi.
Me. Dicetur. *C.* istos rastros interea tamen
Depone, ne labora. *M.* minimè. *C.* quam rem agis?
Me. Sine me, vacuum tempus ne quod duim mihi
Laboris, *Ch.* non sinam inquam. *Me.* ah, non æquom facis.
Ch. Hui, tam graueis hos quæso? *M.* sic meritum est meũ.
Ch. Nunc loquere. *M.* filium vnicum adolescentulum
Habeo, ah quid dixi habere me? immo habui Chreme.
Nunc habeam, nec ne, incertum est. *Ch.* quid ita istuc?
M. scies.
Est è Corintho hîc aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Prope iam vt pro vxore haberet. hæc clam me omnia.
I'bi rem resciui, cœpi non humaniter,
Neque vt ægrotum animum decuit adolescentuli
Tractare, sed vi & via peruolgata patrum:
Quotidie accusabam: hem: tibi ne hæc diutius
Licere speras facere me viuo patre,
Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi

Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremò adeo res redijt: adolescentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus est:
Ætate me putauit, & sapientia
Plus scire, & prouidere, quàm se ipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abijt Chremes.
Ch. Quid ais? M. clam me profectus, menses treis abest.
Ch. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
Me. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conscij,
Domum reuertor mœstus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adsido: accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulò
Faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius soliciti sunt causa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi
Tantos ego solus faciam? sed gnatum vnicum,
Quem pariter vti bis decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea est,
Ego eum hinc eieci miserum iniustitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vsque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea vsque illi de me supplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi seruiens.
Ita facio prorsus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia:

Ancillas, seruos, nisi eos, qui opere rustico
Faciundo facilè victum exercerent suum,
Omneis produxi ac vendidi: inscripsi illico
Aedis: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sam: hic me exerceo:
Decreui, tantisper me minus iniuriæ
Chremeo gnato facere, dum fiam miser;
Nec mihi fas esse vlla me voluptate his frui,
Nisi vbi ille huc saluos redierit meus particeps.
Ch. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè
Tractaret. verum neque tu illum sati' noueras,
Nec te ille. hoc vbi sit, ibi non verè viuitur.
Tu illum, nunquam ostendisti, quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus, quæ est æquom patri.
Quod si esset factum, hæc nunquam euenissent tibi.
Me. Ita res est, fateor: peccatum à me maxumum est.
Ch. Menedeme, at porrò rectè spero: illum tibi
Saluum affuturum esse hic confido propediem.
Me. Vtinam dij ita faxiunt. C. facient. nunc, si cõmodũ est.
Dionysia hic sunt, hodie apud me sis volo.
Me. Non possum. C. cur non? quæso tandem aliquantuli
Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
Me. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipsum fugere. C. siccine est sententia?
Me. Sic. Ch. bene vale. Me. & tu. Ch. lacrumas excus-
sit mihi,
Miseretq; me eius: sed, vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo, vt visam si domi est.

Nil

Nil opus fuit monitore: iamdudum domi,
Aiunt, præsto apud me esse: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur? huc concessero.

ACTVS PRIMI SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

NIHIL adhuc est, quod vereare Clinia: haud-
quaquam etiam cessant:
Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istam falsam, quę te
Excruciat, omittas. Ch. quicum loquitur filius? Cl.
pater adest,
Quem volui. adibo. pater opportune aduenis.
Ch. Quid est? Cli. hunc Menedemum nosti ne nostrum vi-
cinum? C. probe.
Cli. Huic filium scis esse? Ch. audiui, in Asia. Cli. non est
pater, apud
Nos est. C. quid ais? Cli. venientem, è naui egredien-
tem adduxi illicò
Ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vsque
à pueritia
Sẽper fuit familiaritas. Ch. voluptatẽ magnã nũcias.
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum
hodie esset amplius,
Vt hanc lætitiã nec opinanti primus ei obĩcerẽ domi:
Atque etiam nunc tempus est. Cli. caue faxis: non est
opus pater.

C. Quapropter? Cli. quia enim incertum est etiam, quid se faciat. modò venit.

Timet omnia, patris iram, & animum amicæ se erga vt sit suæ.

Eam miserè amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit. Ch. scio.

Cli. Nunc seruolum ad eam in vrbem misit, & ego nostrum vnà Syrum.

Ch. Quid narrat? Cli. quid ille? se miserum esse. Ch. miserum? quem minu' credere est?

Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?

Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:

Atque hæc perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet:

Qui vti scit, ei bona; illi, qui non vtitur rectè, mala.

Cli. Immo ille senex fuit importunus semper: & nunc nihil magis

Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit pater.

Ch. Ille ne? sed reprimam me: nam, in metu esse hunc, illi est vtile.

Cli. Quid tute tecum? Ch. dicam. vt vt erat, mansum tamen oportuit.

Fortasse aliquantò iniquior erat præter eius lubidinẽ: Pateretur: nã quem ferret, si parentẽ non ferret suũ?

Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &

Quod illum insimulat durum, id non est: nam parentum

rentum iniuriæ.

Vniusmodi sunt ferme, paulo qui est homo tolerabilis.

Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier:

Præbent exigue sumptum: & ea sunt tamen ad virtutem omnia.

Verum vbi animus semel se cupiditate deuinxit mala,

Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia: hoc

Scitum est, periclũ ex alijs facere, tibi quod ex vsu siet.

Cli. Ita credo. Ch. ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cœnæ siet.

Tu, vt tempus est diei, vide, sis, ne quò hinc abeas longius.

Cli. Quàm iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices:

Qui æquom esse censent, nos iam à pueris illicò nasci senes,

Neque illarum affines rerum esse, quas fert adolescentia.

Ex sua libidine moderantur, quæ est nunc, non quæ olim fuit.

Mihi si unquã filius erit, næ ille facili me utetur patre,

Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perij: is mihi, vbi adhibit plus paulò, sua quæ narrat facinora?

Nunc ait: periclũ ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.

Astutus. næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant: da mihi, atque affer mihi:
Cui quid respondeam, nil habeo: neque me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductã, ignarã artis meretriciæ,
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum, quod dem ei, rectè est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali non pridẽ inueni: neq; etiã dũ scit pater.

ACTVS SECVNDI SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

SI mihi secundæ res de amore meo essent, iam dudum, scio,
Venissent: sed vereor, ne me absente mulier hîc corrupta sit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exaugeant;
Occasio, locus, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala;
Cui nihil præter pretium iam dulce est. Clit. Clinia.
Clin. hei misero mihi.
Clit. Etiam caues, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens.
Clin. Faciam: sed nescio quid profectò mihi animus præsagit mali.
Clit. Pergin' istuc prius dijudicare, quàm scis, qd veri siet?

Clin.Si nihil mali esset, iam hîc adessent. Clit. iam aderunt. Clin.quando istuc erit?

Clit.Non cogitas hinc longius abesse? & nosti mores mulierum.

Dũ moliuntur,dũ comũtur,annus est. Clin.ò Clitipho, Timeo. Clit. respira: eccum Dromonem cum Syro: vnà adsunt tibi.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

Sy. AIN'tu? *Dr.sic est. Sy. verum interea dum sermones cædimus, Illæ sunt relictæ. Clit.mulier tibi adest, audin' Clinia?*

Clin.Ego verò audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.

Clit.Minime mirũ:adeo impeditæ sunt: ancillarũ gregem Ducunt secum.Clin.perij, vnde illi sunt ancillæ? Clit. men'rogas?

Sy.Nõ oportuit relictas:portãt quid rerũ?Clin.hei mihi.

Sy.Aurũ,vestem:& vesperascit,& non nouerunt viam. Factũ à nobis stultè est. abi dum tu Dromo illis obuiã Properè: quid stas? Clin.væ misero mihi, quanta de spe decidi.

Clit.Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? Clin. rogitas quid siet? Viden'tu ancillas,aurũ,vestẽ?quã cũ vna hic ancillula

Ego reliqui. vnde ea esse censes? Clit. vah, nunc demum intellego.

Sy. Dij boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio. Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. Clin. ò Iuppiter, vbinam est fides?

Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci

Conlocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis,

Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minu' sum obsequens:

Cuius nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,

Monuisse frustra: neque potuisse vnquam me ab hac expellere.

Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. Sy. hic de nostris verbis errat videlicet,

Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis:

Nam & vita est eadem, et animus te erga idē ac fuit,

Quantum ex ipsa re coniecturam fecimus.

Cli. Quid est obsecrō? nā mihi nunc nihil rerum omniū est,

Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.

Sy. Hoc primum, vt ne quid huius ignores: anus

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obijt mortem: hoc ipsa in itinere alteræ

Dum

Dum narrat, fortè audiui. Clit. quænam est altera?
Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:
Post istuc veniam. Clit. propera. Sy. iam primum omnium,
Vbi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium,
Continuò hic se coniecit intro: ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cuiusque ingenium vt sit, declarat maxume.
Texentem telam studiosè ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. Clin. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustra conicias. Sy. anus
Subtegmen nebat: præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. Clit. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam neglegantur internuncij:

Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Cli. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
Sy. Vbi dicimus redüsse te, & rogare vti
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
Cl. Præ gaudio (ita me dij ament) vbi sim nescio.
Ita timui. Clit. at ego nihil esse scibam Clinia.
Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
Sy. Adducimus tuã Bacchidẽ. *Clit.* hem, quid Bacchidẽ?
Ebo, sceleste quò illam adducis? S. quò illam ego? ad
nos scilicet.
Clit. Ad patrem ne? *S.* ad eum ipsum. *Clit.* ò hominis im-
pudentem audaciam. Sy. heus
Tu, non fit sine periclo facinus magnum & memo-
rabile.
Clit. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudẽ is quæsitũ scelus:
Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. *Clit.* quid enim? *S.* si si-
nas, dicam. Cli. sine.
Clit. Sino. *S.* ita res est hæc nunc, quasi cum. *Clit.* quas,
malùm, ambages mihi
Narrare occipit? Cli. Syre, verum hic dicit: mitte:
ad rem redi:
Sy. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho est: neque ferri potis est. Cli. audiendum
hercle est: tace.
Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.

Tuum

Tuum esse in potiundo periclũ nõ vis haud stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:
Tũ, illi argentũ quod pollicitu' es, eadẽ hac inueniã via:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? Clit. siquidem hoc fit. S. siquidem experiundo scies.
Clit. Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est? S. assimulabimus,
Tuam amicam, huius esse amicam. Clit. pulchrè: cedo: quid hic faciet sua?
An ea quoque huius dicetur, si hæc vna dedecori est parum?
Sy. Immo ad tuam matrem deducetur. Cl. quid eò? S. longum est Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa est. Clit. fabulæ:
Nihil sati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periculo esse. Clit. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxume:

Ibo obuiam hinc: dicã, vt reuortantur domũ. Clit. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnẽ metum,
In aurem vtramuis otiosè, vt dormias.
Clit. Quid ago nunc? Cli. tu ne? quod boni. Clit. Syre.
dic modò
Verum. S. age modò: hodie sero: ac nequidquã voles.
Clin. Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,
Eiu' sit potestas posthac, an nunquam tibi.
Clit. Syre inquam. S. perge porrò, tamen istuc ago.
Cli. Verũ hercle istuc est, Syre, Syre inquã heus heus Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? Clit. redi, redi. S. adsum, dic
quid est?
Iam hoc. quoque negabis tibi placere. Clit. imino Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
Sy. Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis fortè aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. Cli. scilicet
Facturum me esse. in eum iam res redijt locum,
Vt sit necesse. Clit. meritò amo te Clinia.
Clin. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probe.
Clit. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
Sy. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam miserè quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,
Eademq;

Eademq́; vt apud te esset ob hoc quam gratissima.
Sed heus tu vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus: abstine.
Clit. Laudabis. S. vide sis. Clit. tutemet mirabere.
Sy. Sed quam citò sunt consecutæ mulieres?
Clit. Vbi sunt? cur retines? S. iam nunc hæc non est tua.
Clit. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
Clit. Sine. S. non sinã inquã. Clit. quæso paulisper. S. veto.
Clit. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. Clit. eo. quid
Istic?. S. manebit. Clit. ò felicem hominem S. ambula.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA CLINIA, SYRVS.

B. *AEDEPOL Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,*
Id cum studuisti, isti formæ mores, vt consimiles forent:
Minimeq́; (ita me dij ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cũ egomet nũc mecum in animo vitã tuã considero,
Adeoq́; vostrarũ omnium, volgus quæ ab se segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos nõ esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res est,

non

non sinunt.

Quippè forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferũt.
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
Vobis cum vno simul vbi ætatẽ agere decretũ est viro
Cuius mos maxume est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant;
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini;
Vt nũquã vlla amori vostro incidere possit calamitas.
An. Nescio alias: me scio quidem semper feciſſe sedulò,
Vt ex illius commodo meum compararem commodum.
Clin. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. S. credo. Cli. Syre, vix suffero.
Hoccine me miserũ non licere meo modo ingenio frui?
Sy. Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
Ba. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
B. Amabo, quid tibi est? A. disperij. B. perij misera, quid stupes
Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? Cli. salue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, salue. Clin. vt vales?
An. Saluom venisse gaudeo. Clin. teneone te

Antiphila,

Antiphila, animo exoptata maxume meo?
Sy. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

ACTVS TERTII SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS.

Ch. LVCESCIT *hoc iam: cesso pultare ostium*
Vicini? primum ex me vt sciat, sibi filium
Redijsse. etsi adolescentẽ hoc nolle intellego.
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo senem,
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
Me. Aut ego profectò ingenio egregie ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgò audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidiè augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
Ch. Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
Me. Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?
Ch. Valet, atque viuit. M. quæso, vbinam? C. apud me domi.

Me. Mens

Me. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certe. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecrò.
Ch. Non volt te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum; tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
Me. Non tu ei dixisti, vt essem? C. non. M. quàm ob rem
Chreme?
Ch. Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
Me. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratijs
Postilla cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cum sine magno in tertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet,
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes, vide.

Releui

Releui dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui solicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me dij amabunt; vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat: decretum est pati:
Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Technis per seruolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syrum cum illo vestro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegâris; ibit ad illud illico,
Quo maxime apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur,

Me. Videre verum, atque ita vti res est, dicere.
Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
Me. Cedo dexteram: porrò te oro idem, vt facias Chremi.
Ch. Paratus sum. Me. scin', quid nunc te facere volo?
Ch. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum iam videre. Ch. operam dabo.
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio, quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hic adero. Me. ita quæso. dij vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius, vt videant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus sapit, quàm egomet mihi?
Ch. Dissolui me, otiosus operam vt tibi darem.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

Sy. HAc illac circuncursa: inueniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.

Ch.

Ic *uic nostro tradita est prouincia.* 65
Sy.Q *ac loquitur. perij, nummam hæc audijt? Ch.*
Syre.Sy.hem.
Ch.Quid tu istic? Sy.rectè.equidem te demiror Chreme
Tam mane,qui here tantum biberis.Ch.nihil nimis.
Sy.Nihil, narras? visa vero est, quod dici solet,
Aquilæ senectus.Ch.eia. Sy.mulier commoda, &
Faceta hæc est meretrix.Ch.sanè idem visa est mihi.
Sy.Et quidem hercle forma luculenta.Ch.sic satis.
Sy.Ita non vt olim, sed vti nunc, sanè bona:
Minimeq; miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atq;
aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico? Ch.quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignũ.Sy.quem?Ch.istum seruolum
Dico adolescentis.Sy.Syre tibi timui male.
Ch.Qui passus est id fieri. Sy. quid faceret? Ch.rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
Sy.Garris.Ch.hæc facta ab illo oportebat Syre.
Sy.Eho quæso laudas qui heros fallunt? Ch.in loco,
Ego verò laudo.Sy.recte sanè.Ch.quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset vnicus domi.
Sy.Ioco ne an serio illæc dicat, nescio,
Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
Ch.At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo

Abeat, cum tolerare huius sumptus non q
Non ne ad senem aliquam fabricam fingit *Iolis-*
dus est.
Ch. At te adiutare oportet adolescentuli
Causa. Sy. equidem facilè facere possum, si iubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. Sy. non est mentiri meum.
C. Fac ergo. Sy. at heus tu, facito dū eadē hæc memineris,
Si quid huius simile fortè aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
Non vsus veniet, spero. Sy. spero hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quæ sit eius ætas, vides:
Et næ ego te, si vsus veniat, magnificè Chreme
Tractare possim. Ch. de istoc, cum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
Sy. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec, cum malefacerem, crederem mi impunius *mihi*
Licere. quisnam à nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. QVID istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? ita ne fieri
Oportet? Cli. Quid ego feci? Ch. vidin' ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inserere? Sy. acta est res, perij. Cli. me ne?
Ch. hisce oculis, ne nega.

Facis

Fac eo indignè iniuriam illi, qui non abstinuas manum.

Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,

Atque eius amicam subagitare: vel here in vino, quàm immodestus

Fuisti? S. factum est. Ch. quàm molestus? vt equidem, Ita me dij ament, metui quid futurum denique esset. noui ego

Animos amantium: grauiter aduortunt, quæ non censeas.

Cl. *At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.*

Ch. *Esto: at certe cõcedas ab eorũ ore aliquãtisper aliquò. Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia. Ego de me facio coniecturam: nemo est meorum amicorum hodie,*

Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget,

Ne ineptus, ne pteruos videar. qđ illũ facere credita. Sed nostrum est intellegere, vtcunque, atque vbicunque opus sit, obsequi.

Sy. *Quid istic narrat? Clit. perij. Sy. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:*

Hominis es frugi & temperantis functus officium.

Clit. tace

Sodes. Sy. rectè sanè. Ch. Syre pudet me. Sy. credo: neque id iniuria.

Ego reliqui. vnde ea esse censes? Clit. vah, nunc demum intellego.

Sy. Dij boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio. Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. Clin. ò Iuppiter, vbinam est fides?

Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci

Conlocupletasti te Antiphila, & me in his deseruisti malis,

Propter quam in summa infamia sum, & meo patri minu' sum obsequens:

Cuius nunc pudet me, & miseret, qui harum mores cantabat mihi,

Monuisse frustra: neque potuisse vnquam me ab hac expellere.

Quod nunc faciam tamen: cum gratum mihi esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. Sy. hic de nostris verbis errat videlicet,

Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque est, accipis:

Nam & vita est eadem, et animus te erga idē ac fuit,

Quantum ex ipsa reconiecturam fecimus.

Cli. Quid est obsecrō? nā mihi nunc nihil rerum omniū est,

Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier.

Sy. Hoc primum, vt ne quid huius ignores: anus

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:

Ea obijt mortem: hoc ipsa in itinere alteræ

Dum narrat, fortè audiui. Clit. quænam est altera?
Sy. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:
Post istuc veniam. Clit. propera. Sy. iam primum
omnium,
Vbi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit ostium,
Continuò hic se coniecit intro: ego consequor:
Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.
Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,
Quo studio vitam suam te absente exegerit,
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum existumandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ, cuiusque ingenium vt sit, declarat maxume.
Texentem telam studiose ipsam offendimus,
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius anuis causa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nulla re malas expolitam muliebri:
Capillus passus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. Clin. Syre mi obsecro
Ne me in lætitiam frustra conijcias. Sy. anus
Subtegmen nebat: præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnà pannis obsita,
Neglecta, immunda illuuie. Clit. si hæc sunt Clinia
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra
noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuncij:

Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.
Cli. Perge obsecro te, & caue ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
Sy. Vbi dicimus redijsse te, & rogare vti
Veniret ad te, mulier telam deserit
Continuo, & lacrumis opplet os totum sibi, vt
Facilè scires desiderio id fieri tuo.
Cl. Præ gaudio (ita me dij amant) vbi sim nescio.
Ita timui. Clit. at ego nihil esse scibam Clinia.
Agedum vicissim Syre, dic quæ illa est altera.
Sy. Adducimus tuã Bacchidẽ. Clit. hem, quid Bacchidẽ?
Eho, sceleste quò illam adducis? S. quò illam ego? ad
nos scilicet.
Clit. Ad patrem ne? S. ad eum ipsum. Clit. ò hominis im-
pudentem audaciam. Sy. heus
Tu, non fit sine periclo facinus magnum & memo-
rabile.
Clit. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudẽ is quæsitũ scelus:
Vbi si paululum modò quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? S. at enim. Clit. quid enim? S. si si-
nas, dicam. Cli. sine.
Clit. Sino. S. ita res est hæc nunc, quasi cum. Clit. quas,
malùm, ambages mihi
Narrare occipit? Cli. Syre, verum hic dicit: mitte:
ad rem redi:
Sy. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho est: neque ferri potis est. Cli. audiendum
hercle est: tace.
Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.

Tuum

Tuum esse in potiundo periclũ nõ vis haud stultè sapis:
Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etsi consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est:
Tũ, illi argentũ quod pollicitu' es, eadẽ hac inueniã via:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? Clit. siquidem hoc fit. S. siquidem experiundo scies.
Clit. Age age, cedo istuc tuum consilium quid id est? S. assimulabimus,
Tuam amicam, huius esse amicam. Clit. pulchrè: cedo: quid hic faciet sua?
An ea quoque huius dicetur, si hæc vna dedecori est parum?
Sy. Immo ad tuam matrem deducetur. Cl. quid eò? S. longum est Clitipho,
Tibi si narrem, quam ob rem id faciam: vera causa est. Clit. fabulæ:
Nihil sati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periculo esse. Clit. huiusmodi, obsecro, aliquid reperi. S. maxume:

Ibo obuiam hinc: dicã, vt reuortantur domũ. Clit. hem,
Quid dixti? S. ademptum tibi iam faxo omnẽ metum,
In aurem vtramuis otiosè, vt dormias.
Clit. Quid ago nunc? Cli. tu ne? quod boni. Clit. Syre.
dic modò
Verum. S. age modò: hodie sero: ac nequidquã voles.
Clin. Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,
Eiu' sit potestas posthac, an nunquam tibi.
Clit. Syre inquam. S. perge porrò, tamen istuc ago.
Cli. Verũ hercle istuc est, Syre, Syre inquã heus heus Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? Clit. redi, redi. S. adsum, dic
quid est?
Iam hoc. quoque negabis tibi placere. Clit. immo Syre
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
Sy. Ridiculum est, istuc me admonere Clitipho:
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic si quid nobis fortè aduorsi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res neglectu est mihi.
Sed istum exora, vt suam esse adsimulet. Cli. scilicet
Facturum me esse. in eum iam res redijt locum,
Vt sit necesse. Clit. meritò amo te Clinia.
Clin. Verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probe.
Clit. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
Sy. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est
Primum: nam miserè quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,
Eademq;

Eademq; vt apud te esset ob hoc quam gratissima.
Sed heus tu vide sis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
Inuersa verba, euersas ceruices tuas,
Gemitus, screatus, tussis, risus: absline.
Clit. Laudabis. S. vide sis. Clit. tutemet mirabere.
Sy. Sed quam citò sunt consecutæ mulieres?
Clit. Vbi sunt? cur retines? S. iam nunc hæc non est tua.
Clit. Scio, apud patrem, at nunc interim. S. nihilo magis.
Clit. Sine. S. non sinã inquã. Clit. quæso paulisper. S. veto.
Clit. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. Clit. eo. quid
Istic? S. manebit. Clit. ò felicem hominem S. ambula.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA CLINIA, SYRVS.

B. AEdepol Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,
Id cum studuisti, isti formæ mores, vt consimiles forent:
Minimeq; (ita me dij ament) miror, si te sibi quisque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cũ egomet nũc mecum in animo vitã tuã considero,
Adeoq; vostrarũ omnium, volgus quæ ab se segregant;
Et vos esse istiusmodi, & nos nõ esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas: nos, quibus cum res est,

non

non sinunt.

Quippè forma impulsi nostra nos amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferũt.
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
Vobis cum vno simul vbi statẽ agere decretũ est viro?
Cuius mos maxume est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant;
Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini;
Vt nũquã vlla amori vostro incidere possit calamitas.
An. Nescio alias: me scio quidem semper feciſſe sedulò,
Vt ex illius commodo meum compararem commodum.
Clin. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. S. credo. Cli. Syre, vix suffero.
Hoccine me miserũ non licere meo modo ingenio frui?
Sy. Immo, vt patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.
Ba. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
B. Amabo, quid tibi est? A. disperij. B. perij misera, quid stupes
Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? Cli. salue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, salue. Clin. vt vales?
An. Saluom venisse gaudeo. Clin. teneone te

Antiphila,

Antiphila, animo exoptata maxume meo?
Sy. Ite intro: nam vos iam dudum expectat senex.

ACTVS TERTII SCENA I.

CHREMES, MENEDEMVS.

Ch. EVCESCIT *hoc iam: cesso pultare ostium*
Vicini? primum ex me vt sciat, sibi filium
Redijsse. etsi adolescentẽ hoc nolle intellego.
Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
Eiu' abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, quod potero, adiutabo senem,
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs.
Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
Me. Aut ego profectò ingenio egregie ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod volgò audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidiè augescit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abest, magis cupio tanto, & magis desidero.
Ch. Sed ipsum egressum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme salue: nuncium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
Me. Nunquidnam de gnato meo audisti Chreme?
Ch. Valet, atque viuit. M. quæso, vbinam? C. apud me domi.

Me. Mens

Me. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certe. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
Ch. Non volt te scire se rediisse etiam: & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum; tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
Me. Non tu ei dixisti, vt essem? C. non. M. quam ob rem
Chreme?
Ch. Quia possumè istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni, & victo esse animo ostenderis.
Me. Non possum: satis iam, satis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parsimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paululo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratijs
Postilla cœpit victum volgò quærere.
Nunc, cum sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet,
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro. satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. est ne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
Dedi: quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens, asperum
Pater est: hoc aliud lenius sodes, vide.

Releui

Releui dolia omnia, omnes serias:
Omnes habui solicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assidue exedent?
Sic me diÿ amabunt; vt tuarum miseritum est
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat: decretum est pati:
Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te sinas
Technis per seruolum: etsi subsensi id quoque,
Illos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syrus cum illo vestro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris?
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere.
Nam deteriores omnes sumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
Dare denegâris; ibit ad illud illico,
Quo maxime apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illico minabitur,

Me. Videre verum, atque ita vti res est, dicere.
Ch. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
Me. Cedo dexteram: porrò te oro idem, vt facias Chreme.
Ch. Paratus sum. Me. scin', quid nunc te facere volo?
Ch. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipsum iam videre. Ch. operam dabo.
Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.
A me nescio, quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus, & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram
Operam daturum me, hodie non posse his dare.
Continuò hic adero. Me. ita quæso. dij vostram fidem,
Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius, vt videant, & iudicent,
Quàm sua? an eo fit, quia in re nostra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus sapit, quàm egomet mihi?
Ch. Dissolui me, otiosus operam vt tibi darem.

ACTVS TERTII SCENA II.

SYRVS, CHREMES.

Sy. HAc illac circuncursa: inueniendum est tamen
Argentum, intendenda in senem est fallacia.

Ch.

Ic[illegible]uic nostro tradita est prouincia. 65
Sy.Q[illegible]ic loquitur. perij, nummam hæc audijt? Ch.
Syre.Sy.hem.
Ch.Quid tu istic? Sy.rectè.equidem te demiror Chreme
Tam mane,qui here tantum biberis.Ch.nihil nimis.
Sy.Nihil, narras? visa vero est, quod dici solet,
Aquilæ senectus.Ch.eia. Sy.mulier commoda, &
Facetahæc est meretrix.Ch.sanè idem visa est mihi.
Sy.Et quidem hercle forma luculenta.Ch.sic satis.
Sy.Ita non vt olim, sed vti nunc, sanè bona:
Minimeq; miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atq;
aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at quasi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' esse factum, vt dico? Ch.quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignũ.Sy.quem?Ch.istum seruolum
Dico adolescentis.Sy.Syre tibi timui male.
Ch.Qui passus est id fieri. Sy. quid faceret? Ch.rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
Sy.Garris.Ch.hæc facta ab illo oportebat Syre.
Sy.Eho quæso laudas qui heros fallunt? Ch.in loco,
Ego verò laudo.Sy.recte sanè.Ch.quippe quia
Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est:
Iam huic mansisset vnicus domi.
Sy.Ioco ne an serio illæc dicat, nescio,
Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.
Ch.At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo

Abeat, cum tolerare huius sumptus non q
Non ne ad senem aliquam fabricam fingit [illegible]
dus est.
Ch. At te adiutare oportet adolescentuli
Causa. Sy. equidem facilè facere possum, si iubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. Tanto hercle melior. Sy. non est mentiri meum.
C. Fac ergo. Sy. at heus tu, facito dū eadē hæc memineris,
Si quid huius simile fortè aliquando eueneri,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
Non vsus veniet, spero. Sy. spero hercle ego quoque:
Neque eo nunc dico, quòd quidquam illum senserim:
Sed si quid, ne quid. quæ sit eius ætas, vides:
Et næ ego te, si vsus veniat, magnificè Chreme
Tractare possim. Ch. de istoc, cum vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
Sy. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec, cum malefacerem, crederem mi impunius [illegible]
Licere. quisquam à nobis egreditur foras?

ACTVS TERTII SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. QVID istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? ita ne fieri
Oportet? Cli. Quid ego feci? Ch. vidin' ego te modò manum in sinum huic
Meretrici inserere? Sy. acta est res, perij. Cli. me ne?
Ch. hisce oculis, ne nega.

Facis

Facio eo indigne iniuriam illi, qui non abstinuas manum.

Nam istæc quidem contumelia est, hominem amicum ad te recipere,

Atque eius amicam subagitare: vel here in vino, quàm immodestus

Fuisti? S. factum est. Ch. quàm molestus? vt equidem, Ita me dij ament, metui quid futurum denique esset. noui ego

Animos amantium: grauiter aduortunt, quæ non censeas.

Cl. *At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.*

Ch. *Esto: at certe cõcedas ab eorũ ore aliquãtisper aliquò. Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia. Ego de me facio coniecturam. nemo est meorum amicorum hodie,*

Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget,

Ne ineptus, ne peruos videar. qđ illũ facere credita. Sed nostrum est intellegere, vtcunque, atque vbicunque opus sit, obsequi.

Sy. *Quid istic narrat? Clit. perij. Sy. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:*

Hominis es frugi & temperantis functus officium. Clit. tace

Sodes. Sy. rectè sanè. Ch. Syre pudet me. Sy. credo: neque id iniuria.

Quin mihi molestum est . Clit. pergin'? Sy. Ie verum, dico, quod videtur .

Cli. Non ne accedam ad illos ? Ch. cho quæso, vna accedundi via est ?

Sy. Actum est : hic se prius indicârit , quàm ego argentum effero. Chreme ,

Vin' tu homini stulto mihi auscultare ? Ch. quid faciam ? Sy. iube hunc

Abire hinc aliquò. Clit. quò ego hinc abeam? Sy. quo? quò lubet : da illis locum :

Abi deambulatum. Clit. deambulatum, quo? Sy. vah, quasi desit locus .

Abi sanè istac, istorsum, quò vis, Ch. rectè dicit: cẽseo.

Cli. Diȳ te eradicent Syre , qui me istinc extrudis . Sy. at tu pol tibi

Posthac comprimito istas manus .

Cẽsen' verò? quid illum porrò credis facturũ Chreme,

Nisi eum, quantum diȳ dant tibi opis, seruas, castigas, mones ?

Ch. Ego istuc curabo. Sy. atqui nunc here hic tibi asseruandus est .

Ch. Fiet. Sy. si sapias : nam mihi iam minu' minuſq; obtemperat .

Ch. Quid tu ? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egisti Syre ? aut

Repperisti quod placeat , an nondum etiam ? Sy. de fallacia ?

Inuenta est: inueni quandam nuper. Ch. frugi es : cedo, quid id est ?

Sy. Dicam : verum , vt aliud ex alio incidit. Ch. quidnam

Cm Syre?

Sy. Pessima hæc est meretrix. Ch. ita videtur. Sy. immo, si scias.

Hoc vide, quod incęptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Huic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

Ch. Quid tum? Sy. ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam:

Ea relicta huic arraboni est pro illo argento. Ch. intellego.

Sy. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad vxorem tuam.

Ch. Quid tum? Sy. Clinia orat, sibi vti nunc det illam. illi tamen

Post daturum mille nummûm poscit. Ch. & poscit quidem? Sy. hui,

Dubium id est? Ch. ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?

Sy. Ego ne? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Caria,

Ditẽ, & nobilem: si redimat, magnũ inesse in ea lucrũ.

Ch. Erras. Sy. quid ita? Ch. pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:

Non emo. quid ais? Sy. optata loquere. Ch. at qui non est opus.

Sy. Non opus est? Ch. non hercle verò. Sy. quî? istuc miror. Ch. iam scies.

Mane mane, quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?

HEAVTON

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

So. NIsi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,
Is, qui cum exposita est gnata. C. quid volt sibi Syre hæc oratio?
So. Quid est? is ne tibi videtur? Nu. dixi equidem, vbi ostendisti, illico,
Eum esse. So. at vt sati' contemplata modò sis, mea nutrix. Nu. satis.
So. Abi nunc iã intro: atq; illa si iã lauerit, mihi nuncia.
Hic ego virum interea opperibor. Sy. te volt: videas, quid velit.
Nescio quid tristis est: non temere est: metuo, quid sit.
Ch. quid siet?
Næ ista hercle magno iã conatu magnas nugas dixerit.
So. Ehem mi vir. C. ehem mea vxor. So. te ipsum quæro.
C. loquere, quid velis.
So. Primum te hoc oro, ne quid credas me aduorsum edictum tuum
Facere ausam. Ch. vis tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?
Credo. S. nescio, quid peccati portet hæc purgatio.
So. Meministin' me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli? C. scio quid feceris:
Sustulisti. Sy. si sic factum est domina, ergò heru' dam-

no auctus est.
So. Minime: sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi
Exponendã. Ch. ò Iuppiter, tãtã esse in animo inscitiã?
So. Peryi, quid ego feci? Ch. at rogitas? So. si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. Ch. id quidem ego, etsi tu neges, certo scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot peccata in hac re ostendis. nã iam primum, si meũ
Imperium exequi voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsa spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est: quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissume,
Per te vel vti quæstum faceret, vel vti veniret palã.
Credo id cogitasti: quiduis satiu' est, dum viuat modò.
Quid cum illis agas, qui neque ius, neque bonum, atque æquom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccaui fateor: uincor: nũc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidi.
Ch. Scilicet equidem istuc factũ ignoscam: verũ Sostrata
Male docet te mea facilitas multa, sed istuc quidquid est,
Qua hoc occeptum est causa, loquere. So. vt stultæ, & miseræ omnes sumus

Religiosæ; cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico vt vnà cum puella exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
Ch. Istuc rectè: conseruasti te, atque illam. So. hic is est
annulus.
Ch. Vnde habes? So. quam Bacchis secum adduxit adole-
scentulam. Sy. hem.
Ch. Quid ea narrat? So. ea lauatum dum it, seruandum
mihi dedit
Annulum. non aduorti primo: at postquam aspe-
xi, illico
Cognoui: ad te exilij. C. quid nunc suspicare, aut
inuenis
De illa? So. nescio, nisi vt ex ipsa quæras, vnde hunc
habuerit,
Si potis est reperiri. Sy. interij: plus spei video, quàm
volo:
Nostra est, ita si est. C. viuit ne illa, cui tu dederas?
So. nescio.
Ch. Quid renunciauit olim feciſſe? So. id, quod iusseram.
Ch. Nomen mulieris cedo quod sit, vt quæratur. So.
Philtere.
Sy. Ipsa est. mirũ, ni illa salua est, & ego perij. C. Sostrata
Sequere me intro hac. So. vt præter spem euenit. quàm
timui male,
Ne nunc animo ita esses duro, vt olim in tollenda,
Chreme.
Ch. Non licet hominẽ esse sæpe ita vt volt, si res non sinit.
Nunc ita tempus est mi, vt cupiam filiam: olim nil
minus.

Sy. Nisi

Sy. *Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium:*
Ita hercle in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ:
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescisscat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet: me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi ereptum tam subitò è fauci bus.
Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro ineunda est mihi.
Nil tam difficile est, quin quærẽdo inuestigari possiet.
Quid, si hoc sic incipiam nunc? nihil est. si sic? tantundem egero.
At sic opinor: non potest: immo optume. euge optumam habeo.
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

ACTVS QVARTI SCENA II.

Clinia, Syrvs.

C. *Nulla mihi res posthac potest iam interuenire tanta,*
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta est.

Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quàm uolt.

Sy. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verbà.

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.

C. Omi Syre, audistin' obsecro? S. quid ni? qui vsque vnà affuerim.

C. Cui æque audisti commodi quidquam euenisse? S. nulli.

C. Atque, ita me dij ament, vt ego nunc non tam meapte causa

Lætor, quàm illius: quam ego scio esse honore quouis dignam.

Sy. Ita credo: sed hunc Clinia age, da te mihi vicissim: Nam amici quoq; res est videda, in tuto ut collocetur, Ne quid de amica nunc senex. Clin. ô Iuppiter. S. quiesce.

Clin. Antiphila mea nubet mihi. S. siccine me interloquere?

Clin. Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. S. fero hercle verò.

Clin. Deorum vitam adepti sumus. S. frustra operam hanc opinor sumo.

Clin. Loquere, audio. S. at iam hoc non ages. Cli. agam. S. videndum est, inquam, Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur: Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidē hîc relinquis, Noster resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis: Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.

Clin. At enim istoc nihil est magis Syre meis nuptijs aduorsum:

Nam

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
Sy. quid ni?
Clin. Quid dicam? quam causam afferam? Sy. quin uolo mentiare:
Aperte, ita vt res sese habet, narrato. Clin. quid ais? Sy. iubeo
Illam te amare, & velle vxorẽ; hanc esse Clitiphonis.
Clin. Bonam atque iustam rem oppidò imperas, & factu facilem.
Et scilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt celet
Senem vostrum. Sy. immo, vt recta via rem narret ordine omnem. Clin. hem,
Satin' sanus es, & sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi?
Sy. Huic equidem consilio palmam do: hic me magnificè effero,
Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicẽdo vt eos ambos fallam; vt, cũ narret senex
Vester nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
Cli. At enim spem isthoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam esse credet, non committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui curas, dum illi cõsulas.
Sy. Quid, malum, me ætatẽ censes uelle id adsimularier?
Vnus est dies, dũ argentum eripio, pax, nihil amplius.
Clin. Tantum fuit habes? quid tum quæso, si hoc pater

resciuerit?

resciuerit?

Sy. Quid, si redeo ad illos, qui aiunt, quid si nunc cælum ruat?

Cl. Metuo, quid agã. S. metuis? quasi nõ ea potestas sit tua. Quo velis in tempore, vt te exoluas, rem facias palã.

Clin. Age, age, traducatur Bacchis. S. optume. ipsa exit foras.

ACTVS QVARTI SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

Ba. SATI' *pol proterue me Syri promissa huc induxerunt, Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quòd si is nunc me Deceperit; sæpe obsecrans me, vt veniam, frustra veniet: Aut, cum venturam dixero, & constituero, cũ is certè Renunciarit, Clitipho cum spe pendebit animi; Decipiã, ac non veniã; Syrus mihi tergo pœnas pẽdet.*

Clin. Satin' scitè promittit tibi. S. atqui tu hãc iocari credis? Faciet, nisi caueo. B. dormiũt: pol ego istos cõmouebo. Mea Phrygia audisti, homo iste modò, quam villam demonstrauit Charini? P. audiui. B. proxumam esse huic fundo ad dexteram? P. memini.

B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agitat. Sy. Quid inceptat? B. dic me hic oppidò esse inuitam, atque

atque asseruari:
Verum aliquo pacto verba me his daturam esse, & venturam.
Sy. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quò mittis istanc quæso?
Iube, maneat. B. abi. S. quin paratum est argentum. B. quin maneo.
S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego insto? S. at scin' quid, sodes?
B. Quid? S. transeundum nunc tibi est ad Menedemum, & tua pompa
Eò traducenda est. B. quam rem agi' scelus? S. egone? argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam inludas? S. non est temere.
B. Etiã ne tecũ hic res mihi est? S. minimè: tuũ tibi reddo.
B. Eatur. S. sequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid est rei?
Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos ppere.
D. Quam ob rem? S. ne quæras. & ferant, quæ secum huc attulerunt.
Sperabit sumptum sibi senex esse harũ abitu leuatũ.
Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis id quod scis Dromo, si sapies. D. mutũ dices.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

CHREMES, SYRVS.

C. ITA me dij amabunt, vt nunc, Menedemi vicem

Miseret,

Miseret me, tantum deuenisse ad eum malí.
Illaccine mulierem habere cum illa familia?
Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verum vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optume, eccum. S. cesso hunc adoriri? C. Syre. S. hem.
C. Quid est? S. te mihi ipsum iam dudum optabam dari.
C. Videre egisse iam nescio quid cum sene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non possum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens.
S. At si scias, quàm scitè in mentem venerit.
C. Vah, gloriare euenisse ex sententia?
S. Non hercle verò: verum dico. C. dic, quid est?
S. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxisse, ne tu id persentiscres.
C. Probè. S. dic sodes. C. nimium inquam. S. immo sic satis.
Sed porrò ausculta quod supereſt fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam,
Sibi complacitam eius formam, postquam aspexerit:
Hanc se cupere vxorẽ. C. modò quæ inuenta est? S. eã:
Et quidem iubebit posci. C. quam ob rem istuc Syre?
Nam prorsus nihil intellego. S. hui, tardus es?
C. Fortasse. S. argentum dabitur ei ad nuptias,

Aurum,

Aurum, atque vestem, quî, tenes nec? Ch. comparet?
Sy. Id ipsum. C. at illi egò nec do, nec despondeo.
Sy. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas?
homini. S. vt lubet.
Non ego perpetuò dicebam, illam illi vt dares,
Verum vt simulares. C. non mea est simulatio:
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Egon', cui daturus non sim, vt ei despondeam?
Sy. Credebam. C. minimè. S. scitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iusseras,
Eo cœpi. C. credo. S. ceterum equidem istuc Chreme
Aequi bonique facio. C. atqui tum maxume
Volo te dare operam vt fiat, verum alia via.
Sy. Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Neam me inuito potuit? verum illud Chreme
Dicunt: ius summum, sæpe summa malitia est.
Ch. Haud faciam. S. immo alijs si licet, tibi non licet.
Omnes in lautate & bene parte aucta putant.
Ch. Quin egomet iam ad eam deferam. S. immo filium
Iube potius. C. quam ob rem? S. quia enim in eum
suspectio est
Translata amoris. Ch. quid tum? S. quia videbitur
Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit:
Et simul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipse adeo adest: abi: effer argentum. Ch. effero.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA V.

CLITIPHO, SYRVS.

Cli. NVLLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quã inuitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit:
Nec quid quam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidẽ.
Vt te, omnes equidem dij, deæ, quantum est, Syre
Cum tuo isto inuento, cumq; incepto perduint.
Huiusmodi mi res semper comminiscere,
Vbi me excarnufices. *Sy.* is hinc quò dignus es?
Quàm penè tua me perdidit proteruitas.
Cli. Vellem hercle factum: ita meritu'. *Sy.* meritu'? quo modo?
Næ me istuc ex te prius audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
Cli. Quid igitur dicam tibi vis? abijsti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
Sy. Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi
Bacchis? *Cli.* apud nos. *Sy.* non. *Cli.* vbi igitur?
Sy. apud Cliniam.
Cli. Perij. *Sy.* bono animo es: iam argentũ ad eã deferes,
Quod ei es pollicitus. *Cli.* garris. vndę id? *Sy.* à patre.
Cli. Ludis fort asse me. *Sy.* ipsa re experibere.
Cli. Næ ego fortunatus homo sum. deamo te Syre.
Sy. Sed pater egreditur. caue, quidquam admiratu' sis,
Quà causa id fiat; obsecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

Ch. MIRABI Clitipho nunc est? Sy. eccũ me inquẽ.
Cl. eccum hic tibi.
Ch. Quid rei esset, dixti huic? Sy. dixi plerãque omnia.
Ch. Cape hoc argentum, ac defer. S. hei, quid stas lapis?
Quin accipis? Cli. cedo sanè. S. sequere hac me ocyus:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil est illic, quod moremur diutius.
Ch. Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis esse nunc duco datas.
Hasce ornamentis consequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis apposcent duo.
Quàm multa iniusta, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus est
Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

MENEDEMVS, CHREMES.

Me. MVLTO omnium nunc me fortunatissimũ
Factum puto esse gnate, cum te intellego
Resipisse. Ch. vt errat. Me. te ipsum quærebam Chreme:
Serua, quod in te est, filium, & me, & familiam.
Ch. Cedo, quid vis faciam? Me. inuenisti hodie filiam.

Ch. Quid tum? *Me.* hanc vxorem sibi dari volt Clinia.
Ch. Quæso, quid hominis es? *Me.* quid? *Ch.* iam ne oblitus es,
Inter nos, quid sit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? *Me.* scio.
Ch. Ea res nunc agitur ipsa. *Me.* quid dixti Chreme?
Errauí. res acta est. quanta spe decidi?
Ch. Et quidem istæc, quæ est apud te, Clitiphonis est
Amica. *Me.* ita aiunt. *Ch.* & tu credis? *Me.* omnia.
Ch. Et illum aiunt velle vxorem, vt, cum desponderim,
Des quî aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.
Me. Id est profectò: id amicæ dabitur. *Ch.* scilicet
Daturum. *M.* ah, frustra igitur gauisus sum miser.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amictere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægre ferat?
Ch. Ægre? nimium illi Menedeme indulges. *M.* sine:
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuom Chreme.
Ch. Dic cõuenisse, egisse te de nuptijs.
Me. Dicam, quid deinde? *Ch.* me facturum esse omnia,
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoq; esse dicito. *Me.* bem, istuc volueram.
Ch. Tanto ocyus te vt poscat, & tu id, quod cupis,
Quam ocyssime vt des. *M.* cupio. *Ch.* næ tu propediem,
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc ita vt sint, cautim, & paulatim dabis,
Si sapies. *M.* faciam. *Ch.* abi intro: vide, quid postulent.
Ego domi erò, si quid me voles. *M.* sanè volo:
Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCNA PRIMA.

MENEDEMVS, CHREMES.

Me. IGO *me non tam astutum, neque ita perspicacem esse id scio:*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrator Chremes
Hoc mihi præstat in me quiduis harũ rerum conuenit,
Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:
In illũ nil potest: nã exuperat eius stultitia omnia hæc.
Ch. Obe, iam desine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam esse inuentam gnatam; nisi illos tuo exingenio iudicas;
Vt nil credas intellegere, nisi idem dictum est centies.
Sed quid iamdudũ interim illic gnatus cessat cũ Syro?
Me. Quos ais homines Chreme cessare? Ch. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Clinia, quæ dixi, nunciastin? Me. omnia.
Ch. Quid ait? Me. gaudere adeo occepit, quasi qui cupiunt nuptias.
Ch. Ha, ha, hæ. Me. quid risisti? Ch. serui venere in mentem Syri
Calliditates. Me. ita ne? Ch. voltus quoque hominum fingit scelus.
Me. Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? Ch. id. M. idem istuc mihi
Venit in mentem. Ch. veterator. Me. magi', si magi' noris, putes,

Ita rem esse. Ch. ain' tu? Me. quin tu ausculta. C. mane: priu' hoc scire expeto,
Quid perdideris: nam vbi de sponsam nunciasti filio,
Continuò iniecisse verba tibi Dromonem scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum vt dares.
Me. Non. Ch. quid non? Me. non inquam. Ch. neque ipse gnatus? Me. nil prorsus Chreme.
Magis vnũ etiã instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
Ch. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? Me. nihil.
Ch. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam plane scias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paululũ quidẽ suboleat amicã esse hanc Cliniæ.
Ch. Quid ais? Me. mitto iam osculari, atque amplexari: id nil puto.
Ch. Quid est, quod amplius simulẽtur? M. vah. Ch. quid est? Me. audi modò:
Est mihi vltimis conclaue in ædibus quoddam retro:
Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est.
Ch. Quid, postquam hoc est factum? Me. dictum factum, huc abijt Clitipho.
Ch. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis cõsecuta est illico.
Ch. Sola? Me. sola. Ch. perij. Me. vbi abiere intro, operuere ostium. Ch. hem,
Clinia hæc fieri videbat? M. quid ni? vnà mecũ simul.
Ch. Filij est amica Bacchis Menedeme: occidi.
Me. Quamobrem? Ch. decem dierum vix mi est familia.
Me. Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?

Ch.Imo quòd amicæ.M.si dat.Ch.an dubium id tibi est?
Quenquam ne animo tam comi esse, aut leni putas,
Qui se vidente amicam patiatur suâ? Ma. ha, ha, he.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
Ch.Derides? merito mihi nunc ego succenseo.
Quot res dedere, vbi possem persentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At næ illud haud inultum, si viuo, ferent:
Nam iam.Me.non tu te cohibes? non te respicis?
Non tibi ego exempli satis sum? Ch.præ iracundia
Menedeme non sum apud me.Me.te ne istuc loqui?
Non ne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
Ch.Quid faciam.Me id, quod me feciss aiebas parum:
Fac, te esse patrem sentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.
Ch. Immo abeat potius multo quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc vere ad rastros res redit.
Me.Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?
Difficilem ostendis te esse, & ignoscès tamen
Post, & id ingratum. Ch.ah nescis, quam doleam.
Me.vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. Ch. immo & gener, & affines placent.
Me.Quid dotis dicam te dixisse filio?
Quid obticuisti? Ch.dotis? Me.ita dico. Ch.ah.Me.
Chreme,

Ne quid vereare, si est minu': nil dos nos mouet.
Ch. Duo talenta pro re nostra ego esse decreui satis:
Sed ita dictu opu' est, si me vis saluom esse, & rem, & filium,
Me mea omnia bona doti dixisse illi. Me. quã rẽ agis?
Ch. Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,
Quamobrem id faciam. Me. quin ego verò, quamobrem id facias, nescio.
Ch. Ego ne? vt illius animũ, qui nunc luxuria, & lasciuia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quò se vortat, nesciat.
Me. Quid agis? Ch. mitte, ac sine me in hac re gerere mihi morem. Me. sino:
Ita ne vis? Ch. ita. Me. fiat. Ch. age iam, vt vxorem accersat, paret
Se. hic ita, vt liberos est aquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. Me. quid eum? Ch. ego'ne? si viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexũ, vt, dum viuat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me diy ament) auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

ACTVS QVINTI SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

Cl. ITA ne tandem quæso est Menedeme, vt pater
Tam in breui spatio omnem de me eiecerit animum patris?

Quod nam

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?

Volgo id faciunt. Me. scio tibi esse grauius multō, ac diūius;

Cui fit. verū ego haud minus egre patior id, qui nescio,

Nec rōnē capio, nisi q̄ tibi bene ex animo volo. Cli. hic Patrem astare aiebas? Me. eccum. Ch. quid me incusas Clitipho?

Quidquid ego huius feci, tibi prospexi, et stultitiæ tuæ.

Vbi te vidi animo esse omisso, &, suauia in præsentia

Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem:

Cœpi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc posses perdere.

Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,

Abij ad proxumos, tibi qui erāt, eis cōmisi, & credidi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,

Victus, vestitus, quò in tectū te receptes. Cli. hei mihi.

Ch. satius est, q̄ te ipso herede hæc possidere Bacchidem.

Sy. Disperij: scelestus quantas turbas conciui insciens?

Cli. Emori cupio. Ch. prius quæso disce, quid sit viuere.

Vbi scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.

Sy. Here licet ne? Ch. loquere. Sy. at tutò. Ch. loquere. Sy. quæ ista est prauitas,

Quæ ve est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? Ch illicet,

Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,

Neque precatorem pararis. Sy. quid agis? Ch. nil succenseo,

Nec tibi, nec huic, nec vos est æquū, quod facio, mihi.

Sy. Abijt. rogasse vellem. Clit. quid Syre? Sy. vnde mihi peterem cibum.

Ita nos abalienauit. tibi iam esse ad sororem intellego.

Clit. Adeon' rem redijsse, vt periclum etiam à fame mihi sit Syre?

Sy. Modò liceat viuere, spes est. Clit. quæ? Sy. nos esurituros satis.

Cli. Irrides in re tanta, neq; me quidquã consilio adiuuas?

Sy. Immo & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi, dum loquitur pater:

Et, quantum ego intellegere possum. Cl. quid? S. non abierit longius.

Cli. Quid id ergo? Sy. sic est, non esse horum te arbitrõr. Cl. quid istuc Syre?

Satin' sanus es? Sy. ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quæ propior esset, te indulgebãt, tibi dabant: nũc, filia

Postquam est inuenta vera, inuenta est causa, qua te expellerent.

Cli. Est verisimile. Sy. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

Cli. Nõ arbitror. Sy. nũc aliud specta: matres omnes filijs

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent esse: id non fit. Cli. verum. quid ergo nunc faciam Syre?

Sy. Suspectionem quære ex illis istam: rem profer palam.

Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut

Scibis cuius sis. Clit. rectè suades: faciam. Sy. sat

recte

rectè hoc mihi in.

Mentem venit: uanque adolescens, quàm minimq in spe situs erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet suas.

Etiã haud scio, an ne vxorẽ ducat, ac Syro nil gratiæ.

Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,

Miror non iussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum

Precatorem mihi paro: seni nostro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. DEFECTO, *niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali.*

Idq; adeo miror, quî tam ineptum quidquam potuerit tibi

Venire in mentem mi vir. C. oh, pergin' mulier esse? vllam ne ego

Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorsatrix fueris Sostrata? at

Si rogitem iam, quid est quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias.

In qua re nunc tam confidenter restas stulta? S. ego nescio.

C. Immo scis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.

S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta postules.

C. Non

C. Non postulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
S. Facies? C. verum. S. non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. C. ain' tu? subditum? S. certè inquam mi vir. C. confitere tu
Tuũ non esse. S. au, obsecro istuc nostris inimicis fiet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas esse illum tuum?
S. Quòd filia est inuenta? C. non, sed, quòd magi' credendum fiet,
Quòd est consimilis moribus,
Facilè conuinces ex te natũ: nam tui similis est probè:
Nam illi nihil vitij est relictũ, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quam seuerus. rem cum videas, censeas.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

Clit. SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
Eius vt memineris, atq; inopis nunc te miserescat mei;
Quod peto, & uolo, parentes meos ut cõmõstres mihi.

S. Obsecro

S. Obsecro mignate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. Clit. sum. S. miseram me, hoccine
quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque
hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum
ex te audiam. Ch. at
Ego, si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.
Clit. Quos? Ch. si scire vis, ego dicam: gerro, iners,
fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede, & nostrum te esse credito.
Clit. Non sunt hæc iam dicta parentis. Ch. non, si ex ca
pite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea causa
magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
So. Di istæc. Ch. nescio Deos: ego, quod potero enitar
sedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non
quæris, patri
Quo modo obsequare, & serues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbũ turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. Clit. eheu quàm ego nunc totus displiceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad
placandum, scio.

ACTVS QVINTI SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. TIMVERO *Chremes nimiu' grauiter crucíat adoleſcentulum,*
Nimi' q́; inhumane. exeo ergo, vt pacem conciliem. optume.
Ipſos video. Ch. ehem, Menedeme cur nõ accerſi iubes
Filiã, & quod dotis dixi, firmas? So. mi vir, te obſecro
Ne facias. Clit. pater obſecro, vt mi ignoſcas. M. da veniam Chreme:
Sine te exorem. Ch. egon' mea bona, vt dem Bacchidi dono ſcieus?
Non faciam. M. at id nos non ſinemus. Clit. ſi me viuom vis pater,
Ignoſce. S. age, Chreme mi. M. age quæſo, ne tam obſtirma te Chreme.
Ch. Quid iſtuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.
M. Facis, vt te decet. C. ea lege hoc adeo faciam, ſi faciat id,
Quod ego hunc æquom cenſeo. Clit. pater, omnia faciam: impera,
Ch. Vxorem vt ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. Me. ad me recipio.
Faciet. Ch. nil etiam audio ipſum. Cl. perij. So. an dubitas Clitipho?
Ch. Immo vtrum vult. Me. faciet omnia. So. hæc, dum incipias,

incipias, grauia sunt,
Dumq; ignores: vbi cognoris, facilia. Cl. faciã pater.
S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ nostri. Cli. rufam ne illã virginẽ,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
Ch. Eia, vt elegans est, credas animum ibi esse? S. aliam dabo.
Cli. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,
Quam volo. S. nunc laudo te gnate. Clit. Archonidis filiam.
S. Perplacet. Cl. pater hoc restat. Ch. quid? Cl. Syro ignoscas volo,
Quæ mea causa fecit. C. fiat. Vos valete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	*senex,*
Demea	*senex,*
Sannio	*leno,*
Aeschinus	*adolescens,*
Syrus	*seruus,*
Ctesipho	*adolescens,*
Sostrata	*matrona,*
Canthara	*nutrix,*
Geta	*seruus,*
Hegio	*senex,*
Dromo	*seruus.*

ACTA

ADELPHI TERENTII.

ACTA LVDIS FVNERAL. L. AEMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO. AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, M. INVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandũ Aeschinũ,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq; dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios

Raper

Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtum ne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus neglegentia est.
Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, assidueq; vnà scribere,
Quod illi maledictum vehemens existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quisque tempore vsu' est sine superbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, æquanimitas
Vestra poetæ ad scribendum augeat industriam.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MITIO.

M. STorax. non rediit hac nocte à cœna Aeschinus,
Neq; seruulorum quisquã, qui adsorsum ierant.

Profecto

Profectò hoc vere dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satiu' est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quẽ quã ne hominẽ in animo instituere, aut
Parare, quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter.
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille vt item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos

Rettinere,

Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent,
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomq;, & bonum:
Et errat longè mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus, qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensq; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est ne hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.
Nescio quid tristem video. credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO.

De. HEM, *opportunè: te ipsum quærito.*
Mi. *Quid tristis es? De. rogas me, vbi nobis*

Siet; quid tristis ego sim? Mi. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? De. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neq; metuit quenquã: neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ ante hac facta sunt,
Omitto: modò quid designauit? Mi. quidnam id est?
De. Fores effregit, atque in ædeis irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissumè
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
Mi. Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
De. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc malè iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium est: nam si esset vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eiecisset foras
Alieniori ætate post faceret tamen.
De. Prò Iuppiter, rediges tu homo me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? Mi. ah,
Ausculta,

Auſcultа, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. De. hei mihi.
Pater eſſe diſce ab alijs, qui verè ſciunt.
Mi. Natura tu illi pater es, conſilijs ego.
De. Tun' conſulis quidquam? Mi. ah, ſi pergis abiero.
De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem re audiam?
De. Curæ eſt mihi. Mi. & mihi curæ eſt: verum Demea
Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. De. ah Mitio.
Mi. Mihi ſic videtur. De. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi verbum vnum poſthac. Mi. rurſum Demea
Iraſcere: De. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum. ſi obſto. hem deſino.
Vnum vis curem: curo: & eſt dijs gratia,
Cum ita, vt volo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum grauius dicere.
Mi. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,

Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulò, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo, etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem de integro: nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem conuenire, si apud forũ est.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SANNIO, AESCHINVS.

S. OBSECRO, *populares ferte misero, atque innocenti auxilium:*
Subuenite inopi. Ae. otiosè, nunc iam illicò hic cõsiste:
Quid respectas? nihil periculi est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget Sa. ego istam inuitis omnibus.
Ae. Quanquam est scelestus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
Sa. Audi Aeschine, ne ignarum fuisse te dicas morum meûm,
Ego leno sum. Ae. scio. Sa. at ita, vt vsquam fuit fide quisquam optuma.
Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi

Factam esse ; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar :

Neque tu verbis solues vnquam, quod re mihi malefeceris.

Noui ego vestra hæc : nollem factum : dabitur iusiurandum, esse te

Indignum iniuria hac ; indignis cum egomet sim acceptus modis.

Ae. Abi præstrenuè, ac fores aperi. Sa. ceterum hoc nihil facis.

Ae. Intro nunc iam. Sa. at enim non sinam. Ae. accede illuc Parmeno,

Nimium abiisti istoc, hic propter hunc assiste. hem, sic volo,

Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,

Ne mora sit, si inuenerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.

Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. Ae. hem serua. omitte mulierem.

Sa. O facinu' indignum. Ae. geminabit, nisi caues. Sa. hei misero mihi.

Ae. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen:

I nunc iam. Sa. quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tu possides?

Ae. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum est? Ae. nihil. S. quidnè nosti n', qui sim? Ae. non desidero.

Sa. Tetigin' tui quidquam? Ae. si attigisses, ferres in-

Sy. Abijt. rogasse vellem. Clit. quid Syre? Sy. vnde mihi peterem cibum.

Ità nos abalienauit. tibi iam esse ad sororem intellego.

Clit. Adeon' rem redijsse, vt periclum etiam à fame mihi sit Syre?

Sy. Modò liceat viuere, spes est. Clit. quæ? Sy. nos esurituros satis.

Cli. Irrides in re tanta, neq; me quid quã consilio adiuuas?

Sy. Immo & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi, dum loquitur pater:

Et, quantum ego intellegere possum. Cl. quid? S. non abierit longius.

Cli. Quid id ergo? Sy. sic est, non esse horum te arbitrõr. Cl. quid istuc Syre?

Satin' sanus es? Sy. ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quæ propior esset, te indulgebãt, tibi dabant: nũc, filia

Postquam est inuenta vera, inuenta est causa, qua te expellerent.

Cli. Est verisimile. Sy. an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?

Cli. Nõ arbitror. Sy. nũc aliud specta: matres omnes filijs

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria

Solent esse: id non fit. Cli. verum. quid ergo nunc faciam Syre?

Sy. Suspectionem quære ex illis istam: rem profer palam.

Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut

Scibis cuius sis. Clit. rectè suades: faciam. Sy. sat

recte

rectè hoc mihi in.

Mentem venit: uanque adoleſcens, quàm minimq in ſpe ſitus erit,

Tam facillime patris pacem in leges conficiet ſuas.

Etiã haud ſcio, an ne vxorẽ ducat, ac Syro nil gratiæ.

Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,

Miror non iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. eum

Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ACTVS QVINTI SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

S. PROFECTO, *niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali.*

Idq; adeo miror, quî tam ineptum quidquam potuerit tibi

Venire in mentem mi vir. C. *oh, pergin' mulier eſſe? vllam ne ego*

Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorſatrix fueris Soſtrata? at

Si rogitem iam, quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam, neſcias.

In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta? S. *ego neſcio.*

C. *Immo ſcis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.*

S. *Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.*

C. Non

C. Non postulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
S. Facies? C. verum. S. non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum se suspicatur. C. ain' tu? subditum? S. certè inquam mi vir. C. confitere tu
Tuũ non esse. S. au, obsecro istuc nostris inimicis siet.
Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
C. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas esse illum tuum?
S. Quòd filia est inuenta? C. non, sed, quòd magi' credendum siet,
Quòd est consimilis moribus,
Facile conuinces ex te natũ: nam tui similis est probè:
Nam illi nihil vitij est relictũ, quin id itidem sit tibi:
Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.
Sed ipse egreditur, quam seuerus. rem cum videas, censeas.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

Clit. SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro
Eius vt memineris, atq; inopis nunc te misereſcat mei;
Quod peto, & uolo, parentes meos ut cõmõstres mihi.
S. Obsecro

S. Obsecro mignate, ne istuc in animum inducas tuum,
Alienum esse te. Clit. sum. S. miseram me, hoccine
quæsisti obsecro?
Ita mihi, atque huic sis superstes, vt ex me, atque
hoc natus es:
Et caue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum
ex te audiam. Ch. at
Ego, si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.
Clit. Quos? Ch. si scire vis, ego dicam: gerro, iners,
fraus, heluo,
Ganeo, damnosus. crede, & nostrum te esse credito.
Clit. Non sunt hæc iam dicta parentis. Ch. non, si ex ca
pite sis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, ea causa
magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
So. Di istæc. Ch. nescio Deos: ego, quod potero enitar
sedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abest, non
quæris, patri
Quo modo obsequare, & serues quod labore inue-
nerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbū turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. Clit. heu quàm ego nunc totus displi-
ceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad
placandum, scio.

ACTVS QVINTI SCENA V.

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

M. IMVERO *Chremes nimiu' grauiter cruciat adolescentulum,*
Nimi' q; inhumane. exeo ergo, vt pacem conciliem. optume.
Ipsos video. Ch. ehem, Menedeme cur nõ accersi iubes
Filiã, & quod dotis dixi, firmas? So. mi vir, te obsecro
Ne facias. Clit. pater obsecro, vt mi ignoscas. M. da veniam Chremi:
Sine te exorem. Ch. egon' mea bona, vt dem Bacchidi dono sciens?
Non faciam. M. at id nos non sinemus. Clit. si me viuom vis pater,
Ignosce. S. age, Chremi mi. M. age quæso, ne tam obfirma te Chremi.
Ch. Quid istuc? video non licere, vt cœperam, hoc pertendere.
M. Facis, vt te decet. C. ea lege hoc adeo faciam, si faciat id,
Quod ego hunc æquom censeo. Clit. pater, omnia faciam: impera,
Ch. Vxorem vt ducas. Cl. pater. Ch. nihil audio. Me. ad me recipio.
Faciet. Ch. nil etiam audio ipsum. Cl. perij. So. an dubitas Clitipho?
Ch. Immo vtrum vult. Me. faciet omnia. So. hæc, dum incipias,

incipias, grauia sunt,
Dumq; ignores: vbi cognoris, facilia. Cl. faciã pater.
S. Nate mi, ego pol dabo puellam lepidam, quam tu facile ames,
Filiam Phanocratæ nostri. Cli. rufam ne illã virginẽ,
Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.
Ch. Eia, vt elegans est, credas animum ibi esse? Saliam dabo.
Cli. Quid istuc? quandoquidem ducenda est, egomet habeo propemodum,
Quam volo. S. nunc laudo te gnate. Clit. Archonidis filiam.
S. Perplacet. Cl. pater hoc restat. Ch. quid? Cl. Syro ignoscas volo,
Quæ mea causa fecit. C. fiat. Vos valete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio	*senex,*
Demea	*senex,*
Sannio	*leno,*
Aeschinus	*adolescens,*
Syrus	*seruus,*
Ctesipho	*adolescens,*
Sostrata	*matrona,*
Canthara	*nutrix,*
Geta	*seruus,*
Hegio	*senex,*
Dromo	*seruus.*

ACTA LVDIS FVNERAL. L. AEMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO. AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVos cum haberet Demea adolescentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandũ Aeschinũ,
Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistriæ
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat Aeschinus; famam quoque
Amoris in se transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit: vitiauerat
Idem Aeschinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq́; dederat, hanc sibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta est, ducit Aeschinus
Vitiatam, potitur Ctesipho citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

PROLOGVS.

POSTQVAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis obseruari, & aduersarios

Raper

Rapere in peiorem partem, quam acturi sumus:
Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos, verbum de verbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam: pernoſcite,
Furtum ne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus neglegentia eſt.
Nam quòd iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſſidueq; vnà ſcribere,
Quod illi maledictum vehemens exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſu' eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem oſtendent. facite, æquanimitas
Veſtra poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

MITIO.

M. STorax. non rediit hac nocte à cœna Aeſchinus,
Neq; ſeruulorum quiſquã, qui adeorſum ierant.

Profecto

Profectò hoc vere dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satiu' est,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cum sibi sit male.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito?
Quibu' nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quẽ quã ne hominẽ in animo instituere, aut
Parare, quod sit carius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeo
Dissimili studio est. iam inde ab adolescentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
Ille vt item contra me habeat, facio sedulo:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos

Rettinere,

Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent,
Venit sæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptus suggeris?
Vestitu nimium indulges: nimium ineptus es.
Nimium ipse durus est, præter æquomq;, & bonum:
Et errat longè mea quidem sententia,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus, qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensq; idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.
Sed est nè hic ipsus, de quo agebam? & certè is est.
Nescio quid tristem video. credo iam, vt solet,
Iurgabit. saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

ACTVS PRIMI SCENA II.

DEMEA, MITIO.

De. HEM, *opportunè: te ipsum quærito.*
Mi. *Quid tristis es? De. rogas me, vbi nobis*
Æschinus

Siet; quid tristis ego sim? Mi. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? De. quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam: neq; metuit quenquã: neque legem putat
Tenere se vllam. nam illa, quæ ante hac facta sunt,
Omitto: modò quid designauit? Mi. quidnam id est?
De. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipsum dominum, atque omnem familiam
Multauit vsque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indignissumè
Factum esse. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore est omni populo. denique,
Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium?
Nullum huius simile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
Mi. Homine imperito nunquam quidquam iniustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
De. Quorsum istuc? M. quia tu Demea hæc malè iudicas.
Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
Scortari, neque potare, non est, neque fores
Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
Non siuit egestas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium est: nam si esset vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eiecisset foras
Alieniori ætate post faceret tamen.
De. Prò Iuppiter, rediges tu homo me ad insaniam.
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? Mi. ah,

Ausculta,

Auſculta, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum:
Te plura in hac re peccare oſtendam. De. hei mihi.
Pater eſſe diſce ab alijs, qui verè ſciunt.
Mi. Natura tu illi pater es, conſilijs ego.
De. Tun' conſulis quidquam? Mi. ah, ſi pergis abiero.
De. Siccine agis? Mi. an ego toties de eadem re audiam?
De. Curæ eſt mihi. Mi. & mihi curæ eſt: verum Demea
Curemus æquam vterque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. De. ah Mitio.
Mi. Mihi ſic videtur. De. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi verbum vnum poſthac. Mi. rurſum Demea
Iraſcere: De. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum, ſi obſto. hem deſino.
Vnum vis curem: curo: & eſt dijs gratia,
Cum ita, vt volo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum grauius dicere.
Mi. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,

Me ægre pati, illi nolui: nam ita est homo:
Cum placo, aduorsor sedulò, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum si augeam,
Aut etiam adiutor sim eius iracundiæ,
Insaniam profectò cum illo, etsi Aeschinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? postremò nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
Sperabam iam deferuisse adolescentiam:
Gaudebam. ecce autem deintegro: nisi, quidquid est,
Volo scire, atque hominem conuenire, si apud forũ est.

ACTVS SECVNDI SCENA PRIMA.

SANNIO, AESCHINVS.

Sa. OBSECRO, *populares ferte misero, atque innocenti auxilium:*
Subuenite inopi. Ae. otiosè, *nunc iam illicò hic cõsiste:*
Quid respectas? nihil pericli est: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget Sa. ego istam inuitis omnibus.
Ae. Quanquam est sceleſtus, *non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.*
Sa. Audi Aeschine, *ne ignarum fuisse te dicas morum meûm,*
Ego leno sum. Ae. scio. *Sa.* at ita, *vt vsquam fuit fide quisquam optuma.*
Tu quòd te posterius purges, nolle hanc iniuriam mihi

Factam esse ; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius persequar :

Neque tu verbis solues vnquam, quod re mihi malefeceris.

Noui ego vestra hæc : nollem factum : dabitur iusiurandum, esse te

Indignum iniuria hac ; indignis cum egomet sim acceptus modis.

Ae. Abi præstrenuè, ac fores aperi. Sa. ceterum hoc nihil facis.

Ae. Intro nunc iam. Sa. at enim non sinam. Ae. accede illuc Parmeno,

Nimium abijsti isthoc, hic propter hunc assiste. hem, sic volo,

Caue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos,

Ne mora sit, si inuenerim, quin pugnus continuò in mala hæreat.

Sa. Istuc volo ergo ipsum experiri. Ae. hem serua. omitte mulierem.

Sa. O facinu' indignum. Ae. geminabit, nisi cauës. Sa. hei misero mihi.

Ae. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen:

I nunc iam. Sa. quid hoc rei est? regnum ne Aeschine hic tu possides?

Ae. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

Sa. Quid tibi rei mecum est? Ae. nihil. S. quidnostin', qui sim? Ae. non desidero.

Sa. Tetigin' tui quidquam? Ae. si attigisses, ferres in-

fortunium.

Sa. Quî tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?

Respondē. Ae. ante ædes non feciſſe erit meliu' hic conuicium:

Nā ſi moleſtus pergis eſſe, iam intro arripiere, atq; ibi
Vſq; ad necē operiere loris. S. loris liber? Ae. ſic erit.

Sa. O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?

Ae. Si ſatis iam debacchatus es leno, audi ſi vis nūc iam.

Sa. Egon' debacchatus ſum in te, an tu in me? Ae. omitte iſta, atque ad rem redi.

Sa. Quam rem? quò redeam? Ae. iam ne me uis dicere, quod ad te attinet?

Sa. Cupio, modò æqui aliquid. Ae. vah, leno iniqua me non volt loqui.

Sa. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,
Periurus, peſtis: tamē tibi à me nulla eſt orta iniuria.

Ae. Nam hercle etiam id reſtat. Sa. illuc quæſo redi, quò cœpiſti, Aeſchine.

Ae. Minis viginti tu illā emiſti, quæ res tibi vortat male.
Argenti tantum ti dabitur. Sa. quid, ſi ego illam nolo vendere,
Coges me? Ae. minimè. Sa. nanque id metui. Ae. neque vendundam cenſeo,
Quæ libera eſt: nā ego illā liberali aſſero cauſa manu.
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an cauſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. Sa. prò ſupreme Iuppiter.

Minimè

Minimè miror, qui insanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meã:
Homini misero plus quingẽtos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tãti dẽ emptã postulat sibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum ius postulat.
Age iam cupio, modò si argentum reddat. sed ego hæc hariolor.
Vbi me dixero dare tanti, testeis faciet illico,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modò reddat: quanquam iniurium est.
Verum cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes deputo.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

SYRVS, SANNIO.

Sy. ACE, *egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam*
Bene dicat secum esse actum. quid istuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertasse? S. nunquam vidi iniquius
Cõcertationẽ cõparatã, quàm quæ hodie inter nos fuit
Ego vapulando, ille verberando, vsque ambo defessi sumus.

Sy. Tua culpa. *Sa.* quid agerem? *Sy.* adolescerti morem
gestum oportuit.
Sa. Quî potui melius? quin hodie vsque os præbui. *Sy.*
age, scis quid loquar?
Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum est
lucrum. *Sa.* hui.
Sy. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum ho-
mo stultissime,
Ne nõ tibi istuc fœnerarei? *Sa.* ego spẽ pretio nõ emo.
Sy. Nũquã rẽ facies: abi, nescis inescare homines Sannio.
Sa. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo
astutus fui,
Quin, quidquid possẽ, malẽ auferre potius in p̃sentia.
Sy. Age, noui tuum animum: quasi quidquam tibi sint
viginti minæ,
Dum huic obsequare: præterea autem te aiunt profi-
ciscí Cyprum. *Sa.* hem.
Sy. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; nauem con
ductam: hoc scio,
Animus tibi pendet: vbi illinc, spero, redieris, tamen
hoc ages.
Sa. Nusquam pedem. perij hercle: hac illi spe hoc incę-
perunt. *Sy.* timet:
Inieci scrupulum homini. *Sa.* ò sceleră. illuc vide,
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum venio, damnum maxumum est.
Nunc si hoc omittam, vbi illinc rediero, actum agã.
Nihil est, refrixerit res. nunc demum venis?

Cur

Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hic nunc manere, tam diu, aut tũ persequi.
Sy. Iam ne enumeraſti, quod ad te rediturum putes?
Sa. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Aeschinũ?
Per oppressionem vt hanc mi eripere postulet?
Sy. Labascit. vnum hoc habeo: vide si satis placet:
Potius, quàm venias in periclum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. Sa. hei mihi,
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defraudet? nusquã abeo. Sy. vt lubet.
Nunquid vis, quin abeam? Sa. immò hercle hoc quæso Syre,
Vt vt hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddat, saltem quanti empta est. Syre.
Scio te non vsum antehac amicitia mea:
Memorem me dices esse, & gratum. Sy. sedulò
Faciam. sed Ctesiphonem ũideo. lætus est
De amica. Sa. quid, quod te oro? Sy. paulisper mane.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

CTESIPHO, SYRVS.

C. ABs quiuis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demum iuuat, si, quẽ æquom est benefacere, is facit.

O frater

O frater frater, quid ego nunc te laudem? satis certò scio:
Nunquam ita magnifice quid quam dicam, id virtus quin superet tua:
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini esse primarum artium magi' principem.
S. O Ctesipho. C. o Syre, Æschinus vbi est? S. ellum, te expectat domi. C. hem.
S. Quid est? C. quid sit? illius opera Syre nunc viuo: festiuum caput:
Omnia sibi qui post putarit esse præ meo commodo,
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se trastulit,
Nil pote supra. sed quidnam foris crepuit? S. mane, ipse exit foras.

ACTVS SECVNDI SCENA IIII.

Æschinvs, Sannio, Ctesipho, Syrvs.

Æ. VBI ille est sacrilegus? *Sa.* men' quærit? num quidnam effert? occidi:
Nil video. Æ. ehem, opportune, te ipsum quærito: quid fit Ctesipho?
In tuto est omnis res: omitte vero tristitiam tuam.
C. Ego illam facile verò omitto, qui quidē te habeā fratrē.
O mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius.

amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere existumes.
Ae. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum
Rediisse, vt, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
Ct. Pudebat. Ae. ah, stultitia est istæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem penè ex patria. turpe dictu. deos quæso vt istæc prohibeant.
Ct. Peccaui. Ae. quid ait tandem nobis Sannio? Sy. iam mitis est.
Ae. Ego ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intro ad illam Ctesipho.
Sa. Syre insta. Sy. eamus: nanque hic properat in Cyprũ.
Sa. ne tam quidem,
Quãuis etiã maneo otiosus hic. Sy. reddetur, ne time.
Sa. At vt omne reddat. Sy. omne reddet, tace modò, ac sequere hac. Sa. sequor.
Ct. Heus heus Syre. Sy. hem quid est? Ct. obsecro hercle hominem istum impurissimum
Quam primum absoluito te, ne, si magis iritatus siet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.
Sy. Non fiet: bono animo esto. tu cum illa te intus oblecta interim,
Et lectulos iube sterni nobis, & parari cetera.

Ego iam transacta re conuortam me domum cum obsonio.

Ct. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc sic mamus diem.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

SOSTRATA, CANTHARA.

S. *BSECRO mea tu nutrix, quid nunc fiet?*

Ca. quid fiet, rogas?

Recte ædepol spero. S. modò dolores mea tu occipiunt primulum.

C. Iam nunc tinies, quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris.

S. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autẽ hic non adest;

Nec habeo quem ad obstetricem mittã, nec qui accersat Æschinum.

C. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,

Quin semper veniat. S. solus mearum miseriarum est remedium.

C. Ere nata melius fieri haud potuit, quàm factum est hera:

Oblatũ quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum,

Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.

S. Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, deos quæso, vt fiet.

ACTVS TERTII SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NVNC illud est, quod, si omnes omnia sua consilia conferant,
Atque huic malo salutẽ quærant, auxiliũ nihil afferãt,
Quod mihiq́;, heræq́;, filiæq́; herili est. væ misero mihi,
Tot res repente circumuallant, vnde emergi nõ potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.
Hoccine seclum? o scelera, o genera sacrilega, o hominem impium.
Me miseram, quidnam est, quod sic video timidum & properantem Getam?
Quem neque fides, neque iusiurandum, neque vlla misericordia
Repressit, neque reflexit, neque quòd partus instabat prope,
Cui miseræ indigne per vim vitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quæ loquatur. C. propius obsecro accedamus Sostrata. G. ah,
Me miserũ, vix sum compos animi: ita ardeo iracũdia.
Nihil est, quod malim, quàm illam totã familiam mihi obuiam
ri, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:
Satis mihi id habeã supplicij, dum illos vlciscar modo.
Seni animam primum extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:

Tum

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis.

Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram statuerem,

Vt cerebro dispergat viam:

Adolescẽti ipsi oculos eriperẽ, post hæc præcipitẽ darẽ:

Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.

Sed cesso hoc malo heram impertiri properẽ? S. revocemus. Geta. G. hem,

quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. vbi ea est? te ipsam quærito:

Te expecto: oppidò opportune te obtulisti mi obuiam.

Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi. S. quid festinas mi Geta?

Animum recipe. G. prorsù. S. quid istuc prorsus ergo est? G. perijmus:

Actum est. S. eloquere obsecro, quid siet. Ge. iam. So. quid iam Geta?

G. Aeschinus. S. quid ergo is? G. alienu' est à nostra familia. So. hem,

Perij, quare? G. amare occepit aliã. S. væ miseræ mihi.

G. Neque id occulte fert: à lenone ipsus eripuit palam.

S. Satin' hoc certò? G. certe, hisce oculis egomet vidi Sostata. S. ah,

Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? nostrum ne Aeschinum,

Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes, opesq; omnes sitæ erant,

Qui sine hac iurabat se vnum nunquã victurum diem

Qui

Qui in suo gremio positurũ puerũ dicebat, patrem ita
Obsecraturum, vt liceret hanc vxorem ducere.
Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hãc rem opus
porrò est, prospice.
Patiamur ne, an narremus cuipiam? C. au, au mi ho-
mo, sanun'es?
An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. mi-
hi quidem non placet.
Iã primũ, illũ alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat
Nunc si hoc palã proferemus, ille insicias ibit, sat scio;
Tua fama, et gnatę vita in dubiũ veniet. tũ si maxume
Fateatur, cum amet aliam, non est vtile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah mini-
me gentium:
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea
Sostrata vide quam rem agas.
S. Peiore res loco esse nõ potest, quàm in hoc, quo nunc
sita est.
Primum indotata est: tum præterea, quæ secunda ei
dos erat,
Perüt: pro virgine dari nuptum non potest: hoc relli-
quom est,
Si insicias ibit, testis mecũ est annullus, quẽ amiserat.
Postremo, quando ego conscia mi sum, à me culpam
hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem vllam interceſſe illa aut me indi
gnam; experiar Geta.
Quid istuc? accedo, vt melius dicas. S. tu, quantum po
tes, abi,
Atque Hegioni cognato huius rẽ oẽm narrato ordine.

Nam

Nã is nostro simulo fuit sũmus, et nos coluit maxume.
Ge. Nam hercle alius nemo respicit nos. So. propera tu
mea Cantharа,
Curre, obstetricem accerse, vt, cum opus sit, ne in mo-
ra nobis siet.

ACTVS TERTII SCENA III.

DEMEA, SYRVS.

De. DESPERII: Ctesiphonem audiui filium
Vnà affuisse in raptione cum Aeschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicuius rei est, etiam eũ ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæramẽ credo abductum in ganeum
Aliquò. persuasit ille impurus, sat scio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc scibo iam, vbi siet.
Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non ostendam me id velle.

ACTVS TERTII, SCENA IIII.

SYRVS, DEMEA.

Sy. OMNEM rem modo seni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. De. prò Iuppiter,
Hominis stultitiam. Sy. collaudauit filium:
Mihi, qui dedissem consilium, egit gratias.
De. Disrumpor. Sy. argentum adnumerauit illico.
Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
Id distributum sanè est ex sententia. De. hem,
Huic mandes, si quid rectè curatum velis.

Sy. Hem

Sy. Hem. Demea, haud aſpexeram te: quid agitur?
De. Quid agatur? voſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. Sy. eſt hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Abſurda. piſces ceteros purga Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aqua ſinito ludere
Pauliſper: vbi ego venero, exoſſabitur:
Prius nolo. De. hæccine flagitia? Sy. mihi quidem
non placent:
Et clamo ſæpe. ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè. De. dij voſtram fidem;
Vtrum ſtudio ne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. Sy. ò Demea,
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. De. quid? iſtęc iam penes uos pſaltria eſt?
Sy. Ellam intus. De. eho, an domi eſt habiturus? Sy. cre-
do, vt eſt
Demētia. De. hæccine fieri flagitia? Sy. inepta lenitas
Patris, & facilitas praua. De. fratris me quidem
Pudet, pigetque. Sy. nimium inter vos Demea, ac
Non, quia ades præſens, dico hoc, pernimium intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:
Ille futili', ſomnium. ſineres verò illum tuum
Facere hæc? De. ſinerē illum? an non ſex totis mēſibus
Prius olfeciſſem, quàm ille quidquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? De ſic ſiet
Modò, ut nunc eſt. Sy. vt quiſq; ſuum volt eſſe, ita eſt.
De. Quid eum? vidiſtin' hodie? Sy. tuum ne filium?

(*Abigam hunc rus*) *iam dudum aliquid ruri agere arbitror.*

De. Satin' scis ibi eum esse? Sy. oh, qui egomet produxi.
De. optume est.
Metui, ne hæreret hic. Sy. atque iratum admodum.
De. Quid autem? Sy. adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltria istac. D. ain' verò? Sy. vah, nil reticuit:
Nam, vt numerabatur fortè argentum, interuenit
Homo de improuiso, cœpit clamare. Æschine
Hæccine flagitia facere te? hoc te admittere
Indigna genere nostro? De. oh, lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
De. Saluos sit: spero, est similis maiorum suûm. Sy. hui.
De. Syre, præceptorum plenus istorum ille. Sy. phi,
Domi habuit, vnde disceret. De. fit sedulò:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.
Hoc facito. Sy. rectè sanè. De. hoc fugito. Sy. callide.
De. Hoc laudi est. Sy. istæc res est. De. hoc vitio datur.
Sy. Probissume. De. porrò autē, Sy. non hercle otiū est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententia
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modò dixti: &, quod queo,
Conseruis ad eundem istunc præcipio modum.
Hoc falsum est, hoc adustū est, hoc lautum est parum:
Illud rectè, iterum sic memento: sedulò
Moneo, quæ possum pro mea sapientia:
Postremò, tanquam in speculum, in patinas Demea

Inſpicere iubeo, & moneo quid facto uſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
Verum quid facias? vt homo eſt, ita morem geras.
Nunquid vis? De. mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus abis hinc? D. rectè. Sy. nam quid tu hic agas,
Vbi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperat?
De. Ego verò hinc ab eo, quãdo is, quamobrẽ huc uenerã,
Rus abiit: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, procul quem video? eſt ne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, hercle is eſt,
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero, dij boni,
Næ illiuſmodi iam magna nobis ciuium
Penuria eſt, antiqua homo virtute, ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Reſtare video, vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, vt ſalutem, & conloquar.

ACTVS TERTII SCENA V

EGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PRo dij immortales, facinus indignum, Geta
Quid narras? Ge. ſic eſt factum. He. ex illan' familia
Tam liberali facinus eſſe ortum? ò Aeſchine
Pol haud paternum iſtuc dediſti. De. videlicet
De pſaltria hac audiuit, id illi nunc dolet
Alieno: pater is nihil pendit: hei mihi,
Vtinam hic prope adeſſet alicubi, atque audiret hæc.

He. Ni facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.
Ge. In te spes omnis Hegio nobis sita est:
Te solum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit senex.
Si deseris tu, perimus. He. caue dixeris:
Nec faciam, neque me satis piè posse arbitror.
De. Adibo. saluere Hegionem plurimum
Iubeo. He. te quærebam ipsum, salue Demea.
De. Quid autem? He. maior filius tuus Aeschinus,
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri est.
De. Quid istuc? He. nostrum amicũ noras Simulum, atq;
Aequalem? De. quid ni? He. filiam eius virginem
Vitiauit. De. hem. He. mane, nondum audisti Demea
Quod est grauissumum. De. an quidquam est etiam
amplius?
He. Vero amplius: nã hoc quidẽ ferũdũ aliquo modo est:
Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:
Humanum est. vbi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illam ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu grauida facta est: mensis hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriam, si dijs placet,
Parauit, quicum viuat, illam deferat.
De. Pro certon' tu istæc dicis? He. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, vt captus est seruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat: hunc abduce, vinci, quære rem.

Ge. Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:
Postremò non negabit: coram ipso cedo.
De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respondeã,
Scio. Pam. miseram me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro. He. hem.
Numnã illa quæso parturit? G. certè Hegio. He. hem,
Illic fidem nunc vostram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæso, vt vobis decet.
Sin aliter animus voster est, ego Demea
Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli
Sumus educti: vnà semper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem vnà pertulimus grauem.
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potius, quàm illas deseram.
Quid mihi respondes? De. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.
He. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillime agitis, quàm estis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos voltis perhiberi probos.
De. Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia.
Ge. Decet te facere: Geta duc me intro ad Sostratam.
De. Non me indicente hæc fiunt: vtinam hoc sit modò
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

ACTVS TERTII SCENA VI.

HEGIO.

He. BONO *animo fac sis Sostrata, & istam, quod potes,*
Fac consolere. ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, vt facturus officium fiet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est;
Respondeat mi, vt, quid agam, quamprimum sciam.

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA.

CTESIPHO, SYRVS.

Ct. AIn' *patrem hinc abijsse rus? Sy. iam dudum.*
Ct. dic sodes. Sy. apud
Villam est. nunc eum maxume operis aliquid facere
credo. Ct. vtinam quidem.
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigarit velim,
Vt triduo hoc ppetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
Sy. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. Ct. ita: nam
hunc diem (re:
Misere nimis perpetuũ, vt cœpi, cupio in lętitia dege-
Et illud rus nulla alia causa tam malè odi, nisi quia
Propè est: quòd si abesset longius,
Prius nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset
iterum.
Nũc, vbi me illic nõ videbit, iã huc recurret, sat scio:

Rogabit

Rogabit me, vbi fuerim: quẽ ego hodie toto nõ vidi die
Quid dicam? Sy. nihil ne in mente est? Ct. nunquam quidquam. Sy. tanto nequior.
Cliens, amicus, hospes nemo est vobis? Ct. sunt: quid postea?
. Hisce opera vt data sit. Ct. quæ non data sit? non potest fieri. Sy. potest.
. Interdiu: sed si hic pernocto, causæ quid dicam Syre?
. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.
Quin tu otiosus es: ego illius sensum pulchrè calleo.
Cum feruit maxume, tam placidum, quàm ouem, reddo. Ct. quomodo?
. Laudarier te audit libenter: facio te apud illũ deum:
Virtutes narro. Ct. meas? Sy. tuas. homini illicò lacrumæ cadunt,
Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. Ct. quidnam est? Sy. lupus in fabula.
Pater ne est? Sy. ipsus. Ct. Syre quid agimus? Sy. fuge modò intro: go videro.
Si quid rogabit, nusquam tu me: audistin'? Sy. potin' vt desinas?

CTVS QVARTI SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

NAE ego homo sum infelix. primum fratrẽ nusquam inuenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium

Vidi: is filium negat esse ruri: nec, quid agam, scio.
C. Syre. S. quid ais? C. men' quærit? S. verum. C. perij.
S. quin tu animo bono es.
D. Quid hoc, malũ, infelicitatis? nequeo satis decernere:
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:
Primus porrò obnuncio: ægrè solus, si quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.
D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. C. Syre
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiam taces?
Ego cauebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutissimum est.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.
S. Nõ hercle hic quidẽ durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volò, quot mihi sint domini. quæ hæc est miseria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, est frater domi?
S. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perij.
D. quid tibi est?
S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserũ, & istãpsaltriam
Vsque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide vt discidit labrum.
D. Quam ob rem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? S. factũ: verum post venit insaniens.

Nil

Nil pepercit. non puduisse verberare hominẽ senem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus gesta.
vi meis?

D. Laudo Ctesipho: patrissas: abi, virum te iudico.

S. Laudas? nẽ ille continebit posthac, si sapiet, manus.

D. Fortiter. S. perquam, quia miseram mulierem & me
seruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.

D. Non potuit melius: idem sensit quod ego, te esse huic
rei caput.
Sed est ne frater intus? S. non est. D. vbi illum quærã,
cogito.

S. Scio vbi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem
quid ais? S. ita.

D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen
nescio
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. dic ergo
locum.

S. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D.
quid ni nouerim?

S. Præterito hac recta platea sursum: vbi eò veneris,
Cliuos deorsum vorsum est, hac te præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum pro-
pter est.

D. Quonam? illic, vbi etiam caprificu' magna est: no-
stin'? D. noui. S. hac pergito.

D. Id quidem angiportum non est peruium. S. verum her
cle. vah,
Censen' hominem me esse? erraui, in porticum rursum
redi.

Sane

Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.
Scin' Cratini huius ditis ædes? D. scio. S. vbi eas præterieris,
Ad sinistram hac recta platea; vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum
Est pistrilla, & exaduorsum est fabrica, ibi est. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in sole iligneis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. sanè bene. sed cesso ad eũ pergere?
S. I. sanè: ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.
Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus. ego iam prospiciam mihi:
Nam iam adibo, atque vnum quodque, quod quidem erit bellissimum,
Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producam diem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

MITIO, HEGIO.

M. IEGO in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio,
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum est, corrigo:
Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant

Sibi

Sibi fieri iniuriam, vltro si quam fecere ipsi expostules;

Et vltro accusant: id quia non est à me factum, agi gratias?

H. *Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.*

Sed quaeso, vt vnà mecum ad matrem virginis eas Mitio,

Atque istaec eadem, quae mihi dixti, tute dicas mulieri,

Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam:

M. *Si ita aequom censes, aut si ita opus est facto, eamus.*

H. *bene facis:*

Nam & illi animum iam relleuabis, quae dolore, ac miseria

Tabescit; & tu officio fueris functus. sed si aliter putas,

Egomet narrabo quae mihi dixti. M. *immo ego ibo.* H. *bene facis:*

Omnes, quibus res sunt minus secundae, magis sunt nescio quo modo

Suspectiosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: Propter suam impotentiam, se semper credunt neglegi.

Qua propter te ipsum purgare ipsis coram, placabilius est.

M. *Et recte, & verum dicis.* H. *sequere me ergo hac intro.* M. *maxume.*

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

AESCHINVS.

Ae. DIScRVTIOR *animi. hoccine de improuiso mali mihi obijci*
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
Consistere nihil consilij quicquã potest. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc suspectio de me incidit,
Neque ea immerito. Sostrata credit, mihi me emisse hanc psaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obstetricem missa erat, vbi eam vidi, illico
Accedo, rogito, Pãphila quid agat, iam partus adsiet:
Eo ne obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi, iam Aeschine
Sati' diu verba dedisti: satis ad huc tua nos frustrata est fides.
Hem, quid istuc obsecro inquam est? valeas, habeas illam quæ placet.
Sensi illico id illas suspicari: sed me repressi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerẽ, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris esse hanc? quod minime est opus
Vsquã efferri. age, omitto: fieri potis est, vti ne quà exeat.
Ipsum id metuo vti credant: tot concurrũt verisimilia

Egomet

Egomet rapui: ipse egomet solui argentum: ad me abducta est domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt
Erat gesta, indicasse: exorassem vt eã ducerem domũ.
Cessatum est vsque adhuc: nunc iam porrò Aeschine
expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgem me: accedam ad fores: (miser.
Perij, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores
Heus, heus: Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concedam huc.

ACTVS QVARTI SCENA V.

MITIO, AESCHINVS.

M. TA *vti dixi, Sostrata*
Facite: ego Aeschinum conueniam, vt, quo modo acta hæc sint, sciat.
Sed quis ostium hoc pultauit? Ae. pater hercle est: perij. M. Aeschine.
Ae. Quid huic hic negoti est? M. tu ne has pepulisti fores? tacet.
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quãdoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? Ae. non equidẽ istas, quod sciam.
M. Itan'? nam mirabar quid hic negoti esset tibi.
Erubuit: salua res est. Ae. dic sodes pater,
Tibi verò quid istic est rei? M. nihil mihi quidem.
Amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc aduocatum sibi. Ae. quid? M. ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nosse te, & certè scio:
Neque enim diu huc cõmigrarũt. Ae. quid tũ postea?
M. Virgo est cum matre. Ae. perge. M. hæc virgo orba
est patre:
Hic meus amicus illi genere est proximus:
Huic leges cogunt nubere hãc. Ae. peri. M. quid est?
Ae. Nil: recte: perge. M. is venit, vt secum auehat:
Nam habitat Mileti. Ae. hem, virginem vt secum
auehat?
M. Sic est. Ae. Miletum vsque obsecro? M. ita. Ae. ani-
mo male est.
Quid ipsæ? quid aiũt? M. quid istas cẽses? nihil enim.
Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
Ae. Eho non ne hæc iusta tibi videntur postea?
M. Non. Ae. obsecro non? an illam hinc abducet pater?
M. Quid ni illam abducat? Ae. factum à vobis duriter,
Immisericorditerq́;, atque etiam, si est pater
Dicendum magis aperte, inliberaliter.
M. Quam ob rem? Ae. rogas me? quid illi tandẽ creditis
Fore animi misero, qui illi consueuit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam misere nunc amat)
Cum hanc sibi videbit præsens præsenti cripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. Qua ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Ae. an fedare oportuit

Domi

Domi virginem tam grandem, dum cognatus hic
Illinc veniret, expectantem? hæc mi pater
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
M. Ridicule, aduorsum ne illum causam dicerem,
Cui veneram aduocatus? sed quid Æschine
Nostra? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrumas? Æ. pater obsecro, ausculta. M. Æ-
schine audiui omnia,
Et scio: nã amo te: quo magis, quæ agi, curæ sũt mihi.
Æ. Ita velim me promerẽtẽ ames, dum viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admisisse in me id mihi vehemẽ-
ter dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium noui
tuum
Liberale; sed vereor ne indiligens nimium sies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primum magnum, at humanum
tamen,
Fecere alij sæpe, item boni. at postquam euenit, cedo,
Nũquid circunspexti? aut nũquid tute prospexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? si te ipsum mihi puduit dicere:
Qua resciscerẽ? hæc dum dubitas, mẽses abierũt decẽ.
Prodidisti & te, et illam miserã, et gnatum, quod qui-
dem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et sine tua opera illam in cubiculũ iri deductũ domũ?
Nolim ceterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hãc. Æ. hem. M. bono
animo es, inquam. Æ. pater

Obsecro

Obsecro num ludis tu nunc me? Mi. ego te? quamobrem? Ae. nescio.

Nisi, quia tam misere hoc esse cupio verum, eo vereor magis.

Mi. Abi domũ, ac deos cõprecare, vt vxorẽ accersas: abi.

Ae. Quid? iam ne vxorem? Mi. iam. Ae. iam? Mi. iam quantum pote. Ae. dij me pater

Omnes oderint, ni magi' te, quã oculos nũc amo meos.

Mi. Quid? quàm illam? Ae. æque. Mi. perbenignè. Ae. quid? ille vbi est Milesius?

Mi. Abijt, perijt, nauem ascendit: sed cur cessas? Ae. abi pater:

Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe scio,

Quo vir melior multò es quàm ego sum, obtemperaturos magis.

Mi. Ego eo intro, vt, quæ opu' sunt, parentur: fac tu, vt dixi, si sapis.

Ae. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse, aut hoc est filium esse?

Si frater, aut sodalis esset, quî magi' morem gereret?

Hic nõ amãdus? hiccine nõ gestandus in sinu est? hem,

Itaque adeo magnã mi iniecit sua cõmoditate curam,

Ne fortè imprudens faciam, quod nolit. sciens cauebo.

Sed cesso ire intro, ne mora meis nuptijs egomet sim?

ACTVS QVARTI SCENA VI.

DEMEA.

De. DEFESVS sum ambulando. vt Syre te cũ tua Monstratione magnus perdat Iuppiter.

Perreptaui

Perreptaui vsq; omne oppidum ad portam, ad lacum,
Quò non? neq; fabrica vlla erat, neque fratrem homo
Vidisse aiebat quisquam. nunc verò domi
Certum obsidere est vsque, donec redierit.

ACTVS QVARTI SCENA VII.

MITIO, DEMEA.

Mi. IBo, illis dicam nullam esse in nobis moram.
De. Sed eccum ipsum. te iam dudum quæro Mitio.
Mi. Quidnam? *De.* fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adolescentis. *Mi.* ecce autem. *De.* noua,
Capitalia. *Mi.* obe, iam. *De.* nescis qui vir sit. *Mi.* scio.
De. Ah stulte, tu de psaltria me somnias
Agere? hoc peccatum est in virginem cinem. *Mi.* scio.
De. Eho, scis, & patere? *Mi.* quid ni patiar? *D.* dic mihi,
Non clamas? non insanis? *Mi.* non. malim quidem.
De. Puer natus est. *M.* dij benè vortant. *D.* virgo nihil
habet.
Mi. Audiui. *De.* & ducenda indotata est? *Mi.* scilicet.
De. Quid nũc futurũ est? *M.* id enim, quod res ipsa fert:
Illinc huc transferetur virgo. *D.* ò Iuppiter,
Istoccine pacto oportet? *Mi.* quid faciam amplius?
De. Quid facias. rogitas? si non re ipsa tibi dolet,
Simulare certè est hominis. *Mi.* quin iam virginem
Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. *De.*
ceterum
Placet tibi factum Mitio? *Mi.* non, si queam

Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tesseris;
Si illud, quod est maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
De. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Præpsaltria periere: quæ, quantum potest,
Aliquò abijcienda est, si non pretiò, at gratijs.
Mi. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
De. Quid igitur facies? M. domi erit. D. prò diuûm fidem,
Meretrix, & mater familias vna in domo?
Mi. Cur non? De. sanum ne te credis esse? Mi. equidem arbitror.
De. Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeas quicum cantites.
Mi. Cur non? De. & noua nupta eadem hæc discet? Mi. scilicet.
De. Tu inter eas restim ductans saltabis. Mi. probè:
Et tu nobiscum vnà, si opus sit. De. hei mihi,
Non te hæc pudent? Mi. iam verò omitte Demea
Tuam istanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, pòst huc redeo. De. ò Iuppiter,
Hanccine vitam? hoscine mores? hanc dementiam?
Vxor sine dote veniet: intus psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa, si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

ACTVS QVINTI SCENA I.

STYRVS, DEMEA.

Sy. AEDEPOL *Syriſce te curaſti molliter,*
Lauteq; munus adminiſtraſti tuum:
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. De. illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ. Sy. ecce autem hic adeſt ſenex
Noſter. quid fit? quid tu es triſtis? De. ohe ſcelus.
Sy. Eho iam tu verba fundis hic ſapientia?
De. Tun'? ſi meus eſſes. Sy. dis quidem eſſes Demea,
Ac tuam rem conſtabiliſſes. De. exemplum omnibus,
Curarem, vt eſſes. S. quamobrem? quid feci? De. rogas?
In ipſa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſti ſcelus,
Quaſi re bene geſta. Sy. ſanè nollem huc exitum.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

Dr. HEus *Syre, rogat te Cteſipho, vt redeas. Sy. abi.*
De. Quid Cteſiphonem hic narrat? Sy. nihil. De.
eho carnufex,
Eſt Cteſipho intus? Sy. non eſt. De. cur hic nominat?
Sy. Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,
Noſtin'? De. iam ſcibo. Sy. quid agis? quò abis? De.
mitte me.

Sy. Noli inquam. De. non manum abstines mastigia?
An tibi mauis cerebrum dispergi hic? Sy. abiit.
Aedepol comessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ fleſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc villi. ſic agam.

ACTVS QVINTI SCENA III.

MITIO, DEMEA.

Mi. DArata à nobis sunt, vt dixi, Sostrata,
Vbi vis. quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
De. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, ant quærar?*
O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. Mi. hem tibi,
Resciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites: succurrendum est. De. eccum adest
Communis corruptela nostrûm liberûm.
Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
De. Repressi, redij, mitto maledicta omnia:
Rem ipsam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Ne ue ego tuũ. responde. Mi. factum est, non nego.
De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nam quî minus
Mihi idem ius æquom est esse, quod mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
Mi. Non æquom dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem est,

Communia

Communia esse amicorum inter se omnia.
De. Facetè: nunc demum istæc nata oratio est.
Mi. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.
Principio, si id te mordet, sumptum filii
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam obtine:
Mea, quæ præter spem euenere, vtantur sine.
De summa nihil decedet: quod hinc accesserit,
Id de lucro putato esse. omnia si hæc voles
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempseris molestiam.
De. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:
Scio: istuc ibam. multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd, qui facit:
Quæ ego esse in illis video: vt confidam fore ita,
Vt volumus. video eos sapere, intellegere, in loco
Vereri, inter se amare: scire est liberum
Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re sint tamen
Omissiores paulo. ò noster Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum vnum hoc vitium adfert senectus hominibus,

Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas acuet. De. me nimium modò
Bonæ tuæ istæ nos rationes Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. Mi. tace,
Non fiet. mitte iam istæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. De. scilicet, ita tempus fert,
Faciundum est: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. immo de nocte censeo:
Hodie modò hilarum fac te. De. & istam psaltriam
Vnà illuc mecum hinc abstraham. Mi. pugnaueris.
Eo prorsus pacto illic alligaris filium.
Modò facito, vt illã serues. De. ego istuc videro: atque
Illi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso, faciam, vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atq; atram, quàm carbo est.
Mi. placet.
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illa vnà cubet.
De. Deridesè fortunatus, qui isto animo sies:
Ego sentio. Mi. ah pergis ne? De. iam iam desino.
Mi. I ergo intro, &, cui opus rei est, hilarem hunc su-
mamus diem.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

DEMEA.

De. NVnquam ita quisquam benè subducta ratione
ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,

Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi cuenit nunc: nam ego vitam duram, quam
vixi vsque adhuc,
Prope iam excurso spatio mitto: id quamobrem? re ip
sa repperi
Facilitate nihil homini esse melius, neq; clementia. id
Esse verum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile est
noscere.
Vitam ille suam semper egit in otio, in conuiuijs,
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: sibi sumptū fecit: omnes benedicūt, amant.
Ego ille agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus,
tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miseriam vidi? nati filij,
Alia cura: porrò autem, illis dum studeo, vt quam-
plurimum
Facerem, contriui in quærundo vitam, atque ætatem
meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:
Illū diligunt: apud illum sunt ambo, ego desertus sum:
Illum, vt viuat, optant, meam autem mortem expe-
ctant scilicet:
Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic poti-
tur gaudia.
Age age, nūc experiamur cōtra hæc ecquid ego possiē
Blandè dicere, aut benignè facere, quādo eò prouocat.

Ego quoque à meis me amari, & magni pendi postulo.
Si id fit dando, atq; obsequendo, non posteriores ferã.
Deerit: id mea minimè refert, qui sũ natu maxumus.

ACTVS QVINTI SCENA V.

SYRVS, DEMEA.

S. HEus Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ò Syre noster, salue, quid fit? quid agitur?
S. Rectè. *D.* Optume est. iam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam: ò noster, quid fit? quid agitur?
Seruom haud in liberalem præbes te, & tibi
Lubens benè faxim. *S.* gratiam habeo. *D.* atqui Syre
Hoc verum est, & ipsa re experiere propediem.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

GETA, DEMEA.

G. HERA, ego hinc ad hos prouisam, quàm mox virginem
Accersant. Sed eccum Demeam. saluos sies.
Oh, qui vocare? *G.* Geta. *D.* Geta, hominem maxumi
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis.
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta:

Et

Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existimas.
D. Paulatim plebem primulum facio meam.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

AESCHINVS, DEMEA,
SYRVS, GETA.

Ae. *Occidunt me, qui dum nimi' sanctas nuptias*
Student facere, in apparādo cōsumūt diē.
Quid agitur Aeschine? Ae. hem pater mi,
tu hic eras?
D. Tuus hercle verò & animo, & natura pater,
Qui te plus quàm oculos hosce: sed cur non domum
Vxorem accersis? Ae. cupio: verum hoc mihi mora est
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? Ae. quid? D. missa hæc
face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiam omnem ad nos. Ae.
placet
Pater lepidissime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam. iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Syre,

Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ago? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. G. dij tibi Demea
Bene faxint, cum te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.
Tu quid ais? Ae. sic opinor. D. multo rectiu' est,
Quam illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. Ae. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foras.

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

Mi. VBET *frater? vbi is est? tu iubes hoc Demea?*
D. EGO *vero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*
Quammaxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. Ae. ita quæso pater.
M. Haud aliter censeo. D. immo hercle ita nobis decet.
Primum huius vxoris est mater. M. est: quid postea?
D. Proba, & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quã hic rem agit?
D. Hanc te æquom est ducere, & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te M. me? D. te inquam. M. in optis. D. si tu sis homo,
Hic faciat. Ae. mi pater. M. quid? tu asine huic auscultas? D. nihil agis.

Fieri

Fieri aliter non pote. M. deliras. Ae. sine te exorem mi pater.

M. Insanis? aufer te. D. age, da veniam filio. M. sati' sanus es?

Ego nouus maritus anno demũ quinto & sexagesimo Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne estis auctores mihi?

Ae. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te largitor puer.

D. Age, quid, si quid te maius orei? M. quasi non hoc sit maxumum.

D. Age, da veniam. Ae. ne grauare. D. fac, promitte. M. non omittis? Ae. non,

Nisi exorem. M. vis hæc quidem est. D. age, age, prolixè Mitio.

M. Etsi hoc mihi prauom, ineptum, absurdum, atque alienum à vita mea

Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. Ae. bene facis?

Meritò te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc consit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio cognatus his est proxumus,

Affinis nobis, paup: bene nos aliquid facere illi decet.

M. Quid facere? D. agelli hic est sub vrbe paulum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paulum id autem? D. si multum, tamen

Faciundum est: pro patre huic est, bonus est, noster est, rectè datur,

Postremò non meum illud verbũ facio, quod tu Mitio Bene, & sapienter dixti dudum: vitium commune omnium est,

Quòd nimium ad rem in senecta attenti sumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictũ est verè, & re ipsa fieri oportet, Mitio.

M. Quid istuc est? dabitur quidem, quando hic volt, Aeschine. Ae. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo

M. gaudeo.

D. Suo sibi hunc gladio iugulo.

ACTVS QVINTI SCENA IX.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

S. FACTVM *est, quod iusti Demea.*

D. Frugi homo es. ædepol hodie mea quidem sententia

Iudico, Syrum fieri æquom liberũ. M. istunc liberum? Quodnam ob factum? D. multa. S. o noster Demea, æpol vir bonu' es:

Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò, Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.

D. Res apparet. & quidem hæc porrò, obsonare, cum fide Scortum adducere, apparare de die conuiuium: Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. o lepidum caput.

D. Postremò hodie in psaltria ista emũda hic adiutor fuit,

Hic

Hic curauit: prodesse æquom est: alij meliores erunt:
Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Ae. cupio.
M. si quidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber esto. S. bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea Demea.
D. Gaudeo. Ae. & ego. S, credo: vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, vt
Phrygiam vxorem meam vnà mecum videam liberam. D. optumam
Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo huius filio
Hodie primã mãmam dedit hæc. D. hercle verò seriò,
Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom siet.
M. Ob eam rem? D. ob eam: postremò à me argentum, quanti est, sumito.
S. Dij tibi Demea omnes semper omnia optata adferant.
M. Syre, processisti hodie pulchrè. D. siquidem porro Mitio
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præmanu
Dederis, vnde vtatur. reddet tibi citò. M. istoc vilius.
Ae. Frugi homo est. S. reddam hercle. da modò. Ae. age pater. M. post consulam.
D. Faciet. S. o vir optume. Ae. o pater mi festiuissime.
M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?
Quod proluuium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi.
Vt id ostẽderem, quòd te isti facilem, & festiuũ putãt,

Id

Id nõ fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono,
Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo Mitio.
Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita inuisa est
Aeschine,
Quia non iusta iniusta prorsus omnia omnino obsequor
Missa facio, effudite, emittite facite quod vobis lubet.
Sed si id voltis potius, quæ vos propter adolescentiam
Minus videtis, magis impense cupitis, consulitis parũ,
Hæc reprehẽdere, & corrigere me; obsecũdare in loco:
Ecce me, q id faciã vobis. Ae. tibi pater permittimus:
Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet?
D. fino
Habeat. finẽ in istac faciat. M. istuc recte. Plaudite.
Hecyram in suum, id est, in vltimum locum reiecimus.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	*parasitus,*
Demipho	*senex.*
Antipho	*adolescens.*
Geta	*seruus.*
Dorio	*leno.*
Chremes	*senex.*
Phædria	*adolescens.*
Dauus	*seruus.*
Sophrona	*nutrix.*
Nausistrata	*matrona.*
Hegio,	
Cratinus,	*aduocati.*
Crito,	

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTHVMIO ALBINO L. CORNELIO MERVLA, AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS. FACTA IIII, C. FANNIO, M. VALERIO COS.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHREMETIS *frater aberat peregrè Demipho,*
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem; & amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, opera parasiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuersi fremere: dein minas
Triginta dant parasito, vt illam coniugem
Haberet ipse. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

POSTQVAM poeta vetus poetam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem
in otiam,
Maladictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scriptura leui,
Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Ceruam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subueniat sibi.
Quòd si intellegeret, olim cum stetit noua,
Actoris opera magis stetisse, quàm sua:
Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reijcere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certasset, audisset bene:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id rellatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;

Quia

Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxume.
Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
Date operam, adeste æquo animo per silentium;
Ne simili vtamur fortuna, atque vsi sumus,
Cum per tumultum noster grex motus loco est:
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitas q; vostra adiutans, atque æquanimitas.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

DAVVS.

D. AMICVS *summus meus, & popularis Geta*
Here ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem. ei credo munus hoc conraditur.
Quàm inique comparatum est, ij qui minus habent,
Vt semper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille vnciatim vix demenso de suo,
Suum defraudans genium, comparsit miser,
Id illa vniuersum abripiet, haud existumans
Quanto labore partum. porrò autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. sed videon' Getam?

ACTVS PRIMI SCENA III

GETA, DAVVS.

G. SI quis me quæret rufus. D. præsto est. desine. G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum est, conuenient numerus, quantum debui.
G. Imo te, & non neglexisse habeo gratiam.
D. Præsertim vt nunc sunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
Sed quid tu es tristis? G. ego ne? nescis quo in metu, &
Quanto in periclo sim. D. quid istuc est? G. scies,
Modò vt tacere possis. D. abi sis insciens:
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
Verere ei verba credere? vbi quid lucri est
Te fallere? G. ergo ausculta. D. hãc operam tibi dico.
G. Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem
Nostin'? Da. quid ni? Ge. quid? eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit senibus ambobus simul
Iter, illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquom: is senem per epistolas
Pellexit, modò non monteis auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit.
G. Abeuntes ambo hinc tum senes me filijs
Relinquunt quasi magistrum. D. ò Geta, prouinciam
Cepisti duram. G. mihi vsu venit hoc, scio:

Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi aduorsari primo: quid verbis opu'st?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. Venêre in mentem istæc mihi: nam quæ inscitia est,
Aduorsum stimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obsequi quæ vellent. D. sciſti vti foro.
G. Noster mali nihil quidquam primo: hic Phædria
Continuò quandam nactus est puellulam
Citharistriam. hanc amare cœpit perdite.
Ea seruiebat lenoni impurissimo:
Neque, quod daretur quidquam, id curarant patres:
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc discebat ludo, exaduorsum ei loco
Tonstrina erat quædam: hic solebamus sæpè
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum sedemus illi, interuenit
Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid sit: nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus visum est & miserũ, & graue.
Modò quandam vidi virginem hic viciniæ,
Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
Ea sita erat ex aduorso: neque illi benevolens
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quisquam aderat, qui adiutaret funus. miseritum est.
Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu'st?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltis ne eamus visere? alius, censeo,
Eamus, duc nos sodes: ingus, venimus,

Videmus: virgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
Lacrumæ, vestitus turpis, vt, ni vis boni
In ipsa inesset forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, scita est: noster verò. Da. iam scio:
Amare cœpit. Ge. scin quàm? quò euadat, vide:
Postridie ad auum recta pergit: obsecrat,
Vt sibi eius faciat copiam. illa enim se negat:
Neque eum æquom ait facere: illa ciuem esse Atticã,
Bonam, bonis prognatam: si vxorem velit,
Lege id licere facere: sin aliter, negat.
Noster, quid ageret, nescire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
Da. Non, si rediisset, ei pater veniam daret?
Ge. Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid fit denique?
Ge. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dij omnes perduint.
Da. Quid is fecit? Ge. hoc consilium, quod dicam, dedit.
Lex est, vt orbæ, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
Paternum amicum me assimilabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi sit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?

Illa quidem nostra erit. Da. iocularem audaciam.
Ge. Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ò Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: vnum hoc scio:
Quod fors ferat, feremus æquo animo. Da. placet:
Hem istuc viri est officiū. Ge. in me omnis spes mihi est.
Da. Laudo. Ge. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæso hunc: ceterum
Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addas: vbi ego hinc abiero, vel occidito.
Da. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? Ge. sic, tenuiter. Da. non multum habet
Quod det fortasse. Ge. immo nihil, nisi spem meram.
Da. Pater eius rediit, an non? Ge. nondum. Da. quid? senem
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modò, &
Ad portitores esse delatam: hanc petam.
Da. Nunquid Geta aliud me vis? Ge. vt bene sit tibi.
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTVS PRIMI SCENA III.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

An. ADEON' *rem rediisse, vt qui mihi consultum esse optume velit,*
Phædria, patrem extimescam, vbi in mentem eius aduenti venit?

Quòd ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.

Ph. Quid istuc est? An. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conscius

Sis? quòd vtinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum mihi illos ægrè aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum. Ph. audio

An. Dum expectо, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.

Ph. Alijs, quia defit quod amant, ægrè est; tibi, quia superest, dolet.

Amore abundas Antipho.

Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optandaq; est.

Ita me dij benè ament; vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Iam depacisci mortem cupio. tu conijcito cetera,

Quid ego ex hac inopia nunc cupiam, & quid tu ex ista copia:

Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem, sine mala fama: palam

Beatus, ni vnum hoc desit, animus, qui modestè istæc ferat.

Et si tibi res sit cum eo leone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.

An. At tu mihi contrà nunc videre fortunatus Phædria,
Cui de integro est potestas etiam cõsulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neque mihi eius sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipsus est. Ge. timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ACTVS PRIMI SCENA IIII.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

Ge. NVLLVS es Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere repereris:
Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem scio, neque quo modo me inde extraham:
Nam non potest celari nostra diutius iam audacia:
Quæ si non astu prouidentur, me aut herum pessundabunt.
An. Quidnam ille commotus venit? Ge. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem est: herus adest. An. quid istuc est mali?

Ge. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?

Loquar ne? incendam. taceam? instigem. purgem me? laterem lauem.

Heu me miserum: cum mihi paueo, tum Antipho me excruciat animi:

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nam absque eo

Esset rectè, ego mihi vidissem, & senis essem vltus iracundiam:

Aliquid conuasassem, atque hinc me conijcerem protinus in pedes.

An. Quam hic fugam, aut furtum parat?

Ge. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere insistam via?

Ph. Te nominat. An. nescio quod magnum hoc nuncio expecto malum.

Ph. Ah, sanu' ne es?

Ge. Domum ire pergam: ibi plurimum est. Ph. reuocemus hominem. An. sta illico. Ge. hem,

Satis pro imperio, quisquis es. An. Geta. Ge. ipse est, quem volui obuiam.

An. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi.

Ge. Faciam. An. eloquere. Ge. modò apud portum. An. meum ne? Ge. intellexti. An. occidi. Ph. hem.

An. Quid agam? Ph. quid ais? Ge. huiu' patrem vidisse me, patruum tuum.

An. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inueniam miser?

Quòd

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te, vt distrahar;
Nulla est mihi vita expetenda. Ge. ergo istæc cum ita sint Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom est. Forteis fortuna adiuuat.
An. Non sum apud me. Ge. atqui opus est nunc, cum maxume, vt sis Antipho:
Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur
Commeruisse culpam. Ph. hoc verum est. An. non possum immutarier.
Ge. Quid si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?
An. Cum hoc non possum, illud minu' possem. Ge. hoc nihil est Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam frustra, quin abeam? Ph. & quidem ego. An. obsecro,
Quid si assimulabo? satin' est? Ge. garris. An. voltum contemplamini, hem,
Satin' sic est? Ge. non. An. quid si sic? Ge. prope modum. An. quid si sic? Ge. sat est.
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas,
Ne suis te iratus sœuidictis protelet. An. scio.
Ge. Vi coactum te esse inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic est senex, quem video in vltima platea? An. ipsus est.
Non possum adesse. Ge. ah. quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. An. egomet me noui, & peccatum meum:

Vobis

Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
Ph. Geta, quid nunc fiet? Ge. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipsos facere oportet Phædria.
Ph. Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.
Ge. Meministin' olim vt fuerit vostra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph. Memini. G. hem nunc ipsa est opus, aut, si quid potest,
Meliore, & callidiore. Ph. fiet sedulò.
Ge. Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ero
Succenturiatus, si quid deficies. Ph. age.

ACTVS PRIMI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHAEDRIA.

De. GETA *ne tandem vxorem duxit Antipho*
iniussu meo?
Nec meum imperium: age, mitto imperiũ:
non simultatem meam
Reuereri? saltem non pudere? ò facinus audax, ò
Geta
Monitor. Ge. vix tandem. De. quid mihi dicent? aut
quam causam reperient?
Demiror. Ge. atqui repperi iam: aliud cura. De. an ne
hoc dicent mihi?
Inuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. Ge. placet.
De. Verum scientem, tacitum causam tradere aduer-
sarijs,

Etiam

Etiam ne id lex coegit? Ph. illud durum. Ge. ego expediam: fine.

De. Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.

Ita sum iritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume

Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnam ferant:

Pericla, damna, exilia peregre rediens semper cogitet,

Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:

Communia esse hæc, fieri posse: vt ne quid animo sit nouum:

Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro.

Ge. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteeo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum vsque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes.

Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo nouum.

Quidquid præter spem eueniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid hominem cessas adire, & blandè in principio alloqui?

De. Mei fratris video filium ire mihi obuiam.

Ph.

Ph. Mi patrue salue. De. salue: sed vbi est Antipho?
Ph. Saluom aduenire. De. credo: hoc respondemihi.
Ph. Valet: hic est: sed satin' omnia ex sententia?
De. Vellem quidem. Ph. quid istuc? De. rogitas Phædria?
Bonas me absente hic confecistis nuptias.
Ph. Eho, an id succenses nunc illi? Ge. artificem probum.
De. Ego ne illi non succenseam? ipsum gestio
Dari mi in conspectum, nunc sua culpa vt sciat
Leuem patrem illum factum me esse acerrimum.
Ph. Atqui nil fecit patrue, quod succenseas.
De. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. Ph. haud ita est.
De. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.
Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.
Ge. Probè eorum facta imprudens depinxit senex:
De. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud starés Phædria.
Ph. Si est patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans:
Non causam dico, quin, quod meritus est, ferat.
Sed si quis fortè malitia fretus sua,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit: nostra ne ea culpa est, an iudicum,
Qui sæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
Ge. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
De. An quisquam iudex est, qui possit noscere
Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,
Ita vt ille fecit? Ph. functus adolescentuli est
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita

Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
Ge. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. De. oh,
Bone custos salue, columen verò familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
Ge. Iam dudum te omnes nos accusare audio,
Immeritò, & horum me omnium immeritissimò:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
Seruom hominem causam orare leges non sinunt:
Neque testimonij dictio est. De. mitto omnia: adde
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
Tu seruus: verum si cognata est maxume,
Non fuit necesse habere, sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
Ge. Non ratio, verum argentum deerat. De. sumeret
Alicunde. Ge. alicunde? nihil est dictu facilius.
De. Postremò, si nullo alio pacto, vel fœnore.
Ge. Hui, dixti pulchre, si quidem quisquam crederet
Te viuo. De non, non sic futurum est, non potest.
Ego ne illam cum illo ut patiar nuptam vnum diem?
Nil suaue meritum est. hominem commostrarier
Mihi istum volo, aut, vbi habitet, demonstrarier.
Ge. Nempe Phormionem. De. istum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc est? Ph.
foris.
De. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. Ph. eo
Recta via equidem illuc. Ge. nempe ad Phamphilam
De. at ego
Deos penateis hinc salutatum domum

Diuor-

Diuortar: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui adsient,
Vt ne imparatus sim cum adueniet Phormio.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHORMIO, GETA,

Ph. ITA *ne patris ais conspectum veritum hinc abijsse? Ge. admodum.*
Ph. *Phanium relictam solam? G. sic P. & iratum senem?*
G. *Oppidò. Ph. ad te summa solum Phormio rerum redit: Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.*
G. *Obsecro te. Ph. si rogitabit. G. in te spes est. Ph. æcere, Quid si reddet? Ge. tu impulisti. Ph. sic opinor. Ge. subueni.*
Ph. *Cedo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.*
Ge. *Quid ages? Ph. quid vis? nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc*
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis?
Ge. *O vir fortis, atque amicus: verum hoc sæpe Phormio*
Vereor, ne istæc fortitudo in neruum erumpat denique. P. ah,
Non ita est: factum est periclum, iam pedum visa est via.
Quot me censes homines iam deuerberasse vsque ad necem

Ho-

Hospites? tum ciues? quo magi' noui, tanto sæpius.
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mi scriptam dicam?
Ge. Quî istuc? Ph. quia non rete accipitri tenditur, neque miluio,
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
Alijs aliunde est periclū, vnde aliquid abradi potest:
Mihi sciunt nihil esse. dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt mea quidem sententia,
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.
Ge. Non pote sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
Ph. Immo enim nemo sati' pro merito gratiā regi refert.
Te ne asymbolum venire, vnctum, atque lautum è balneis,
Otiosum ab animo; cum ille & cura, & sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
Ge. Quid istuc verbi est? Ph. vbi tu dubites, quid sumas potissimum.
Hæc, quum ratione ineas, quàm sint suauia, & quàm cara sint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem deum?
Ge. Senex adest. vide qd agas: prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris, post illa iam, ut lubet, ludas licet.

ACTVS

ACTVS SECVNDI SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

De. EN vnquam cuiquam contumeliosius
Audistis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Audiste quæso. *Ge.* iratus est. *Ph.* quin tu hoc age:
Iam ego hunc agitabo. prò deum immortalium,
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat esse cognatam? *Ge.* negat.
De. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
Ph. Neque eius patrem se scire, qui fuerit? *Ge.* negat.
Ph. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? *G.* negat.
Ph. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,
Neglegitur ipsa: vide, auaritia quid facit.
Ge. i herum insimulabis auaritiæ, male audies.
De. O audaciam; etiam me vltro accusatum aduenit.
Ph. Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpe interea mihi senex
Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum.
At quē virum? quem ego viderim in vita optumum.
Ge. Videas te, atq; illum, vt narras. *Ph.* abi in malum crucem:
Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.

Ge.

Ge. Pergin' hero absenti male loqui impurissime?
Ph. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem carcer?
D. Geta.
Ge. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
Ph. Responde. Ge. quis homo est? ehem. D. tace. Ge.
absenti tibi
Te indignas, seq; dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodie. D. ohe, desine.
Adolescens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas:
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret.
Ph. Proinde expiscare, quasi nõ nosses. D. nossem? Ph. ita.
De. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
Ph. Eho., tu sobrinum tuum non noras? De. enicas:
Dic nomen. Ph. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
Ph. Perij hercle, nomẽ perdidi. D. hem, quid ais? Ph. Geta,
Si meminisli id quod olim dictum est, subijce. hem,
Non dico: quasi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' autem tento? G. Stilpho. Ph. atque adeo, quid
mea?
Stilpho est. D. quem dixti? Ph. Stilphonem inquam
noueras?
De. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quisquam isto nomine. Ph. ita ne? non te horum pudet?
At si talentũm rem reliquisset decem.
De. Dij tibi male faciant. Ph. primus esses memoriter
Progeniem vostram vsq; ab auo etq; atauo proferẽs.
De. Ita vt dicis. ego tum si aduenissem, quî mihi
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:

Cedo, qui est cognata? Ge. heus noster, rectè: heus tu cu-
Ph. Dilucide expediui, quibus me oportuit (ue.
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? De. filium narras mihi?
Cuius de stultitia dici, vt dignum est, non potest.
Ph. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,
Iudicium de eadem causa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
Hic de eadem causa bis iudicium adipiscier.
De. Etsi facta mihi iniuria est, veruntamen
Potius quàm lites sectler, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
Ph. Ha, ha, hæ, homo suauis. De. quid est? num iniquom
postulo?
An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum
est?
Ph. Ita ne tandem quæso, ciuem vbi abusi' sis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari;
Vt cum vno ætatem degeret; quod tu vetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quam ob
rem? P. obe,
Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? immo haud
desinam,
Donec perfecero hoc. Ph. ineptis. De. sine modò.
Ph. Postremò tecum nihil rei nobis Demipho est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. De. omnia hæc

Illum

Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipsum prohibebo domo.
Ge. Iratus est. Ph. tute idem melius feceris.
De. Ita ne es paratus facere me aduorsum omnia
Infelix? Ph. metuit hic nos, tametsi sedulò
Dissimulat. Ge. bene habent tibi principia. Ph. quin,
quod est
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. De. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
Ph. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc agos:
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eiiciam: dixi Phormio.
Ph. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. Ge. intellego.

ACTVS SECVNDI SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVVS, CRITO.

D. QVANTA me cura, & solicitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impediuit nuptijs.
Neque mi in conspectum prodit, vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quid ue sit sententiæ.
Abi tu, vise redierit ne iam, an nondum, domum.

Ge. Eo. De. Videtis quo in loco res hæc siet:
Quid agó? dic Hegio. He. ego Cratinum censeo,
Si tibi videtur. De. dic Cratine. Cra. me ne vis?
De. Te. Cra. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim faciat.
mihi
Sic hoc videtur. quod te absente hic filius
Egit, restitui in integrum æquom est, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. De. dic nunc Hegio.
He. Ego sedulò hunc dixisse credo: verum ita est,
Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.
Mihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. dic Crito.
Cri. Ego amplius deliberandum censeo:
Res magna est. He. nunquid nos vis? D. feciſtis probè:
Incertior sum multo, quàm dudum. Ge. negant
Rediisse. De. frater est expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.
Ge. At ego Antiphonẽ quærã, ut, quæ acta hîc sunt sciat.
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACTVS TERTII SCENA PRIMA.

ANTIPHO, GETA.

A. ENIMVERO Antipho multimodis cum istoc animo vituperandus es.
Ita ne hinc abiisse, & vitam tutandam
dedisse alijs tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersu-

ros magis?
Nam, vt vt erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc
tuæ est domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miseræ spes, opesq; sunt in te vno omnes
sitæ.
Ge. Equidem here nos iam dudum hic te absentem incu-
samus, qui abieris.
An. Te ipsum quærebam. Ge. sed ea causa nihilo magis
defecimus.
An. Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortu-
næ meæ?
Nunquid patri subolet? Ge. nil etiam. An. ecquid
spei porrò est? nescio. An. ah.
Ge. Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti. An. nihil
fecit noui.
Ge. Tum Phormio itidem in hac re, vt in alijs strenuum
hominem præbuit.
An. Quid is fecit? Ge. confutauit verbis admodum ira-
tum patrem.
An. Heu Phormio. Ge. ego, quod potui porrò. An. mi Ge
ta, omnes vos amo.
Ge. Sic sese habent principia, vt dico: adhuc tranquilla
res est:
Manseruscq; patruum pater est, dum huc aduenias.
An. quid eum? Ge. aiebat,
De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem
attinet.
An. Quantus metus est mihi, venire huc saluom nunc
patruum Geta:

Nam, vt audio, per vnam eius aut viuam aut moriar sententiam.

Ge. Phædria tibi adest. An. vbinam? Ge. eccum à sua palæstra exit foras.

ACTVS TERTII SCENA II.

PHAEDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

Ph. DORIO, *audi obsecro. Do. non audio. Ph. parumper. Do. quin omitte me.*

Ph. Audi, quod dicam. Do. at enim tædet iam audire eadem millies.

Ph. At nũc dicã, quod lubẽter audias. D. loquere, audio.

Ph. Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?

Do. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.

An. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. Ge. idem ego metuo.

Ph. Non mihi credis? Do. hariolare. Ph. sin fidem do. Do. fabulæ.

Ph. Fœneratũ istuc beneficium tibi pulcrè dices. Do. logi,

Ph. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc est. Do. somnium.

Ph. Experire, nõ est longum. Do. cantilenã eandem canis.

Ph. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parens, Do. garris modò.

Ph. Adeo ne ingenio esse duro te, atque inexorabili, Vt neque misericordia, neque precibus molliri queas?

Do. Adeon' te esse incogitantẽ atq; impudẽtem Phædria,

Vt

Vt phaleratis dictis ducas me, & meã ductes gratis?
An. Miseritum est. Ph. hei veris vincor. Ge. quàm similis vterque est sui?
Ph. Neque, alia Antipho cũ occupatus esset solicitudine,
Tum esse hoc mi obiectum malum? An. ah, quid istuc autem est Phædria?
Ph. O fortunatissime Antipho. An. ego ne? Ph. qui quod amas, domi est;
Nec cum huiu' modi vnquam vsus venit vt conflictares malo.
An. Mihi domi est? immo, quod aiunt, auribus teneo lupum:
Nam neque, vt amittam à me, inuenio, neque, vti retineam, scio.
Do. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parũ leno sies.
Nam quid hic confecit? Ph. hiccine? quod homo inhumanissimus:
Pamphilam meam vendidit. Ge. quid? vendidit? An. ain' vendidit?
Ph. Vendidit. Do. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo.
Ph. Nequeo exorare, vt maneat, & illo cũ vt mutet fidẽ,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, vnam præterea horam ne oppertus sies.
Do. Obtundis. An. haud longum est quod orat, Dorio: exoret; sine:
Idem hoc tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicauerit.

Do. Verba istæc sunt. An. Pamphilam ne hac vrbe priuari sines?

Tum tu præterea horum amorẽ distrahi poterin' pati?

Do. Neque ego, neque tu. Ge. dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.

Do. Ego te complureis aduorsum ingenium meum menses tali

Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contrà, omnia

Repperi, qui det, neque lacrumet: da locũ melioribus.

An. Certè hercle, satis si cõmemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. Ph. factum. Do. num ego istuc nego?

An. Iam ne ea præterijt? Do. non, verum ei hæc antecessit. An. non pudet

Vanitatis? Do. minime, dum ob rem. Ge. sterquilinium. Ph. Dorio,

Ita ne tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, vtere,

An. Siccine hunc decipis? D. immo enimuero Antipho hic me decipit:

Nam hic me huiusmodi scibat esse: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.

Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi

Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris Phædria,

Mea lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. Vale.

ACTVS TERTII SCENA III.

PHAEDRIA, ANTHIPHO, GETA.

Ph. QVID faciam? unde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minu'nihilo est? quòd si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. An. ita ne hunc patiemur Geta
Fieri miserum, qui me dudũ, vt dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere?
Ge. Scio equidem hoc esse æquom. An. age ergo, solus seruare hunc potes.
Ge. Quid faciam? An. inuenias argentum. Ge. cupio: sed, id vnde, edoce.
An. Pater adest hic. Ge. scio: sed quid tum? An. ah, dictum sapienti sat est.
Ge. Ita ne? An. ita. G. sanè hercle pulchrè suades: etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis, si nil nanciscor mali.
Ni etiam nunc me huius quærere causa in malo iubeas crucem?
An. Verum hic dicit. Ph. quid? ego vobis Geta alienus sum? Ge. haud puto:
Sed parum ne est, omnibu'quòd nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, ut nullus locu'relinquatur preci?
Ph. Alius ab oculis meis illã in ignotum abducet locum?

Hem,

Hem, dum igitur licet, dumq; adsum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. An. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
Ph. Quoquò hinc asportabitur terrarũ, certũ est persequi
Aut perire. Ge. dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
An. Vide, si quid opis potes adferre huic. Ge. si quid? quid? An. quære obsecro,
Ne qd plus minus ve faxit, quod nos post pigeat Geta
Ge. Quæro: saluos est, vt opinor: verũ enim metuo malũ.
An. Noli metuere: vnà tecum bona, mala tolerabimus.
Ge. Quantum argenti opus est tibi? loquere. Ph. solæ triginta minæ.
Ge. Triginta? hui, percara est Phædria. Ph. istæc verò vilis est.
Ge. Age, age, inuentas reddam. Ph. ò lepidum caput.
G. auferte hinc. Ph. iam opus est.
Ge. Iam feres. sed opu' est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
An. Præsto est: audacissimè oneris qduis impone, et feret:
Solus est hõ amico amicus. G. eamus ergo ad eũ ocyus.
Ph. Abi verò: dic, præsto vt sit domi.
An. Nunquid est, quod mea opera vobis opu' sit? Ge. nil verum abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exanimatam metu,
Cõsolare: cessas? A. nihil est, æque quod faciã lubẽs.
Ph. Qua via istuc facies? Ge. dicam in itinere: modò te hinc amoue.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA PRIMA

DEMIPHO, CHREMES.

De. QVID? qua profectus causa hinc es Lemnum Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? Ch. non. De. quid ita non?
Ch. Postquam videt me eius mater hîc esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam: ipsam cum omni familia ad
Me profectam esse aiebant. De. quid illic tam diu
Quæso igitur commorabare, vbi id audiueras?
Ch. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipsa est morbus: sed veniisse eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
De. Quid gnato obtigerit me absente, audistin' Chreme?
Ch. Quod quidem me factum consilij incertum facit:
Nam hanc conditionem si cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut vnde mihi sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse æque, atque egomet sum mihi,
Scibam: ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin præuerit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
Vereorq; ne vxor aliquâ hoc resciscat mea.
Quòd si fit, vt me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
De. Scio ita esse, & istæc mihi res solicitudini est:
Neque defetiscar vnquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTVS QVARTI SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilo minus
Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum: quis est vlterior? at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici spe vtier.
Petam hinc, vnde à primo instituì: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hospitem.

ACTVS QVARTI SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

An. EXPECTO, quàm mox recipiat huc sese Geta
Sed patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
Ge. Adibo hosce: o noster Chremes. Ch. Salue Geta.

Ge.

Ge. Venire saluom volupe est. Ch. credo. Ge. quid agitur?
Ch. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
Ge. Ita de Antiphone audistin' quæ facta? Ch. omnia.
Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. De. cum hoc id agebam commodum,
Ge. Nam hercle ego quoque id quidē mecū agitās sedulò,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. ut abij abs tē, fit fortè obuiam
Mihi Phormio. Ch. qui Phormio? Ge. is, qui istanc.
Ch. scio.
Ge. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
Prendo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos sic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis est, & fugitans litium:
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modò
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
An. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, sudabis satis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pone esse victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc faceßat, tu molestus ne sies?
An. Satin' illi dij sunt propitij? Ge. nam sat scio,
Si tu aliquam partem æqui, boniq; dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis

Verba

Verba hodie inter vos. D. quis te istæc iussit loqui?
Ch. Immo non potuit melius peruenir ier
Eò, quò nos volumus. A. occidi. Ch. perge eloqui.
G. At primo homo insanibat. Ch. cedo, quid postulat?
G. Quid? nimiū: quantum libuit. Ch. dic. Ge. si quis daret
Talētum magnum. Ch. immo malū hercle: vt nil pudet.
Ge. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui rettulit
Non suscepisse: inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniębat in mentem eiu' incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui dissoluerem
Quæ debeo: etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, vxorem dari.
An. Vtrum stultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, scientem, an imprudentem, incertu'sum.
De. Quid, si animā debet? Ge. ager oppositu st pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age. iam ducat: dabo.
Ge. Aediculæ item sunt ob decem alias. De. hoi hui,
Nimium est. Ch. ne clama: petito hasce à me decem.
Ge. Vxori emunda ancillula: tum autem pluscula
Supellectile opus est, opu'sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
De. Sexcentas proin potius scribito iam mihi dicas:

Nil

Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
Ch. Quæso, ego dabo, quiesce: tu modò filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. An. hei mihi
Geta, occidisti me tuis fallacijs.
Ch. Mea causa eijcitur: me hoc æquom est amittere.
Ge. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hāc vt mittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
Ch. Iam accipiet: illis repudium renunciet.
Hanc ducat. De.qu.e quidem illi res vortat male.
Ch. Opportunè adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

ANTIPHO, GETA.

A. GEta. Ge. hem. An. quid egisti? Ge. emunxi argento senes.
A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum iussu' sum.
An. Eho verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?
Ge. Quid ergo narras? An. quid ego narrem? opera tua ad
Restim mihi quidem res rediit planissume:
Vi te quidem omnes dij, deæq;, superi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
Huic mandes, qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus utile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare uxorem? iniecta est spes patri,

Posse

Posse illam extrudi. cedo, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, vxor ducenda est domum:
Quid fiet? Ge. enim non ducet. An. noui: ceterum
Cum argentum repetent, nostra causa scilicet
In neruom potius ibit. Ge. nihil est Antipho,
Quin male narrando possit deprauarier.
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contrà iam. si argentum acceperit,
Ducenda est vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt: (gas?
Id ille istis reddet. An. quā ob rē? aut quid dicet? Ge. ro-
Quot res? post illa monstra euenerunt mihi:
Introiit in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruspex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quæ causa est iustissima.
Hæc fiet. An. vt modò fiant. Ge. fiet. me vide.
Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædria.

ACTVS QVARTI SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. QVIETVS *esto inquam: ergo curabo, ne*
quid verborum duint.
Hoc temere nunquam amittam ego à me,
quin mihi testes adhibeam,

Cum

Cum dem: &, quam ob rem dem, commemorabo. Ge. vt cautus est, vbi nil opu' st.

Ch. Atqui ita opus est facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet:

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reijciat.

De. Rem ipsam putasti. De. duc me ad eum ergo. Ge. non moror. Ch. vbi hoc egeris,

Transito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quam hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succẽseat; Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior; Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit,

Datum esse dotis. De. quid, malum, tua id referet? C. magni Demipho.

De. Non sat, tuum officium te feciſſe, si non id fama approbat?

Ch. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se eiectam putet.

De. Idem ego istuc facere possum. Ch. mulier mulieri magi' congruet.

De. Rogabo. Ch. vbi nũc illas ego reperire possim, cogito.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

SOPHRONA, CHREMES.

S. QVID agam? quem amicum inueniam mihi misera? aut cui consilia

Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,

Hera ne ob meum suasum indignè iniuria afficiatur:
Ita patrem adolescentis factu hæc tolerare audio violenter.

C. *Nam quæ hæc est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?*

So. *Quod vt facerem, me egestas impulit; cum scirem infirmas*
Hasce esse nuptias; vt id consulerem, interea vita
Vt in tuto foret. **Ch.** *certè ædepol, nisi me animus fallit,*
Aut parum oculi prospiciunt, meæ nutricem gnatæ video.

So. *Neque ille inuestigatur.* **Ch.** *quid agam?* **So.** *qui est*
eius pater. **Ch.** *adeon',*
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco?
So. *quòd si eum nunc*
Reperire possim, nihil est, quod verear. **Ch.** *ea ipsa est.*
conloquar.

So. *Quis hic loquitur?* **Ch.** *Sophrona.* **S.** *& meum nomen*
nominat? **Ch.** *ad me respice.*

So. *Dij obsecro vos: est ne hic Stilpho?* **Ch.** *non.* **So.**
negas?

C. *Cõcede hinc paululũ à foribus istorsum sodes Sophrona*
Ne me istoc posthac nomine appellassis. **So.** *quid? non*
is obsecro es,
Quem semper te esse dicti tasti? **Ch.** *st.* **So.** *quid has metuis fores?*

Ch. *Conclusam hîc habeo vxorem sæuam: verum istoc de*
nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effuti-

Effutiretis, atq; id porrò aliquà vxor mea resciscret.
So. Hem istoc pol nos te hic inuenire miseræ nunquam potuimus.
Ch. Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familia hac, vnde exis? aut vbi
Illæ sunt? So. miseram me. Ch. hem quid est? viuunt ne? So. viuit gnata.
Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.
Ch. Male factum. So. ego autem, quæ essem anus deserta, egens, ignota,
Vt potui virginem nuptum locaui huic adolescenti,
Harum qui est dominus ædium. Ch. Antiphoni ne? S. hem isti ipsi. Ch. quid?
Duas ne is vxores habet? So. au obsecro, vnam ille, quidem hanc solam.
Ch. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? So. hæc ergo est. Ch. quid ais?
So. Compositò est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. Ch. dij vestram fidem, quàm sæpe fortè temere
Eueniunt, quæ non audeas optare? offendi aduenies,
Quicum volebã, atque vt volebam, conlocatam filiã.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,
Sine nostra cura maxuma, sua cura hæc sola fecit.
So. Nũc quid facto est opus, vide. pater adolescẽtis venit,
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. C. nihil pericli est.

Sed per deos atque homines, meam esse hanc, caue re-
sciscat quisquam.
So. Nemo ex me scibit. C. sequere me: intus cetera audies.

ACTVS QVINTI SCENA II.

DEMIPHO, GETA.

D. NOs *nostrapte culpa facimus, vt malos*
expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, aiunt. non ne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum est vltro obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
Ge. Planissume. De. his nunc præmium est, qui recta prauа faciunt.
Ge. Verissime. D. vt stultissime quidē illi rem gesserimus.
Ge. Modò vt hoc consilio possiet discedi, vt istam ducat.
De. Etiam ne id dubium est? Ge. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? Ge. nescio: verum, si fortè, dico.
De. Ita faciam, vt frater censuit; vxorem huc eiu' adducam,
Cum ista vt loquatur. abi Geta: prænuncia hanc venturam.
Ge. Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio siletur.
Prouisum est, ne in præsentia hæc hinc habeat: quid

nunc

nunc porrò?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: vorsuram soluis
Geta, præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ACTVS QVINTI SCENA III.

DEMIPHO, NAV SISTRATA, CHREMES.

De. AGEDVM, *vt soles Nausistrata, facilla vt placetur nobis;*
Vt sua voluntate id, quod est faciundum, faciat. **Na.** *faciam.*
De. *Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.*
Na. *Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quàm me dignum est.*
De. *Quid autem?* **Na.** *quia pol mei patris benè parta indiligenter*
Tutatur: nam ex his prædijs talenta argenti bina
Capiebat statim. hem, vir viro quid præstat. **De.** *bina quæso?*
Na. *Ac rebus vilioribu' multò, tamen talenta bina.* **D.** *hui.*
Na. *Quid hæc videntur?* **De.** *scilicet.* **Na.** *virum me natam vellem:*

Ego ostenderem. De. certè scio. Na. quo pacto. De. parce sodes,

Vt possis cum illa; ne te adolescens mulier defatiget. Na. Faciam, vt iubes: sed meum virum abs te exire video. Ch. hem Demipho,

Iam illi datum est argentum? De. curaui illico. Ch. nollem datum.

Hei, video vxorem: penè plus, quàm sat erat. De. cur nolles Chreme?

Ch. Iam rectè. De. quid tu? ecquid locutus cum ista es, quam obrem hanc ducimus?

Ch. Transegi. De. quid ait tandem? Ch. adduci non potest. De. quid non potest?

Ch. Quia vterque vtrique est cordi. De. quid istuc nostra? Ch. magni. præter hæc,

Cognatam comperi esse nobis. De. quid? deliras? Ch. sic erit:

Non temere dico: redi mecum in memoriam. De. sati' ne sanus es?

Na. Au, obsecro vide, ne in cognatam pecces. De. non est. Ch. ne nega:

Patri' nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?

Ch. Norat. De. cur aliud dixit? Ch. nunquam hodie concedes mihi, neque

Intelleges? De. si tu nil narres. Ch. pergis? Na. miror quid hoc fiet.

De. Equidem hercle nescio. Ch. vin' scire? at ita me seruet Iuppiter,

Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo.

De.

De. dij vostram fidem:
Eamus ad ipsam vnà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. Ch. ah.
De. Quid est? C. ita ne paruam mihi fidem esse apud te? De. vin' me credere?
Vin' satis quæsitum mihi istuc esse? age fiat. quid illa filia
Amici nostri, quid futurum est? Ch. rectè. De. hanc igitur mittimus?
Ch. Quid ni? De. illa maneat? Ch. sic. De. ire igitur tibi licet Nausistrata.
Na. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm vt cæperas,
Manere hanc: nam per liberalis visa est, cũ vidi, mihi.
De. Quid istuc negotij est? Ch. iam ne operuit ostium? De. iam. Ch. ò Iuppiter,
Dij nos respiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. De. hem,
Quo pacto id potuit? Ch. non satis tutus est ad narrandum hic locus.
De. At tu intro abi. heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant, volo.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

ANTIPHO.

An. LAETVS' sum, vt vt meæ res sese habent, fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,

Quas, cum res aduorſæ ſient, paulo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes oſtenſa
Huiuſce habendæ. ſed vbinam Getam inuenire poſſum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

ACTVS QVITI SCENA V.

PHORMIO, ANTIPHO.

Ph. ARGENTVM *accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:*
Curaui, propria ea Phædria vt poteretur: nam emiſſa eſt manu:
Nunc vna res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
An. Sed Phormio eſt: quid ais? Ph. quid? An. quidnam nunc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
Ph. Viciſſim partem is tuas acturus eſt. An. quas? Ph. vt fugitet patrem:
Te ſuam rogauit rurſum vt ageres cauſam, vt pro ſe diceres:

Nam

Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, quam dudum dixit Geta;
Ne, cum hîc non videant me, conficere credant argentum suum.
Sed ostium concrepuit abs te. An. vide, quis egreditur. Ph. Geta est.

ACTVS QVINTI, SCENA VI.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

Ge. 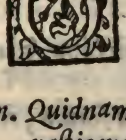 *FORTVNA, o fors fortuna, quantis commoditatibus,*
Quàm subito hero meo Antiphoni ope vestra hunc onerastis diem?
An. Quidnam hic sib volt? Ge. nos q; amicos eiu' exoneraslis metu?
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero inuenire, vt hæc, quæ contigerint, sciat?
An. Num tu intelleg', quid hic narret? Ph. num tu? An. nil. P. tantundem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. An. heus Geta. Ge. hem tibi.
Num mirum, aut nouũ est, reuocari, cursum cum institueris? An. Geta.
Ge. Pergit. hercle nunquam tu tuo odio vinces me. An.

non manes?

Ge. Vapulabis. curialis vernula est, qui me vocat.

An. Id tibi quidem iam fiet, nisi restitis, verbero.

Ge. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitat malum:

Sed is ne est quem quæro, an nõ? ipsu' est. Ph. congredere actutum. An quid est?

G. O omnium, quantum est, qui viuant, hominum homo honoratissime:

Nam sine controuersia à dũs solus diligere Antipho.

An. Ita velim: sed quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.

Ge. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? An. enicas.

Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. Ge. oh,

Tu quoque hic aderas Phormio? Ph. aderam: sed cessas? Ge. accipe, hem.

Vt modò argentum dedimus tibi apud forum, recta domum

Sumu' profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.

An. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hãc rem est Antipho.

Vbi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Media:

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere:

Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem,

Eumq;

Eumq; nunc esse intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores

Suspenso gradu placide ire perrexi: accessi: astiti: Animam compressi. aurem admoui: ita animum cœpi attendere,

Hoc modo sermonem captãs. An. euge Geta. G. hîc pulcherrimum

Facinus audiui: itaque penè hercle exclamaui gaudio.

Ph. Quod? Ge. quodnam arbitrare? An. nescio. Ge. atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ. An. hem,

Quid ais? G. cum eiu' olim consueuit matre in Lemno clanculum.

Ph. Somnium: vtin' hæc ignoraret suum patrem? Ge. aliquid credito

Phormio esse causæ: sed me censen' potuisse omnia Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?

Ph. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. Ge. immo etiam dabo,

Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras:

Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:

Ait vterque tibi potestatem eius habendæ se dare: Denique ego sum missus, te vt requirerem, atque adducerem.

An. Hem, quin ergo? rape me: cessas? Ge. fecero. An. o mi Phormio

Vale.

Vale. Ph. vale Antipho: bene, ita me dij ament, factum: & gaudeo.

Ph. Tantam fortunam de improuiso esse his datam?
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita vt datum est ingratijs,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsa repperi.
Nunc gestus mihi, voltus q; est capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum:
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foras:
Quò me assimularam ire ad mercatum, non eo.

ACTVS QVINTI SCENA VII.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

De. Dis magnas meritò gratias habeo, atq; ago
Quando euenere hæc nobis frater prospere.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquam dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. Ph. De Demiphonem, si domi est,
Visam: vt quod. De. at nos ad te ibamus Phormio.
Ph. De eadem hac fortasse causa? De. ita hercle. Ph. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mi esset fides.

Ch.

Ch.Est'ne ea ita, vt dixi, liberalis? De. oppidò.
Ph.Itaque ad vos venio nunciatum Demipho,
Paratum me esse: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam, tantopere id vos velle, animũ aduorterã.
De. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cum honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaueras.
Ph.Satin' superbe inluditis me? De. quî? Ph. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
Ch.Tum autem Antiphonem video ab sese amittere
Inuitum eam, inque. De. tum autem video filium
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum rescribi Phormio.
Ph.Quod? næ ego perscripsi porrò illis, quibu' debui.
De. Quid igitur fiet? Ph. si vis mihi vxorem dare,
Quam despondisti, ducam, sin est, vt velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat Demipho:
Nam non est æquom me propter vos decipi;
Cum ego vestri honoris causa repudium alteri
Remiserim, quæ tantundem dotis dabat.
De. I hinc in malam rem cum istac magnificentia
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. iritor. D. tu ne hanc duceres,
Si tibi data esset? Ph. fac periculum. De. vt filius
Cum illa habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.

Ph.

Ph. Quæso, quid narras? De. quin tu mihi argentum cedo.
Ph. Immo vero tu vxorem cedo. De. in ius ambula.
Ph. In ius? enimuero si porrò esse odiosi pergitis.
De. Quid facies? Ph. ego ne? vos me indotatis modò
Patrocinari fortasse arbitramini:
Etiam dotatis soleo. Ch. quid id nostra? Ph. nihil.
Hîc quandam noram, cuius vir vxorem. Ch. hem.
De. quid est?
Ph. Lemni habuit aliã. Ch. nullus sum. Ph. ex qua filiam
Suscepit: & eam clam educat. Ch. sepultu' sum.
Ph. Hæc adeo illi iam denarrabo. Ch. obsecro,
Ne facias. Ph. oh, tun' is eras? De. vt ludos facit.
Ch. Missum te facimus. Ph. fabulæ. Ch. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. Ph. audio:
Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini
Inepti vostra puerili sententia?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedo, cape:
Quod dictum, inditum est: quod modò erat ratum,
irritum est.
Ch. Quo pacto, aut vnde hæc hic resciuit? De. nescio,
Nisi, me dixisse nemini, id certò scio.
Ch. Monstri, ita me dij ament, simile. Ph. inieci scrupulum. De hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle satius est:
Animo virili præsentiq; vt sis, para.
Vides tuum peccatum esse elatum foras,
Neque iam id celare posse te vxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex alijs auditura sit Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.

Tum

Tum hunc impurat'um poterimus nostro modo
Vlciſci. Ph.at at, niſi mihi proſpicio, hæreo:
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
Ch.At vereor, vt platari poſſit: De.bono animo es:
Ego redigam uos in gratiam, hoc fretus Chreme,
Cum è médio exceſſit, vnde hæc ſuſcepta eſt tibi.
Ph. Ita ne mecum agitis? ſatis aſtutè aggredimini:
Non hercle ex re iſtiu'me inſtigaſti Demipho.
An tu, vbi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis vertitus fœminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi extillaueris.
De.Malum, quod iſti dij, dcæq; omnes duint.
Tanta ne affectum hominem quenquam eſſe audacia?
Non ne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? Ch.in id redactus ſum loci,
Vt neſciam prorſus, quid agã cum illo. D.ego ſcio:
In ius eamus. Ph.in ius? huc, ſi quid lubet.
De.Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.
Ch.Enim ſolu'nequeo: accurre huc. P.vna iniuria eſt
Tecum. Ch. lege agito ergo. Ph. altera eſt tecum
Chreme.
De.Rape hunc. Ph. ita ne agitis? nimuero voce eſt opus.
Nauſiſtrata exi. Ch.os opprime. D.impurum vi le,
Quantum valet. Ph. Nauſiſtrata inquam. Ch. non
taces?
Ph.Taceam? D.ni ſequitur, pugnos in ventrem ingere.
Ph.Vel oculum exculpe: eſt, vbi vos vlciſcar probè.

ACTVS

ACTVS QVINTI SCENA VIII.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

N. QVI nominat me? Ch. hem. Na. quid istuc turbæ est obsecro
Mi vir? Ph. hem quid nunc obticuisti? Na. quis hic homo est?
Non mihi respondes? Ph. hiccine vt respondeat?
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. caue isti quidquã credueas.
Ph. Abi: tange: si non totus friget, me enica.
Ch. Nihil est. Na. quid ergo est? quid istic narrat? Ph. iam scics:
Ausculta. Ch. pergin' credere? Na. quid ego obsecro
Huic credam, qui nil dixit? Ph. delirat miser
Timore. Na. non pol temere est, quod tu tam times.
Ch. Egon' timeo? Ph. recte sanè: quando nihil times,
Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. De. scelus,
Tibi narret? Ph. eho tu, factum est abs te sedulò
Pro fratre. Na. mi vir non mihi narras? Ch. at. Na. quid at?
Ch. Non opus est dicto. P. tibi quidẽ: at scito huic opu'st.
In Lemno. Ch. hem quid ais? D. non taces? Ph. clam te. Ch. hei mihi.
Ph. Vxorem duxit. Na. mi homo dij melius duint.
Ph. Sic factum est. Na. perij misera. Ph. & inde filiam
Suscepit iam vnã, dum tu dormis. Ch. quid agimus?
Na. Prò dij immortales, facinus indignum, & malum.

Ph.

Ph. Hoc actum est. Na. an quidquam hodie est factum indignius?

Quimi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes.

Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.

Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ

Lemni? hęcine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?

De. Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego,

Sed eam, quæ sit ignoscenda. Ph. verba fiunt mortuo.

De. Nam neque negligentia tua, neque odio id fecit tuo.

Vinolentus ferè ab hinc annos quindecim mulierculã

Eam compressit, vnde hæc nata est, neque postilla vnquam attigit.

Ea mortem obijt: è medio abijt: qui fit in re hac scrupulus?

Quam ob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.

Na. Quid æquo animo? cupio misera in hac re iam defungier.

Sed quid sperem? ætate porrò minu' peccaturũ putem?

Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.

An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda est Demipho?

Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut sperem porrò non fore?

P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus est.

Sic dabo: age age nunc, Phormionẽ, qui volet, lacessito:

Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quòd, dum viuat, vsque ad aurem ob-
ganniat.

N. *At meo merito credo. quid ego nunc commemorem*
Demipho
Singillatim, qualis in istiu fuerim? D. noui æquè omnia
Tecum. Na. meriton' meo hoc videtur factum? D.
minimè gentium:
Verũ, quando iam accusando fieri infectum nõ potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
Ph. *Eninuero, prius quàm hæc dat veniam, mihi pro-*
spiciam & Phædriæ.
Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes teme-
re, audi. Na. quid est?
Ph. *Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:*
Eas dedi tuo gnato, is pro sua amica lenoni dedit.
C. *Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius*
Homo adolescens vnam si habet amicam? tu vxores
duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. *Faciet, vt voles. N. immo, vt iam scias meã sententiã,*
Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, ne-
que respondeo,
Prius quàm gnatum video: eius iudicio permitto om-
nia: is
Quod iubebit, faciam. Ph. mulier sapiens es Nausi-
strata.
Na. *Satin' id est tibi? Ph. immo verò pulchrè discedo, &*
probè.

Et præ-

Et præter spem. Na. tu tuum nomen dic quod est. Ph. min'? Phormio,

Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.

Na. Phormio, at ego ædepol posthac tibi, quod potero, & quæ voles,

Faciamq;, & dicam. Ph. benignè dicis. Na. pol meritum est tuum.

Ph. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nausistrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? Na. cupio. Ph. me ad cœnam voca.

Na. Pol verò voco. D. eamus intro hinc. Na. fiat: sed vbi est Phædria,

Iudex noster? Ph. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	*meretrix,*
Syra	*anus,*
Parmeno	*seruus,*
Laches	*senex,*
Sostrata	*mulier,*
Phidippus	*senex,*
Pamphilus	*adolescens,*
Myrrhina	*mulier,*
Sosia	*seruus,*
Bacchis	*meretrix.*

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA, AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

C. SVLPICII APOLLINARIS

PERIOCHA.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq; per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus im Imbrum est: nuptam haud attigit.
Hanc mater vterograuidam, ne id sciat socrus
Vt ægram ad se transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

HEcyra est huic nomen fabulæ. hæc cum data
Est noua, nouũ interuenit vitium, & calamitas
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit t
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat. nunc hæc planè est pro nouis
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognostis eius: quæso hanc noscite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poeta scriptura euanesceret.
In his, quas primum Cæcilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci, vt spectarentur. vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuria aduorsariũm
Ab studio, atque ab labore, atque ab arte musica,
Quòd si scripturam spreuissem in præsentia, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potius quàm in negotio:
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, mea causa, æquo animo attendite.

Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit cala-
mitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eôdem accessit expectatio:
Comitum conuentus, studium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras.
Vetere in noua cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium, & silentium est:
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
Si nunquam auare statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
Quammaxume seruire vostris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea causa causam hanc accipite, & silentium
Date, vt lubeat scribere alijs, mihiq; vt discere
Nouas expediat, posthac pretio emptas meo.

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.

PHILOTIS, SYRA.

Ph. PER *pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facile posset credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
Hem duxit. Sy. ergo propterea te sedulò
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat,
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
Ph. Vtin' eximium neminem habeam? Sy. neminem:
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret sese, abs te vt blanditijs suis
Quamminimo pretio suam voluptatem expleat,
Hiscine tu amabo non contrà insidiabere?
Ph. Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.
Sy. Iniurium est autem vlcisci aduorsarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Aetas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTVS PRIMI SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

Pa. SENEX *si quæret me, modò isse dicito*
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.

Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas; si non quæret, nullus dixeris;
Aliàs vt vti possim causa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multum. Ph. ò salue Parmeno.
Sy. Salue mecastor Parmeno. Pa. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philotis, vbi te oblectasti tam diu?
Ph. Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
Pa. Aedepol te desiderium Athenarum arbitror
Philotium cepisse sæpè, & te tuum
Consilium contempsisse. Ph. non dici potest,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosq; hic videndi, antiqua vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
Nam illi haud licebat nisi præfinito loqui
Quæ illi placerent. Pa. haud opinor commodè
Finem statuisse orationi militem.
Ph. Sed quid negoti hoc? modò quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hac viua posset animum inducere
Vxorem habere. Pa. habere autem? Ph. eho tu, an
non habet?
Pa. Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.
Ph. Ita dij deæq; faxint, si in rem est Bacchidis.
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
Pa. Non est opus prolato: hoc percontarier
Desiste. Ph. nempe ea causa, vt ne id fiat palam.
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt

Hoc proferam, sed tacita vt mecum gaudeam.
Pa. Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum
Tuam in fidem commitam. Ph. ah noli Parmeno:
Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ percõter, scire. Pa. vera hæc prædicat:
Et mi illud vitium maxumum est. si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. Ph. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. Pa. ausculta. Ph. istic sum. Pa.
hanc Bacchidem
Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,
Senem se dicere esse, illum autem esse vnicum
Præsidium velle se senectuti suæ.
Ille primo se negare: sed postquam acrius
Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin', an ne amori obsequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Despondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipsis nuptijs, postquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo ibi eius commiseresceret.
Vbicunque datum erat spatium solitudinis,
Vt conloqui mecum vnà posset: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miser.
Ph. At te dij deæq; perduint cum isto odio Laches.
Pa. Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:

Nocte

Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
Ph. Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit,
Plus potus, illa se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Nisi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
Ph. Quid deinde fit? Par. diebus sanè pauculis
Post Pamphilus me solum seducit foras,
Narratq́; , vt virgo à se integra etiam tum siet:
Seq́;ante, eam quàm vxorem duxisset domum,
Speraſſe eas tolerare posse nuptias.
Sed quam decrerim me non posse diutius
Habere, eam lubidrio haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
Ph. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa. Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
Superbum est: sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
Ph. Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Par. quotidie:
Sed, vt fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
Maligna multo, & magis procax facta illico est.
Ph. Non æpol mirum. Par. atqui ea res multo maxume
Disiunxit illum ab illa, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum æstimans,
Hæc, ita vti liberali esse ingenio decet,
Pudens, modesta, incommoda, atque iniurias

Viri omneis ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris misericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paulatim elapsus Bacchidi, atque huic transtulit
Amorem, postquam par ingenium nactus est.
Interea in Imbro moritur cognatus senex
Horum, ea ad hos redibat lege hereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater,
Reliquit cum matre hîc vxorem: nam senex
Rus abdidit se: huc rarò in vrbem commeat.
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies: primum dies compluſculos
Bene conueniebat sanè inter eas: interim
Miris modis odisse cœpit Soſtratam,
Neque lites vllæ inter eas, postulatio
Nunquam. Ph. quid igitur? Par. siquando ad eam ac-
cesserat
Confabulatum, fugere è conspectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat se à matre accersi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi est dies complureis, accersi iubet.
Dixere causam tunc nescio quam: iterum iubet:
Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
Aegram esse simulant mulierem. noſtra illico
It visere ad eam: admisit nemo: hoc vbi senex
Resciuit, heri ea causa rure aduenit huc,
Patrem continuò conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
Nisi sanè curæ est, quorsum euenturum hoc siet:
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter:

Ph.

Ph.Et quidem ego: nam constitui cum quodam hospite
Me esse illum conuenturam. Par.dij vortant bene
Quod agas.Phi.vale.Par.et tu bene vale Philotim

ACTVS SECVNDI SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

La. PRò deûm atque hominum fidem, quod hoc genus est, quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æque studeant, nolintq́; omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaque adeo vno animo oẽs socrus oderũt nurus. viris
Esse aduorsas, æque studium est, similis est pertinacia.
In eodẽ oẽs mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Ei ludo, si vllus est, magistram hãc esse satis certò scio.
So.Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, nescio.
La.hem
Tu nescis? So.non, ita me dij bene ament mi Laches,
Itaq́; vnà inter nos agere ætatem liceat. La. dij mala
prohibeant.
So.Meq́; abs te immeritò esse accusatam, post modò re-
sciisses. La.scio.
Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum te
dici potest,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctum
paras?

Tum

Tũ autẽ, ex amicis inimici ut sint nobis affines, facis;
Qui illũ decrerunt dignũ, suos cui liberos cõmitterẽt.
Tu sola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia.
S. Ego ne? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An, quia ruri esse crebrò soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hîc vitam vostrorum exigat?
Multo melius, hîc quæ fiunt, quàm illic vbi sum assidue, scio:
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foras.
Pridẽ eqdem audiui cepisse odium tui Philumenam:
Minimeq; adeo mirum: &, ni id fecisset, magi' mirum foret.
Sed non credidi adeo, vt etiã totam hanc odisset domũ.
Quod si scissem, illa hîc maneret potius, tu hinc isses foras.
At vide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Sostrata.
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei seruiens,
Sumptus vestros, otiumq; vt nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi?
S. Non mea opera, neque pol culpa euenit. L. immo maxume.
Sola hic fuisti: in te omnis hæret culpa sola Sostrata.
Quæ hîc erãt, curares; cum ego vos solui curis ceteris.
Cum puella anum suscepisse inimicitias non pudet?
Illiu' dices culpa factum. S. haud equidem dico mi

Laches.

L. Gaudeo (ita me diÿ ament) gnati causa: nam de te quidem,
Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

S. Quî scis, an ea causa mi vir me odisse assimulauerit,
Vt cũ matre vnà plus esset? L. quid ais? nõ signi sat est,
Quòd heri nemo voluit visentẽ te ad eã intromittere?

S. Enim lassam oppidò tum aiebant: eo ad eam non admissa sum.

L. Tuos esse illi mores morbum magi', quàm vllam aliam rem arbitror:
Et meritò adeo: nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit
Ducere vxorẽ: & quæ vobis placita cõditio est, datur:
Vbi duxere impulsu vestro, vestro impulsu easdem exigunt.

ACTVS SECVNDI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

P. ETSI scio Philumena meum ius esse, vt te cogã' Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam
Vbi tibi concedam, neque tuæ libidini aduorsabor.

L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam scibo, quid sit.
Phidippe, esse ego meis omnibus scio me apprimè obsequentem:

Sed

Tevent[illegible]

ea non adeo ut facilitas mea illorum
vincat animos
cor. Et idem si faceret in eum et nostram
iniuriam id esset
iuncta ideo in illorum potestate esset. Ni
si vero
ei. Adi te heri de filia tua et veni ibidem
neque hunc amisi
Haud ita decet si peccatum in eum ab
ita sum hanc
Fare te ivas si quidem peccatum in eo
vos ea
Facta vel fecisse. aut purgando vos ab
igemus
te Iudice ipso: sin ea est causa veniendi
meo vos
uia equa est: et mi iniuriam facere ab
vos dedisse

Si

si mecum sati ulmeq domi cuchaui
sigenteu
At ita me Di amant haud ibi hoc con
do, etsi ibi pateu es
Vt ille sant sat scram magis uelit quar
ego: id adeo grati cadsa
Quem ego inuestexi illam haud minu
quam se ipsum magni facio
Neque adeo me clam est quae res eum gra
ue sahuum cuedam
Hoc si uescierit eo domum studio ref: uiu
quam isse hucuedeat
Ph: Lachetes diligen hamus ha et benigna ha
Noui et quae dicy omnia eue us dici animu
studeo
Ch: Et hoc mihi cupio eue deue: illam au re
clue studeo
si faceue possim ullo modo La: quemesse haeu
id

Prohibet
Pho numquidnam accusat uirum Ph: minime
nam postquam absendi
Pagi ebuit si coegerit ubi uidebit sancte adiurare
on posse apud uos Pamphilo se absente peruenire
Phud factasse aliquid ess: sentigo animo
um malu
non possum aduertari mei La: Sem Schuata
So: Seu me misevam
La: Cuhum ne ess ihuc Ph: nunquide ubuidebi
eo nunquid ei
nam est quod me transiue ad forum So: proh
La: eo tecum una:

Actus II Scena III

Schuata

Ai dea ne nos equè sumus omnes inuise uiri
Propter pauca; que omnes facimus digne
ea uituperamur malo

nam

Nam Ita me amens Di quod me accusas,
nunc uix sum exhaustus noxiam
Sed non facile est expurgare ita animum
Induxerunt socij
Et mihi esse iniquo haud post me qui
nam nunciam se ecy
Habui illam ac si exme esset nata nu
qui hoc mi crimen dabo
Nisi vos filium multimodis iam expe
to ecb vestrae domum

Ecby

ACTVS TERTII SCENA I.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

P. NEMINI ego plura acerba esse ex amore homini vnquam oblata credo,
Quam mi. heu me infelicem, hanccine ego vitam parsi perdere?
Haccine ego causa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præstabilius, vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atque hæc ita esse miserum me rescisscere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos,
Omne quod est interea tempus, prius quàm id rescitum est, lucro est.

Par. At sic, citius quî te expedias his ærumnis, reperies.
Si non redüsses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:
Sed nũc aduentũ tuũ ambas Pãphile scio reuerituras.
Rẽ cognosces, irã expedies: restitues rursũ ingratiã.
Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuum.

Pam. Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est æquè miser?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceam, cuiuis facile scitu quàm fue

rim miser:
Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi obtrudit pater,
Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in ea expedi-ui animum meum:
Vixq; huc contuleram, hem noua res orta est, porrò ab hac quæ me abstrahat.
Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiam miser?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit.
Tot meas iniurias quæ nunquã in vllo patefecit loco.
Sed magnũ nescio quid necesse est euenisse Parmeno,
Vnde ira inter eas interceſſit, quæ tam permansit diu.
Par. Hoc quidem hercle paruum est: si vis verò veram rationem exequi,
Non maxumas, quæ maxumæ sunt, interdum iræ iniurias
Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eadẽ causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter sese quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres sunt fermè, vt pueri, leui sententia:
Fortasse vnum aliquod verbum hanc inter eas iram concinerit.

Pam.

Pam. Abi Parmeno intro, ac me veniſſe nuncia. Par. hem quid hoc? Pam. tace.
Trepidari ſentio, curſari rurſum prorſum: agedum ad fores
Accede propius. Par. hem, ſenſiſtin'? Pam. noli fabularier.
Prò Iuppiter, audio clamorem. Par. tute loqueris, me vetas?
M. Tace obſecro mea gnata. Pam. matris vox viſa eſt Philumenæ.
Nullus ſum. Par. quî dum? Pam. perij. Par. quam ob rem? Pam. neſcio quod magnum malum
Profectò Parmeno me celas. Par. vxorẽ Philumenã
Pauitare neſcio quid, dixerunt: id ſi fortè eſt, neſcio.
Pam. Interij: cur mihi id non dixti? Par. quia non poteram vnà omnia.
Tam. Quid morbi eſt? Par. neſcio. Pam. quid? nemo ne medicum adduxit? Par. neſcio.
Pam. Ceſſo hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quidquid eſt, certum ſciam?
Quonam modo Philumena mea nunc te offendam affectam?
Nam ſi periculum vllum in te eſt, perijſſe me vnà haud dubium eſt.
Par. Non vſus facto eſt mihi nunc, hunc intro ſequi.
Nam inuiſos omneis nos eſſe illis ſentio:
Here nemo voluit Soſtratam intro admittere.
Si fortè morbus amplior factus ſiet,
Quod ſanè nolim, maxume heri cauſa mei,
Seruom illico introiſſe dicent Soſtratæ,

Aliquid tulisse comminiscentur mali.
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
Hera in crimen veniet, ego in magnum malum.

ACTVS TERTII SCENA II

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

S. NESCIO *quid iam dudum hic audio tumultuari misera:*
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggraescat:
Quod te Aesculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro.
Nunc ad eam visam. Par. heus Sostrata. S. ehem.
Par. iterum istinc excludêre.
S. *Ehem Parmeno, tu ne hic eras? perij, quid faciam misera?*
Non visam vxorẽ Pãphili, cũ in ꝓxumo hîc sit ægra?
Par. *Non visas, nec mittas quidẽ visendi causa quenquã.*
Nã qui amat cui odio ipsus est, bis facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.
Tũ aũt filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.
S. *Quid ais? an venit Pamphilus? Par. venit. S. dijs gratiam habeo.*
Hem, istoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde excessit.
Par. *Iam ea te causa maxume huc nunc introire nolo:*
Nam si remittent quippiam Philumenam dolores,
Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli,

Quæ

Quæ inter nos interuenit, vnde ortum est initium iræ.
Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristi'st. So.
ò mi gnate.
Pa. Mea mater, salue. S. gaudeo veniſſe ſaluom. ſaluan
Philumena eſt? Pam. meliuſcule eſt. S. vtinam iſtuc
ita dij faxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis?
Pam. rectè mater.
So. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inuaſit?
Pam. Ita factum eſt. So. quid morbi eſt? Pam. febris. So.
quotidiana? Pam. ita aiunt.
I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. So. fiat.
Pam. Tu pueris curre Parmeno obuiam, atque his onera
adiuta.
Pa. Quid? non ſciunt ipſi viam, domum quà redeant?
Pam. ceſſas?

ACTVS TERTII SCENA III.

PAMPHILVS.

Pam. NEqueo mearum rerum initium ullum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modò me intro vt corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, vxorem: hei mihi,

Postquam me aspexere ancillæ adueniſſe, illico omnes simul
Lætæ exclamãt, venit, id quod me repẽtè aſpexerant.
Sed continuò voltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incõmodè illis fors obtulerat aduentũ meũ.
Fortè vna illarũ interea properè procurrit, nuncians
Me veniſſe: ego eiu' videndi cupidus recta conſequor.
Posteaquã introij, extẽplo eius morbũ cognoui miſer.
Nam neque, vt celari poſſet, tẽpus ſpatiũ vllũ dabat:
Neq; vote alia, ac res monebat, ipſa poterat cõqueri.
Postquam aſpexi, ò facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumãs, incredibili re, atq; atroci percitus.
Mater conſequitur: iam vt limen exirem, ad genua
accidit,
Lacrumans miſera: miſeritum eſt, profectò hoc ſic eſt, vt puto.
Omnibu' nobis vt res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſam vides:
Nam vitium eſt oblatum virgini olim ab neſcio quo improbo:
Nũc huc cõfugit, te atque alios partũ vt celaret ſuũ.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæquæ fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, vti

Aduorſa

Aduorsa eius per te tecta tacitaq; apud omnes sient:
Si vnquam erga te animo esse amico sensti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, vti sibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterum de reducenda id fac, quod in rem sit tuam.
Parturire eã, neque grauidã esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt tecũ post duobus concubuisse eã mensibus:
Tũ, postquã ad te venit, mẽsis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nũc si potis est Pãphile,
Maxume volo, doq; operã, vt clã partus eueniat patrẽ
Atque adeo omneis. sed si fieri id non potest, quin sentiant,
Dicã abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè eũ natũ putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil est quidquam incommodi: &
Illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducenda, id verò neutiquam honestum esse arbitror:
Nec faciã: etsi amor me grauiter, consuetudoq; tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudoq;. ò fortuna, vt nunquam perpetuo es bona.
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minime est opus
In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Ea me abstinuisse in principio, cum data est:
Vereor, si clamorem eiu' hîc crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS TERTII SCENA IIII.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

Par. *Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter?*
So. *Non hercle Parmeno verbis dici potest*
Tantum, quàm re ipsa nauigare incommodum est.
Par. Ita ne est? So. ò fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam, alias vt omittam miserias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser:
Ita vsque aduorsa tempestate vsi sumus.
Par. Odiosum. So. haud clam me est: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, si eò mi redeundum sciam.
Par. Olim quidem te causæ impellebant leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium:
Ite intro: ego hunc adibo, si quid me velit.
Here, etiam tu hic stas? Pam. equidem te expecto.
Par. quid est?

Pam.

Pam. In arcẽ trãſcurſo opus eſt. Par. cui homini? Pã. tibi
Par. In arcem? quid eò? Pam. Callidemidem hoſpitem
Myconium, qui mecum vnà aduectuſt, conueni.
Par. Perũ: vouiſſe hunc ducam, ſi ſaluus domum
Rediiſſet vnquam, vt me ambulando rumperet.
Pã. Quid ceſſas? Par. quid vis dicam? an cõueniã modò?
Pam. Immo, quòd conſtitui me hodie conuenturũ eum,
Non poſſe, ne me fruſtra illic expectet: vola.
Par. At non noui hominis faciẽ. Pã. at faciã, vt noueris
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius.
Par. Cadaueroſa facies. diĳ illum perduint.
Quid, ſi nõ veniet? maneam ne vſque ad veſperum?
Pam. Maneto: curre. Par. non queo: ita defectu' ſum.
Pam. ille abĳt. quid agam infelix? prorſus neſcio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miſeret mulieris:
Quod potero faciam tamen, vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obſequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergũt. quid dicam hiſce, incertu' ſum.

ACTVS TERTII SCENA V.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

La. DIXTIN' dudum, dixiſſe illam ſe expectare filium?
Ph. Factum. *La.* veniſſe aiunt: redeat. *Pam.* quam cauſam dicam patri,

Quamob-

Quamobrem non reducam, nescio. La. quem ego hîc audiui loqui?

Pã. Certũ obstirmare est uiam me, quã decreui persequi.

La. Ipsus est, de quo hoc agebã tecũ. Pam. salue mi pater.

La. Gnate mi, salue. Ph. bene factũ te aduenisse Pãphile.

Atque adeo, quod maxumum est, saluum atque valdum. Pam. creditur.

La. Aduenis modò? Pam. admodum. La. credo, quid reliquit Phania

Consobrinus noster? Pa. sanè hercle homo voluptati obsequens

Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum hæredem adiuuant.

Sibi vero hanc laudẽ reliquit: vixit, dũ vixit, bene.

La. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vna sententia?

Pã. Quidquid est id quod reliquit, pfuit. L. immo obfuit:

Nam illum viuom & saluom vellem. Ph. impune optare istuc licet.

Ille reuiuiscet iã nunquã: & tamen, vtrum malis, scio.

L. Here Philumenã ad se accersi hic iussit. dic iussisse te.

Ph. Noli fodere. iussi. La. sed iam eam remittet. Ph. scilicet.

Pam. Omnem rem scio, vt sit gesta: aduenienes audiui omnia. La. at

Istos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nunciant.

Pam. Ego me scio cauisse, ne vlla meritò contumelia

Fieri à vobis posset: idq; si nunc memorare hîc velim,

Quàm fideli animo & benigno in illã & clementi fui,

Vere possim; ni te ex ipsa id magi velim rescisere:

Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio

fides,

fides,
Cũ illa, quæ nũc in me iniqua est, æqua de me dixerit.
Neq; culpa hoc mea euenisse dissidium, id testor deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuius mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me est Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius cõmodum suadet sequi.
La. Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,
Cum te post putasse omnes res præ parente intellego,
Verum vide, ne impulsus ira prauè insistas Pãphile.
Pam. Quibus iris nunc illam impulsus iniqu'sim?
Quæ nunquam quidquã erga me cõmerita est pater,
Quod nollem: & sæpe, quod vellem, meritam scio:
Amoq;, & laudo, & vehementer desidero:
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu'sim:
Illiq; exopto, vt relliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.
Ph. Tibi id in manu est, ne fiat. La. si sanus sies,
Iube illam redire. Pam. non est consilium pater:
Matris seruibo commodis. La. quò abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? Ph. quæ hæc pertinacia est?
La. Dixin' Phidippe hanc rem ægre laturum esse eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
Ph. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Si est, vt velit reducere vxorem, licet:

Sin

Sin alio est animo, renumeret dotem, huc eat.
La. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
Ph. Percontumax redisti huc nobis Pamphile.
La. Decedet iam ira hæc: etsi meritò iratus est.
Ph. Quia paululum vobis accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt. La. etiam mecum litigas?
Ph. Deliberet, renuncietq; hodie mihi,
Velit ne, an non; vt alij, si huic non sit, fiet.
La. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?
Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, parui pendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt consilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre est, euomã.

ACTVS QVARTI SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

My. PERII, *quid agam? quò me vortã? qd*
meo respondebo viro
Misera? nam audisse vocem pueri visu' est
vagientis:
ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse, id qua causa clam habuisse me
Dicam, non ædepol scio.
sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.

P.

P. Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo esse deputas?
Nam si vtrũ vis horũ mulier vnquam tibi visus forẽ,
Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus?
P. at rogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc rogare æquom est patrem;
Perij. ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed demiror,
Quid sit, quam ob rem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partũ; præsertim cũ & recte, & suo pepererit tẽpore.
Adeo ne pervicaci esse animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potius, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. Misera sum. P. vtinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac re quod locuta es olim, cũ illũ generũ cepimus:
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.

M.

M. Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam veram, mauolo.

P. Multo prius sciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:
Verum id vitium ego nunquã decreui esse adolescẽtiæ:
Nam id omnibus innatum est. at pol iam aderit, cum se quoque oderit.
Sed vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessasti vsque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nũc res indiciũ hęc facit, quo pacto factũ volueris.

M. Adeon' me esse peruicacem censes cui mater siem,
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?

P. Tun' prospicere, aut iudicare, nostram in rem quod sit, potes?
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,
Si modestè ac raro hoc fecit? non ne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui nos oderit?
Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum sati' firmum gnatæ. M. mitte adolescentem obsecro,
Et quæ me peccasse ais: abi, solum solus conueni:
Roga, uelit ne, an nõ vxorem. si est, vt dicat velle se.

Redde:

Redde: sin est autem, vt nolet, rectè consuli meæ.
Siquidem ille ipse non volt, & tu sensti esse in eo Myrrhina
Peccatum. aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici,
Quam ob rem incendor ira, te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerũ vsquã velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hãc qui postulem:
Ibo intro, atque edicam seruis, ne quoquam efferri sinant.
1. Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere.
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem, vt siet, resciuerit,
Non æpol clam me est: cum hoc, quod leuiu' est, tam animo iracundo tulit:
Nec qua via sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mi vnum ex plurimis miserijs relliquom fuerat malum,
Si, puerum vt tollam, cogit, cuius qui sit nescimus pater:
Nam cum compressa est gnata, forma in tenebris noscì non quita est:
Neque detractum ei tum quidquam est, qui post possit nosci, qui siet:
Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor, Pamphilus ne orata nostra nequeat diutius
Celare, cum sciet alienum pucrum tolli pro suo.

ACTVS QVARTI SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

S. NOn clam me est mi gnate, tibi me esse suspectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abijsse: etsi ea dissimulas sedulò:
Verum ita me dij ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto mihi,
Nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei:
Teq; ante quàm me amare rebar, ei rei firmasti fidē:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contra gratiam
Referre, vt apud me præmiū esse positū pietati scias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decreui patre,
Ne mea præsētia obstet, neu causa vlla restet relliqua
Quin tua Philumena ad te redeat. Pam. quæso quid istuc consilij est?
Illiu' stultitia uicta, ex vrbe tu rus habitatū migres?
Haud facies: neque sinam, vt qui nobis mater maledictum velit,
Mea pertinacia dicat esse factum, haud tua modestia,
Tū tuas amicas te, & cognatas desercre, & festos dies

Mea

Mea causa, nolo. S. nihil iam mi istæc res voluptatis ferunt:
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias iam tenet
Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ
Longinquitas ætatis obstet, mortemve exoptet meam.
Hic video me esse inuisam immeritò: tempus est concedere:
Sic optume, vt ego opinor, omnes causas præcidam omnibus,
Et me hac suspectione exoluam, & illis morem gessero.
Sine me obsecro effugere, volgus quòd malè audit mulierum.
P. *Quam fortunatus ceteris sum rebus, absque vna hæc foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obsecro mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, vt quæque est, in animum inducas pati.
Si cetera sunt ita, vt tu vis, itaque vt esse ego illam existumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ misero mihi.
S. *Et mihi quidem: nam hæc res non minus me malè habet, quàm te gnate mi.*

ACTVS QVARTI SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. QVEM cum istoc sermonem habueris, procul
hinc stans accepi vxor:
Istuc est sapere, qui, vbicunque opus sit, animum pos-
sis flectere,
Quod faciundum fortasse sit postidea, hoc nunc si fe-
ceris.
S. Foris pol fuat L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu
me feres.
S. Spero mecastor. L. i ergo intro, & compone, quæ si-
mul tecum simul
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. Pam. pater.
L. Quid vis Pamphile? Pam. abire hinc matrem? mini-
mè. L. quid ita istuc? Pam. quia
De vxore incertus sum etiam, quid facturus siem. L.
quid est?
Quid vis nisi reducere? Pam. equidem cupio, & vix
contineo: sed
Non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id
persequar.
Credo, si non reducam, ea gratia concordes magi'
fore.
L. Nescias: verum id tua refert nihil, vtrũ illæ fecerint,
Quando hæc abierit: odiosa hæc æta'st adolescentulis:
E medio æquom excedere est: postremò iam nos fabulæ
Sumu' Pamphile, senex, atque anus.
Sed video Thidippum per tempus egredi: accedamus.

ACTVS

ACTVS QVARTI SCENA IIII.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

P. *Tibi quoque ædepol sum iratus, Philumena,*
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum
est turpiter:
Etsi tibi causa est de hac re. mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. opportunè te mihi
Phidippe in ipso tempore ostendis. Ph. quid est?
Pam. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domũ. Ph. ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A myrrhina hæc sunt mea vxore exorta omnia:
Pam. Mutatio fit. Ph. ea nos perturbat Laches.
Pam. Dum ne reducam, turbent porrò, quàm velint.
Ph. Ego Pamphile esse inter nos, si fieri potest,
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, vt aliter tua siet sententia,
Accipias puerum. Pam. sensit peperisse: occidi.
L. Puerum? quem puerum? Ph. natus est nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuisse prægnantem vnquam ante hunc sciui diem.
L. Bene, ita me dij ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam saluam: sed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc celatos tandiu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum praue, proloqui.

Ph. Nõ tibi illud factũ minus placet, quàm mihi Laches.
Pam. Etsi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cum eam consequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam consultatio est.
Pam. Perij. *L.* hunc videre sæpe optabamus diem,
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. *Pam.* nullũ sum.
L. Reduc vxorem, ac noli aduorsari mihi.
Pam. Pater, si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celasse intellego.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac arbitrer,
Quam ob rem reducam? *L.* mater quod suasit sua,
Adolescens mulier fecit: mirandum ne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
Ph. Vosmet videte iam Lache, & tu Pamphile,
Remissam opu' sit vobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non est mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? *L.* ridicule rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. *Pam.* quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? *L.* quid dixti? eho, an nõ alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuero prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?

Primum

Primum hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi;
Pollicita est ea se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquã ademptã hãc quoq; tibi causam vides;
Puer quia clam te est natus, natus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quæ tum obsecutus mihi feciſti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video esse. Pam. me nec La. teipsum: & facis iniuriã,
Cum fingis falsas causas ad discordiam,
Vt cum illa viuas, testem hanc cum abs te amoueris:
Sensitq; adeo vxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quãobrẽ abs te abiret? Ph. planè hic diuinat: nã id est.
Pam. Dabo iusiurandum nihil esse istorum tibi. La. ah,
Reduc vxorem, aut, quamobrem non opu' sit, cedo.
Pam. Non est nunc tempus. La. puerum accipias; nam is quidem
In culpa non est. post de matre videro.
Pam. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniußu non tollent meo,
Præsertim in ea re cum sit mihi adiutrix socrus.

La. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. Ph. maxume.
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primò: nunc verò palam est.
Nam omnino abhorrere animũ huic video à nuptijs.
La. Quid ergo agam Phidippe? quid das consili?
Ph. Quid agas? meretricẽ hanc primũ adeundam censeo:
Oremus: accusemus grauius: denique
Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.
La. Faciam vt mones. puer ebo, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adiutor sis mihi. Ph. ah,
Iam dudum dixi, itidemq; nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Sed vis ne adesse me vnà, dum istam conuenis?
La. Immo verò abi, aliquam puero nutricem para.

ACTVS QVINTI SCENA PRIMA.

BACCHIS, LACHES.

Ba. NON hoc de nihilo est, quod Laches nunc me
conuentam esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicer, sit
quod velit.

La.

La. Videndum est, ne minu' propter iram hanc impetrem, quàm possiem;

Aut ne quid faciam plus, quod me post minu' fecisse satiu' sit.

Aggrediar. Bacchis, salue. Bac. salue Lache. La. credo ædepol te

Non nihil mirari Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi

Foras puerum euocare.

Ba. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit mi in mentem, quæ sim,

Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nam mores facile tutor.

La. Si vera dicis, nihil tibi pericli à me est mulier: nam

Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:

Quo magis, omnes res cautius ne temere faciã, accuro

Nam si id nunc facis, facturave es, bonas quod par est facere:

Inscitũ offerre iniuriã tibi me immerenti, iniquom est.

Ba. Est magna ædastor gratia, de hac re quam tibi habeã. nam qui

Post factã iniuriã se expurget, mihi parum prosit. sed

Quid istuc est? La. meum receptas filium ad te Pamphilum. Ba. ah.

La. Sine dicam. vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum amorem pertuli.

Mane: non dum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet,

Quære alium firmiorẽ tibi, dum cõsulendi tempus est.

Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem ista ætate tu.

Ba. Quis id ait? La. Socrus. Ba. me ne? La. te ipsam: & filiam abduxit suam,

Puerumq; ob eam rem clam voluit, qui natus est, extinguere.

Ba. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,

Sanctius quàm iusiurãdum, id pollicerer tibi Laches, Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.

La. Lepida es, sed scin', quid volo potius sodes facias? Ba. quid cedo?

La. Eas ad mulieres huc intro, atq; istuc iusiurandũ idem Polliceare illis: exple animũ his, teq; hoc crimine expedi

Ba. Faciam. quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio,

Vt de tali causa nuptæ mulieri se ostenderet: Sed falsa fama esse nolo gnatum suspectum tuum,

Nec leuiorẽ vobis, quibus est minimè æquom eum videri Immeritò: nam meritus de me est, quod queam, illi commodem.

La. Facilẽ, beneuolumq; lingua tua iam tibi me reddidit: Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.

Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,

Fac eadẽ vt sis porrò: nostra vtere amicitia, vt voles. Aliter si faci'. sed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.

Verum

Verum te hoc moneo vnum, qualis sim amicus, aut quid possiem,
Potius quàm inimicus, periculū facias. B. faciā sedulo

ACTVS QVINTI SCENA II.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

Ph. NIHIL *apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,*
Benigne præbeatur.
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer vt satur sit, facito.
La. Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat per sanctè. Ph. hæccine ea est? *La.* hæc est.
Ph. Nec pol istæ metuunt deos: neque has respicere deos opinor.
Ba. Ancillas dedo. quolibet cruciatu prr me exquire,
Licet. hæc res hîc agitur. me facere Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet, quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solā feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant
La. Phidippe, nostras mulieres suspectas falsò nobis
In re ipsa inuenimus: porrò hāc nūc experiamur. nā si
Compererit falso crimini tua se vxor credidisse,
Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit vxor clam, id leue est: citò ab eo hæc ira abscedet.

Profectò

ACTVS QVINTI, SCENA III.

PARMENO, BACCHIS.

Par. AEDEPOL næ esse meã herus operam deputat parui preti,
Qui ob rem nullam misit: frustra vbi totum desedi diem,
Myconium hospitẽ dum expecto in arce Callidemidem
Itaque ineptus hodie dũ illic sedeo, vt quisque venerat
Accedebã: adolescẽs, dic dũ quæso, tun'es Myconius?
Non sum. at Callidemides? nõ. hospitẽ ecquẽ Pãphilũ
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam esse arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. sed quid Bacchidẽ
Ab nostro affine exeuntẽ video? quid huic hic rei est?
Ba. Parmeno, opportune te offers, properè curre ad Pãphilum.
Pa. Quid eo? Ba. dic me orare, vt veniat. Pa. ad te? B. immo ad Philumenam.
Pa. Quid rei est? B. tua quod nil refert, percõtari desinas.
Pa. Nil aliud dicam? Ba. etiam: cognosse annulum illum Myrrhinam
Gnatæ suæ fuisse, quẽ mihi ipsa olim dederat. P. scio.
Tantum ne est? Ba. tantum: aderit continuò, hæc vbi ex te audiuerit.
Sed cessas? Pa. minime equidem. nam hodie mihi potestas haud data est:
Ita cursando, atque ambulãdo totũ hunc cõtriui diem.
Ba. Quãtã obtuli aduentu meo lætitiam Pãphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?

Gnatum

Gnatũ ei restituo, qui penè harũ ipsius q; opera perijt:
Vxorem, quam nunquam est ratus posthac se habiturum, reddo:
Qua re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nã memini, abhinc mẽses decẽ ferè ad me nocte prima
Confugere anhelantẽ domũ, sine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obsecro? aut vnde anuulum istũ nactus?
Dic mihi. ille alias res agere se simulare. postquam id video;
Ne scio quid suspicarier magi' cœpi; instare, vt dicat.
Homo se fatetur vi in via nescio quam compressisse:
Dicit q; sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:
Eum cognouit Myrrhina in digito modò me habẽtem:
Rogat, vnde sit: narro omnia hæc: inde est cognitio facta,
Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:
Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem nostram,
Vt quisquam amator nuptijs lætetur. verum ædepol
Nunquam animum quæsti gratia ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum est vsa sum benigno, & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptijs euenit: factum fateor:

At pol me feciſſe arbitror, ne id meritò mihi eueniret. Multa ex quo fuerint commoda, eiu' incõmodã æquom eſt ferre.

ACTVS QVINTI SCENA IIII.

PANPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

Pam. *VIDEÒ mi Parmeno etiam ſodes, vt mi hæc certa & clara attuleris; Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falſo frui.*

Par. *Viſum eſt, Pam. certo ne? Par. certe. Pam. deus ſum, ſi hoc ita eſt. Par. verum reperies.*

Pam. *Manedum ſodes. timeo ne aliud eſſe credam, atque aliud nuncies.*

Pa. *Maneo. Pam. ſic te dixiſſe opinor, inueniſſe Myrrhinã. Suum annulum habere Bacchidem. Par. factum. Pã, eum, quem ego olim ei dedi: Eaq; hoc te nunciare mihi iuſſit: ita ne factum? Par. ita inquem.*

Pam. *Quis me eſt fortunatior, venuſtatisq; adeo plenior? egon' Pro hoc nuncio quid te donem? quid? quid? neſcio. Par. at ego ſcio. Pam. quid?*

Par. *Nil: nam neque etiam in nuncio, neque in me ipſo quid ſit boni,*

Scio. Pam. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam ſine munere à me abire? ah nimium me ingratum

gratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me expectat credo: adibo. B. salue Pamphile.
Pam. O Bacchis, o mea Bacchis, seruatrix mea.
B. Bene factum, et volupe est. Pam. factis, vt credã, facis:
Antiquamq; adeo tuam venustatem obtines,
Vt voluptati obitus, sermo, aduentus tuus, quocunque aduueneris,
Semper siet. B. at tu æcastor morem antiquum, atque ingenium obtines,
Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquam blandior.
Pam. Ha, ha, hæ, tu ne mihi istuc? B. rectè amasti Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hũc diem meis oculis eam, quod nossem, videram:
Perliberalis visa est. Pam. dic verum. Ba. ita me dij ament Pamphile.
Pam. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri? B. nil. Pam. neque opus est
Adeo mutito: placet hoc non fieri itidẽ, vt in comœdijs
Omnia vbi omnes resciscunt. hic, quos par fuerat rescisscere,
Sciunt; quos non autem scire æquom est, neque resciscunt, neque scient.
B. Imo etiã, hoc quî occultari posse facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando se meo
Fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. Pam. est optume:
Speroq; rem hanc esse euenturam nobis ex sententia.

Par.

Par. Here, licet me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? Pam. non. Par. su spicor tamen.

Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? Pam. nescis Parmeno,

Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.

Par. Imo verò scio, neque hoc imprudens feci. Pam. ego istuc sati' scio. Par. an

Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto vsui' sit?

Pam. Sequere me intro Parmeno. Par. sequor, equidem plus hodie boni

Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquã.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

a b A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T.

Omnes sunt quaterniones.

VENETIIS,
Apud Ioannem Garreum.
M D LXXXVIII.

ERRATA.

Pag. 14. in me caluier. lege, claudier. hic enim erratum est eo, quòd suspicati sumus hunc esse locum illum, quem Muretus correxerat in Eunucho. Ex hoc tamen ipso loco Andriæ coniici non absurdè quidem potest, illum etiam Eunuchi locum claudier non caluier retinere debere.

73. te scientem. lege, sciente.

M. ANTONII MVRETI ANNOTATIONVM in Terentium libellus.

IN VITAM TERENTII.

DVM Africani vocem diuinam] *Antea legebatur, voce diuina. ego hoc latini sermonis consuetudinem pati non puto: neque enim aliqua re, sed aliquam rem inhiare dicimus. Plautus, - inhiat aurum, vt deuoret. itaque ratus sum, sine periculo posse mutari. Sic paulo infra, cum in omnibus libris legeretur, --abiit in Græciam in terram vltimam: ausus sum prius aliud, in, expungere: quod & versum corrumpebat, & orationis, vt ego quidem arbitror, puritatem. terram enim Græciam, & terram italiam, & similia veteres sæpe dicebant.*

Iussus antè Cæcilio recitare.] *pro Cerio, quod nomen nihil est, & tamen hoc loco in omnes libros irrepserat, Cæcilium reposui, fretus auctoritate Eusebij, qui hoc ipsum, quo de hic agitur, narrat in chronicis. Cæcilium autem poetam Comicum accipio.*

Consularibus ludis] *consularium ludorum nulla alibi, quod sciam, mentio. Consualibus, non, consularibus legendum fortè sit. sunt autem Consuales ludi ijdem cum Circensibus, siue Romanis.*

Iliadem instar tragœdiæ, Odysseam ad imaginem comœdiæ] *Aliter sentit Aristoteles; cuius*

auctoritate facile huius grãmatici opinio præponderatur. eius verba sunt, in arte poetica. ὥσπερ δὲ δὶ τὰ προυδᾶια μᾶλλα ποιητὴς ὅμηρος ἐστὶν &c.

Ne quisquam in alterum carmen infame propo neret, lege lata, siluere.] *In alijs, lata lege sanxerunt. inepte. hoc enim significat, siluisse poetas, id est, desijsse, ciues nominatim proscindere, cum lex illa lata esset. atque hoc ipsum est, quod ait Flaccus,*

-lex est accepta, chorusq́;

Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.

Prorsæ orationis] *Prosam orationem qui dicunt, facere imperite puto. prorsum antiqui rectum uocabãt: vnde prorsi limites apud Festum. eoque vocabulo in hunc sensum reperio vsum Senecam in his versibus ex Trohade,*

Et qui renatum prorsus aspiciens diem,
Tepidum rubenti Tigrin admiscet freto.

Sed & Prorsam vocabãt deam, quæ rectos fœtus educeret: de qua locum hunc A. Gelij libro XVI. *Ita scriptum in veteribus libris videre memini: Huius periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romanæ duabus Carmentibus, quarum altera Postuerta nominata est, Prorsa altera: à recti, peruersiq́; partus & potestate, & nomine. nunc autem ibi quoque corrupte legitur, Prosa. quia igitur, Prorsum, vt dixi, rectum est, idcirco solutam orationem prorsam nominarunt; quòd essent in ea voces recto fere ordine, &, vt naturæ ferret impetus, collocatæ. contraq́; versum dixerunt, in quo esset orationis genus, vt Cicero loquitur, versum atque mutatum.*

Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt ad cunctas res, etiam cum recentius idem poeta & actor fabularum suarũ fuisset] *In alijs libris, cum etiam tum recentius idem, & poeta, &c. locus apertè corruptus est: quem equidem ita legendum censeo: Latinæ fabulæ primo à Liuio Andronico scriptæ sunt; cum, etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poeta, & actor fabularum suarum fuisset. vt hoc significet, ideo eundem & poetam, & actorem fuisse, quòd Romani etiam tum ad eiusmodi omnia rudes essent. vide Liuium lib.* VII.

Nã ludorum quatuor sunt species] *Difficile dictu est, hoc loco, non multis in verbis quam multa peccata sint, primum, quatuor tantum ludorum genera, siue, vt iste nescio quis loquitur, species. vbi igitur florales? vbi Romani? ne ceteros persequendo sim l ongior. deinde Apollinares ludos numerat inter eos, qui ad curam ædilium curulium pertinerent. falso: extãt apud Liuium, & Macrobium carmina Marcij vatis, quæ eos ad prætoris vrbani curam pertinuisse demonstrant. Apollini censeo vouendos ludos, qui quotannis communiter Apollini fiant. ijs ludis faciendis præsit is prætor, qui ius populo plebiq; dabit summum. idem confirmat M. Tullius oratione decima in Antonium; vbi de Bruto loquens, Qui, inquit, cum prætor vrbanus esset, vrbe caruit, ius non dixit, cum omne ius populi R. recuperasset. & paulo infra: Qui ne Apollinares quidem ludos, pro sua, populiq; R. dignitate apparatos, præsens fecit, ne quam viam patefaceret sceleratorum hominum audaciæ. errat etiã*

in eo, quod Megalenſes magnis dijs conſecratos fuiſſe arbitratur. non enim Megalenſes, ſed Circenſes, ſiue Romanos Conſo & magnis dijs, ex Aſconio; Megalenſes autem magnæ deûm matri ſacros fuiſſe, ex Liuio & alijs cognoſcitur. Nam quòd Antonius Goueanus à Megalenſibus Megaleſia diſtinguere, Megalenſes autem eoſdem cum Romanis facere voluit; eque in vtroque falſus eſt. Locus eſt Ciceronis ex oratione de reſponſis haruſpicum. Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri maiores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrariq; voluerunt, qui ſunt more inſtitutisq; maxime caſti, ſolennes, religioſi: quibus ludis primũ ante populi conſeſſum ſenatui P. Africanus iterum conſul ille Maior dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret. quò ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiã religionis cauſa acceſſerat, manus afferebantur: eò matrona nulla adijt propter vim conſeſſumq; ſeruorum. Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, vt ex vltimis terris accerſita, in hac vrbe conſederit, qui vni ludi ne verbo quidẽ appellantur latino, vt vocabulo ipſo & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt, tota denique hoc ædili ſeruorum Megaleſia fuerunt. hũc locum totidem verbis citat Goueanus; & ex eo colligit, à Megalenſibus alia eſſe Megaleſia, quod Cicero Megaleſia Megalenſibus celebrari ſolita dicat. deinde tradit ludos Megalenſes eoſdem eſſe, qui Circenſes, Romani, magni nominantur. quæ cum dicit, non animaduertit, in quàm difficiles ſeſe rerum abſurdiſſima

rum

rum laqueos induat. non abutar pluribus argumentis, neque committam, vt mea oratio, hunc veluti patẽtem alienæ reprehensionis nacta campum, iuueniliter in eo exultare videatur. tota res vno verbo confici potest. nam si ludi Megalenses committebantur prid. Id. Apri. vt ex Liuio constat; ludi autem Romani pridie cal. Sept. vt è priore actione in Verrem cognoscitur, quis est vsque eo hebes, qui non videat, vt ijdem sint Megalenses & Romani, nullo modo fieri posse? Ego vero, ne dicam dolo, vocem illam, Megalensibus, è Ciceronis loco, quem paulo suprà recitaui, & expungendam puto, & è glossemate aliquo in ordinem Ciceronis verborum irrepsisse suspicor. Sunt igitur eadem Megalesia cum Megalensibus, neque dicta sunt ἀπὸ τῶν μεγάλων σίων, vt hic grammaticus nugatur, sed à Magna matre, cui dicata erant: cumq; initio Megalensia dicerentur, detrita, vt sæpe fit, litera, Megalesia nominata sunt. Itaque Festus, Megalesia, inquit, ludos Matris magnæ appellabant.

Μεγάλου σίου] antea legabatur coniunctè, μεγαλεσίους, quam vocem nusquam apud probatos auctores reperiri arbitror.

Diuerbiis & canticis] Ita emendaui, coniectura tantum adductus, cum partim librorum, de authenticis, partim, Deuerbijs authenticis, haberent.

Adnotandũ sane puellarũ &c.] falsum est, quod hoc loco admonet Donatus, puellas liberales nusquam in palliata loqui, loquitur in Heautõ timorumeno Antiphila, in Curculione Planesium, in Epidico virgo illa, Stratiphoclis soror, pluribus exẽplis nihil opus est.

Nihil ergo secus factum est.] *In alijs secus, in alijs secius: ego sequius legendum puto. Valet autem sequius, minus bene, aut minus bonum. neque est, cur dubitetur de integritate loci illius apud Liuiũ libro 2. Inuitus, inquit, quod sequius sit, de meis ciuibus loquor. Sic Afranius apud Sosipatrum: Sin, id quod non spero, ratio talis sequius ceciderit.*

ANNOTATIONES.
In Andriam.

MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII.] *in alijs, quos quidem viderim, omnibus,* FLACCVS CLAVDII FILIVS, *quod equidem concoquere non possum. neque enim cum pater alicuius notandus erat, nomine eum, sed prænomine, aut certe cognomine notabant. verbi causa, non ita vt dicerent,* M. TVLLIVS CICERO TVLLII F. *certe enim, si Tullius est, Tullij filius sit, necesse est, aut iure naturæ, aut iure ciuili. Sed hoc modo,* M. TVLLIVS, M. F. CICERO. *quomodo igitur retineri potest scriptura hæc,* FLACCVS CLAVDII FILIVS? *nondum enim adduci possum, vt assentiar homini doctissimo, Antonio Augustino, qui Claudium ueteribus non nomẽ modò, sed prænomem quoque fuisse ait. deinde, vt in gente Valeria, & Horatia Flacci cognomẽ fuisse notissimum est: ita in Claudia fuisse non puto. postremo hunc Flaccum, quisquis est, ciuem Romanum natum fuisse, non est credibile, cum ignominiosa esset*

apud

apud Romanos scenicorum artificiorum tota fere tractatio: sed aut seruum alicuius ciuis R. aut certe libertum: quorum vtrouis posito, illud, CLAVDII FILIVS, *stare non potest. Deleui igitur vocem* FILIVS, *eo fidentius, quòd in ceterarum fabularum inscriptionibus, nullus omnino est, qui eam habeat, antiquus liber.*

ACTVS PRIMI SCENA PRIMA.] *Scena quid sit, notum est omnibus. quòd autem actus fabularum partimur in scenas, aliamq; primam scenam, aliam secundam, & sic deinceps dicimus; quàm perite & intelligenter id fiat, quærendum puto. equidem, libere vt dicam, grammaticorum hanc, non poetarum, esse partitionem arbitror: neque credo scenã pro parte actus, apud vllum probatum scriptorẽ, si grammaticos excipias, legi. itaque, neque apud Plautum vlla scenarum mentio est; & in Terentij fabulis aliter ab alijs distinguuntur: & in veteribus Terentij libris, etiam impressis, neque prima, neque secunda, neque vlla omnino scena nominatur.*

Sed iis, quas semper, &c.] *Donatus adnotat, fidem & taciturnitatem artes vocari. rectè; artes enim antiqui & vitia, & virtutes vocabant. Terentius Adelphis: - primarum artium magi' principem. Sallustius: Quæ vtraque ijs artibus auxerat, quas supra memoraui. plures locos congerere me memini ad hanc rem, in annotationibus, quas olim Luteciæ in hunc poetam edidi. animaduerto autem, Aristotelem quoque non nunquam τῶν τεχνῶν nomine virtutes etiam amplecti, vt cum ait in secundo νικωμαχείων. ζᾶυζα δὲ πρός*

μὲν τὸ ζᾶς ἄλλας τίχνας ἔχειν οὐ σωαεριθμεῖ ζᾶι, πλὼ ἀυζό τὸ ὶ δένα.

Nam istæc commemoratio] *Demosthenes* περὶ στεφάνου· τὸ δὲ ζᾶς ἰδίας δυέργεσίας ἀναμμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὁμοίον ἐστι τῶ ὀνειδίζειν.

Liberius viuendi fuit potestas. nam antea] *Fuit, in hoc versu monosyllabum est: & in quarta sede pes ille, qui Creticus dicitur. Scio aũt super hoc pede, ecqd in iambicũ carmen reciperetur, an minus, uarias eruditorum hominum & fuisse, & esse sententias. ego, antequam hac de re statuam, quid in quæstione versetur, etiam atque etiam considerandum puto. Nam si hoc quæritur, data quibusdam hominibus in Terentio, & Plauto addendi, detrahendi, inuertendi, mutandiq; licentia, possint ne omnes illorum poetarum iambici versus ita componi, vt nusquã in eis creticus reperiatur: facilis & expedita res est. ipse mehercules iambus, si hoc concedatur, ex eo ipso, cui nomẽ dedit, versuum genere moueri queat. Sin hoc agitur, nulla importuna & temeraria mutatione concessa, multi ne sint in vtroque horum poetarum versus, quorum dimensio explicari sine Cretico non queat: ego vero innumerabiles posse proferri arbitror. Proferã paucos, ex quibus de ceteris coniectura capiatur.*

Ex Andria.

Futuras esse audiuit, sed ipse exit foras.

Goueanus particulam, sed, delere ausus est. parum considerate. poterat aliò confugere, & dicere, pronomen, ipse, interdum priore correpta enunciari. Ex eadem,

Nihil propter hanc rem: sed est, quod succẽset tibi,

Quid-

Quidnam est? puerile est. quid est? nihil. quid dic, quid est.

Bonum ingenium narras adolescentis. optumum.

Eius morte eâ ad me lege redierunt bona.

Adeo' impotenti esse animo, vt præter ciuium.

Piget plura, vel ex hac ipsa, vel ex alijs fabulis colligere: sunt autem innumera: nunc pauca ponam ex Plauto.

Non omnes possunt olere vnguenta exotica.

Tu tibi istos habeas turtures, pisces, aues.

Qui scis, an tibi istuc eueniat prius, quàm mihi?

Quo modo occepistis, bibite, pergræcamini.

Tace, atque abi tu rus. ego me in Peiræum volo.

male autem in hoc versu vulgò legitur, abiturus. porrò verbum abi, posteriore correpta enunciatur, vt & alijs apud eundem, & apud hunc quoque poetam satmultis locis. atque hæc è principio Mostellariæ deprõpta sunt omnia. quòd si quis ceteras fabulas excutiat, non dici potest, quàm multa sit deprehensurus, quæ sine violentis, vt ita dixerim, mutationibus Creticũ effugere non possunt. video & Anacreontem hoc pede in versibus suis vsum: cuius illud est:

τρτιι με κ' ἀφροδίτη,
κοὐ παύεται θέλω χορεύειν. *Et illud*
ζεὺς δὲ φροντίδας μεδῶμεν.

Sed & multis alijs locis eundem pedem adhibuit.

Quod plerique omnes] *Priscian. lib.* XVIII. *admonet, hanc loquendi rationem manasse ab Atticis. eos enim ita loqui solitos,* πλειονάς δὴ πάντος ὕυντο λέγουσιν ἄνθρωπι. *Sic & in Heauton timorumeno,*

dixi

-dixi pleraque omnia. & alibi.

Huc viciniæ.] Sic in Phormione, hic viciniæ. Nonius tamen & Priscianus, & Charisius, huic viciniæ, legunt: certeq; in quatuor manu scriptis libris, quibus vsus sum, huic viciniæ apertè legitur.

Perduxere illuc secum.] Perducuntur, ait Donatus, necessitate coacti. Confirmat hanc interpretationem Asconius, qui in locum illum ex primo accusationis, Lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: Lenones, inquit, sunt scortorum, perductores etiã inuitarum personarum. Perductorum nomine vsus est & Tertullianus in apologetico, his verbis. Nam si qui fortè verè de sterilitate Christianorũ cõqueri possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, &c.

3.

Quis heri Chrysidem habuit?] Honestè dictum, pro, quis cum Chryside rem habuit. Ita intelligendum est illud è nono epistolarum: Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cum esset obiectum, habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide. nam & Græcos ita non nunquam loqui constat. Lucianus: Τὸν στρατιώτην θαὶ τὸν ἀκόλουθον, ὃς πάλαι μὲν Ἀβρὸς τονοῦχε, &c.

Nam qui cum ingeniis conflictatur eiusmodi] consentiunt libri. non video tamen, quomodo versus stare possit. Si haberem libros, qui me adiuuarent, libenter hoc modo legerem,

Nam qui conflictat cum ingenijs eiusmodi,

Siquidem verbo, conflicto, vsus est & in Phormione.

Honesta

3.

Honesta oratio est.] *In quibusdam libris, honesta ratio est. sed hanc scripturam & veteres libri, & ipsa carminis ratio, & latine loquentium consuetudo confirmat. Cicero enim, quem studiose fecisse constat, vt multas loquendi formulas ab hoc poeta desumptas in sua scripta transferret, hac ipsa sæpe vsus est. vnius nunc loci venit in mentem, qui est in secũdo de officijs: Dictu quidem est procliue: itaq; vulgo loquuntur, sese in beneficijs collocandis, mores hominum, non fortunã, sequi. honesta oratio est: sed quis est tandem &c.*

5.

Hoc quid sit? Si. omnes qui amant] *in dimetiendo versu, q, nõ eliditur: sed ita pmanet, vt in illo Vergilij,*

Credimus, an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?

eius autem generis apud hunc poetã satis multa sunt.

Neque tu hoc dicas tibi non prædictum] *ita est apertè in meo manu scripto, & in altero eorum, qui in Antoniana huius ciuitatis bibliotheca asseruantur: estq; hæc vera huius loci lectio, quicquid interpres de tribus negationibus comminiscatur.*

6.

Audiui Archillis iam dudum: Lesbiam adduci iubes. Goueanus de suo addit particulam, quòd: hoc modo, iam dudum quòd Lesbiam adduci iubes. videlicet quia putauit hos omnes versus iambico sesse. sed falsus est: sunt enim omnes trochaici, quadrati catalectici, præter postremos duos, qui sunt iambici quadrati acatalectici.

Vxorem decreuit dare sese mihi hodie] *in alijs, decre-*

decrerat. sed & meus manuscriptus habet, decreuit; & is, qui in hac vrbe adhinc annos septuaginta septẽ impressus est: cuius ego posthac testimonio cum vtar, veterem Venetum nominabo. qui quidem liber, etsi, vt illa erant tempora, mendis innumerabilibus scatet; tamen ita multa, ita præclara veteris scripturæ vestigia retinet, incredibile vt mihi auxilium attulerit ad locos perplurimos corrigendos. Decreuit, autem, quin hoc loco melius sit; dubitare non oportet: loquitur enim non de primo illo consilio, quo nuptiæ in hunc diem constitutæ fuerant: (tunc enim non esset, cur diceret, nonne oportuit Præscisse me ante? quippe qui id satis multo ante cognosset, vt è multis huius fabulæ locis colligitur) sed de secundo, quod patrem subito, atq; ex tempore cepisse arbitratur. cum hæc iam scripsissẽ, animaduerti in libro quoque manuscripto Bernardini Lauredani, decreuit, non decreuerat, legi.

Pro deum atque hominum, nullon' ego.] *Dimeter est iambicus, quales etiam duos paulo supra octonarijs admiscuit. in alijs legebatur, Pro deum atque hominum fidem, nullon' ego: quo modo si legas, versus stare non potest. neque tamen ausus essem illud, fidem, expungere, nisi primum vidissem abesse à meo manuscripto; deinde meminissem, eodem modo locutum hunc ipsum poetam in Phormione, Pro deum immortalium,*

Negat Phanium hãc sibi cognatam esse Demiphoẽ vbi etiam consimilem è Ciceronis œconomico citat interpres locum, Quid igitur, pro deũ immortalium, primum eam docebas, quæso?

Quæso ædepol Charine, quoniam id fieri, quod-

uis,

uis, non potest, Velis id, quod possit.] *Fuit hæc sententia summi philosophi Aristotelis, de quo apud Stobæum hæc leguntur.* Αριστοτέλης ἔφη, ἐπειδὴ μὴ γίνεται τὰ πράγματα, ὡς βουλόμεθα, δεῖ βούλεσθαι ὡς γίνεται.

Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.] *Hunc rursum, vt in omnibus libris repereram, ita reliqui, summa ipsorum consensione permotus: puto tamen ita legendum,*

Neque pol auxilij locum habeo, neque consilij copiã. nam & Charinus hoc ordine proposuerat, -auxilium, consilium, expetens. & ipsa versus ratio, vt ita legas, exigere videtur.

Num immemor es discipuli?] *alij emendant, Num immemor es discipli? ego nihil mutandum censeo: in tertia enim huius carminis sede esse pedem, qui proceleumaticus dicitur: vl in illis,*

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Non fiet: hoc modo sine te exorem. scilicet.
Ita faciam. quid? quid aliud volui dicere?

nam quod Ioachimus Camerarius & hunc pedem, & amphimacrum ab iambico excludit; mihi quidẽ multis de causis non placet. eas causas tunc explicabo, cum Plautum à me emẽdatum in publicum emittam: quod, si vita suppeditabit, cito fore confido.

Adhuc Archillis quæ assolent, quæq; oportet] *In veteribus, oportent. Sunt autem hic aliquot versus, quorum dimensionem explicare ex veteribus libris non potui, ex ingenio nolui.*

Tibi videor esse, quem tam aperte] *In alijs, Tibi videor,*

videor, quem tã aperte. Goueanus intellexerat, deesse aliquid ad versum; feceratq́; Tibi videor ego, quem tam aperte, & cet. quod ego reposui, in veteribus libris summa consensione reperitur.

14:

Amantium iræ, amoris integratio est] *Ita est in libris manu scriptis: in vetere tamen Veneto, reintegratio. apud Seruium in Eclogam secundam legitur, redintegratio. hanc autẽ sententiã ita expressit Plautus*

Verum iræ, si quæ eueniunt forte huiusmodi
Inter eos, rursum si reuentum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se, quàm prius,

sed & apud Aelianum libro secundo de varia historia legisse videor quiddam ab hoc loco nõ nimis alienum. id est huiusmodi. Pausanię Agatho poeta in amoribus ac delicijs fuit. ventitabat autem sæpe vterque eorum vnà ad Archelaum regem, & Musarum erat studio deditus, & à rebus amatorijs minime alienus. hic cũ illos inter se crebrò dissidentes videret, contemptui esse amatorem amato autumabat. quodam igitur die, quæso, inquit, Agatho, quod ingenium tibi est, qui homini vni ex omnibus maxime te diligenti tam frequenter iraſceris? ego dicam tibi o rex, inquit ille. non enim ista facio, vel quòd Pausaniæ parũ cupiam, vel quod agresti sim efferoq́; ingenio. quin si mihi vel aliunde, vel ex ipso poetices studio aliqua affectuum, quibus hominum tentantur animi, cognitio est, eam ego demum summam esse voluptatem amantibus duco, cum è dissensione in gratiam cum ijs quos amant, redeunt: exploratumq́; habeo, nihil ipsis accidere pos-

se

se iucundius. hanc igitur voluptatem sæpe Pausaniæ impertior, qui ei frequenter irascar: non modico enim gaudio perfunditur, cum me sibi statim conciliari videt. id gaudium non persentisceret, si amor in eum meus vno quasi tenore, & sine vlla eiusmodi offensione procederet. Hæc Agatho; quæ rex non mediocriter laudasse perhibetur.

Hoccine credibile est, aut memorabile] *Horum primorum versuum rationem explicare difficile est. quidam, magna in mutando licentia vsi, fecere iambicos octonarios. ego veterem scripturam cum fide proponere, vt erat, malui.*

Quis homo istuc? Dauos. Dauos? Dauos omnia.] *Diuine hunc versum iam pridem restituerat homo ingeniosissimus, Antonius Goueanus. qui, etiam si præterea aliud nihil præstitisset, est tamen, cur ei Terentij amatores multum se debere fateantur,*

Vt quimus, aiunt: quãdo, vt volumus, non licet.] *circumfertur apud Græcos senarius, ex quo hic expressus videtur:*

Ζωμεν γὰρ οὐχ ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυναμεθα.

Optume hospes.] *Mirum est, quantulæ res quantum interdum eruditis hominibus negotium exhibeant, antea cum hic locus ita legeretur,*

Optume hospes pol Crito antiquum obtines:

Erasmus, qui versum non constare animaduerterat, contra omnium librorum fidem, ex, optume, fecit, opportune: quo nihil minus opportunum cogitari poterat. Goucanus, & librorum veterum, & Donati auctoritate neglecta, addidit, morem: hoc modò,

Morem

Morem optume hospes pol Crito antiquum obtines ego, vnica literula adiecta, (quæ quàm facile à librariis omitti potuerit, nemo non videt: sæpe enim in hoc genere peccarunt, cum literam, quæ geminanda erat, semel tantum ponerent) ea igitur adiecta, locum (vti mea fert opinio) emendaui.

Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo.] *vocem antiquam, multimodis, quæ nusquam in vulgatis libris apud hunc poetam legebatur, primus ego, ni fallor, in veterem quasi possessionem restitui. de qua & similibus Cicero in oratore: Sed quid ego vocales? sine vocalibus sæpe breuitatis causa contrahebant, vt ita dicerent, multimodis, vasargenteis, passicrinibus, tectifractis. & in tertio de oratore citatur hic veteris poetæ versus,*

Multimodis sum circumuentus, morbo, exilio, atque inopia.

Hac autem ipsa voce sæpe vsum Lucretium, notius est, quàm vt collectis exemplis patefieri necesse sit,

ANNOTATIONES.

II EVNVCHVM.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis Quàm plurimis] *Iampridem admonuit Aemilius Ferrettius, quàm plurimis, hoc loco duas esse dictiones sensumq; esse; si quisquam est, qui suũ studiũ eò referat, vt bonis potius, quàm vt plurimis placeat, &c. deest igitur particula, potius; vt in illo Plauti ex Rudente,*

-certum est mori, q̃ hũc pati lenonẽ in me grassari.

Contra quæ hic particula deest, ea sæpe alijs in sermone latino locis redundat. Cicero in diuinatione: Tamẽ eos defendis, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos esse, malunt? Plautus Sticho:

Si manere hic sese malint potius, quàm aliò nubere.

Terentius Adelphis.

Quin, quicquid possem, mallem auferre potius in præsentia.

Vlpianus: Si actor malit dominum potius conuenire. Palladius de insitione: Malo operam eius expectare potius, quàm timere.

Exiſtimauit esse, sic exiſtimet.] *Ex gloſſemate alicuius barbari, & inepti magiſtri irrepſerat in hunc versum vox, sciat: hoc modò, sic exiſtimet, sciat. id collegi primum ex vetere libro Veneto, & quatuor manu ſcriptis, quibus vſus sum: in quibus erat omnibus,*

Exiſtimauit esse, sic exiſtimet, sciat, præſumat.

vt appareret, primum verbum Terentij esse, reliqua duo ex eodem fonte manasse. hoc tantum diſcriminis animaduerti, quòd in vetere Veneto, pro, exiſtimauit, perperam legitur, exiſtimat. sed & in libro viri clariſſimi, Petri Bembi, locus hic totus ita ſcriptus, vti eum nos emendauimus, legitur.

Pro in tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita Here.] *Continuatam esse hanc Parmenonis orationem non dubito: ideoq; interiecta perſonarum nomina ſuſtuli. libet verſus apponere, quibus hunc locum expreſſit Horatius.*

Porrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume catelle. negat. ſi non des, optat. amator

Excluſus qui diſtat? ait, vbi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus, & hæret
Inuiſis foribus: nec nunc, cum me vocet vltro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paulo ſapientior. O here, quæ res
Nec modũ habet, neque cõſilium, ratione modoq́;
Tractari non vult in amore hæc ſunt mala: bellum,
Pax rurſum. hæc ſi quis, tempeſtatis prope ritu,
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa; ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoq́;,
Sed & Perſius:
Quidnam igitur faciã? ne nũc, cũ accerſor, & vltro
Supplicet, accedam? &c.
-Vtinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum.] *Simile eſt votum illud Theocriti:* Εἴθ' ὁμαλοὶ πνεύσειαν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἔρωτες Νῶιν.
-nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti te caluier?] *In alijs, nuncubi meã Benignitatẽ ſenſiſti in te claudier? neque vero vllum vnquam vidi librum, qui hoc quidem loco, à vulgatis diſcreparet: adeoq́;, μηδ' ἐν ὀνείροις, vt ille ait, ſuſpicatus fueram vlla eum correctione indigere: donec mihi Paulus Manutius, nunquam ſatis homo laudatus, affirmauit, in antiquiſſimo, eodemq́; omnium, qui extant, longe optimo Romano libro aperte legi,*
-nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti te caluier? id autem aiebat,
non

non quidem vidisse, sed, quod perinde est, pro certo exploratoq; accepisse à Gabriele Faerno, cuius hominis incredibilem eruditionem, summam iudicij acrimoniã, indefessam in euoluendis veterum monumentis diligẽtiam, spectatam in rebus non temere affirmandis religionem ac fidem, & ipse per mihi sæpe deprædicauerat Manutius, & ego aliquot iam argumentis perspexeram. hic adductus sum, vt vulgo receptam scripturã reiicerem, illamq; alteram reponerem: præsertim cũ facile esset coniicere, homines imperitos, antiquæ vocis insolentia offensos, suppositiuisse aliam, quæ ad illius similitudinem proximè accederet. Est autem caluor antiquum verbum, idem valens, quod frustror, aut frustra habeo. Plautus,

Nam vbi domi sum solà, sopor caluitur manus. legitur & hoc verbum apud iurisconsultos sub titulo de verborum significationibus, repetitum ex lege XII, & à veteribus grammaticis explicatur.

Viden', ossum, & cibus quid faciat alienus?] *Hic quoque secutus sum auctoritatem Petri Bembi, quam nemini docto atque intelligenti aspernari fas puto. in libris tamẽ, quos vidi, omnibus erat, vel otiũ, vel ociũ. vocẽ ossum, Fl. Charisius interpretatur. de loci sententia assentior ijs, quæ prodidit, homo eruditissimus, P. Victorius in libris variarum lectionum.*

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video.] *Versum non constare, omnes, vt opinor, vident. ego verebar, ne Terentius scripsisset, Sed Parmenonem ante ostium meretricis tristem video: postea q; ad nomen, meretricis, apposita esset glossa, Thaidis:*

quæ deinde irrepsisset in versum.

Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus] *Hic quoque versus non constat. constabit autem, si legas hoc modo:*

Qui mihi nũc vno digitulo forẽ aperis fortunatus,
Næ tu istam faxo calcibus sæpe insultabis frustra.

idq; ego verum esse arbitror. eodemq; modo corrigendum esse versum ex Heauton timorumeno, qui cum vulgo ita legatur,

Mane, mane. quid est, quod tam à nobis grauiter
crepuere fores?

ita legendus videtur:

Mane, mane. quid est, quod tam à nobis grauiter
crepuit foris?

omnino tamen veteres libri cum vulgatis consentiunt.

Cum in cellulam ad te patris penum omnem.] *Hanc lectionem & libro quinto Priscianus agnoscit, et consentiens librorũ veterum confirmat auctoritas.*

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.

P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere.

C. diiuortant bene.] *Defugere auctoritatem, quid sit, video etiam ab eruditis hominibus ignorari. ualet autem, cum ipse rei alicuius faciundæ auctor fueris, eiusq; euentum in te receperis, id inficiari postea, & fateri nolle, eam auctore te factam. liquidò constare hoc, propositis exemplis, potest. Plautus.*

Suspende, uinci, verbera: auctor sum, sino.
M. Si auctoritatem postea defugeris;
Vbi dissolutus tu sies, ego pendeam.

hoc enim significat: si tu postea inficiari volueris, te

harum

harum mihi rerum auctorem fuisse. Cicero pro Sylla: Itaque attende iam Torquate, quam ego non defugiã auctoritatem consulatus mei. id est, quàm non recusem, quominus ea, quæ me consule, in opprimenda cõiuratione gesta sunt, ea me auctore omnia gesta esse dicantur. hæc illius orationis cum sit uis, puto, hoc quoque loco, illud, Nunquam defugiam auctoritatẽ, non à parmenone, sed à Chærea dici, personarumq; nomina ita distingui oportere.

P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.

Nunquam defugiam auctoritatem. P. Sequere di uortant bene.

ut interroganti seruo, ita respondeat Chærea: Ego uero iubeo, cogo, atque impero: neque vnquam recusabo, quominus tu, quicquid huius factum erit, auctore atque impulsore me factum esse dicas. tum seruus: sequere, inquit, di uortant bene. nam hæc quoque postrema verba nõ tam Chæreæ cupido ac confidenti cõueniunt, quàm seruo dubio animi, & inceptionis tam periculosæ euentum extimescenti.

Labore alieno magnam partam gloriam,
Verbis sæpe in se transmouet, qui habet salem,
Qui in te est] *Antea, qui habet salem, Quod in te est. sed fieri nullo modò potest, quin aut legendum sit, salem qui, (quando & liberi ueteres habent, & Priscianus legit) aut certe, sale quod. neutro enim genere sale, recto casu, apud veteres dicebatur: cuius rei præter ceteros auctor est Charisius.*

Fac periclum in literis;
Fac in palæstra, in musicis: quæ liberum

Scire æquum est adolescentẽ, solertem dabo.] *hinc sciri potest, quibus olim studijs liberi adolescentes instituerentur. hæc autem ipsa ponit Aristoteles additq; præterea pingendi artem. eius verba sunt ex* VIII. πολιτικῶν. *ἔσι δε τέτταρα σχεδὸν, ἃ παιδεύειν εἰώθασι. γράμματα, καὶ γυμναστικὴν, καὶ μουσικὴν, καὶ τέταρτον ἔνιοι γραφικὴν.*

Omnia prius experiri verbis, quàm armis, sapiẽtem decet.] *à libris impressis aberat uox, uerbis. qua tamen detracta, claudicat uersus. in meo manuscripto, & in duobus Antonianis erat, Omnia prius experiri consilio, quàm armis, sapientem decet. at illud uersus ratio non patiebatur. Verbis, est in uetere Veneto, & in manuscripto, cuius mihi copiam fecit honestissimus, & omni liberali doctrina politissimus adolescens, Bernardinus Lauredanus. Si cui tamen illud, consilio, magis arridet, poterit ita legere, ut & in quibusdam impressis,*

Consilio omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet.

Aufugistin'? Ch. hera, factum. Th. satin' id tibi placet?

Ch. Non, Th. credin'te impune habiturum?] *In alijs, credin'te impune abiturum? ego cur hoc malue rim, in causa est, quòd infra quoque Terentium italocutum video, Siquidem istuc impune habueris.*

Quæ, cum amatore suo cum cœnãt, liguriunt.] *Hic certe est creticus primo loco. sed eum ut effugeret Goueanus, legit hoc modo,*

Cum amatore suo quæ cum cœnant, liguriunt.

neque

neque animaduertit, se eodem recidere. verbum enim, ligurio, secundam syllabam producit. Horatius:

Semesos pisces, tepidumq; liguricrat ius.

neque desunt eruditi homines, qui r litera geminata scribendum censeant.

Quæ futura exempla] *notum est ex Platone, tria esse pœnarum genera,* κόλασιν, τιμωρίαν, παράδειγμα: *de quibus est etiam aliquid apud Gellium. ex ijs intelligi potest, quid hoc, & similibus locis exempli nomen valeat: itemq;, quàm propriè inscripta sit illa altera fabula,* ἑαυτὸν τιμωρούμενος.

- nunc minatur porrò sese, id quod mœchis solet.] *Quid autem id est, quod deprehensis mœchis fieri solebat? dixi equidem alibi: sed hic quoque nõ omittendum videtur. insperso cinere calido, nates eis depilabant: immittebantq; in sedem raphanos. Aristophanes* νεφέλαις. τὶ δ', ὦ φαφανιδωθῆ γε πειδόμενός σοι, &c.

Lucianus de peregrino. ἐν Ἀρμενίᾳ μοιχεύων ἁλοὺς μάλα πολλὰς πληγὰς ἔλαβε, &c.

An in Astu venit?] *Eadem voce vsus est & M. Tullius in secundo de legibus. Vestri Attici, prius quàm eos Thèseus demigrare ex agris, & in Astu, quod appellatur, omnes se conferre iussit, &c.*

Satis credo. nihil est Thaidę hac fratertua dignius.] *Hunc versum quidam sine causa mutare voluerunt. quòd nescirent, vocem, nihil, etiam producta posteriore syllaba enunciari. Exemplum autem est, & apud Ouidium:*

Morte nihil opus est, nihil Icariotide tela.

Si in platea hac te offendero post vnquam; quod dicas mihi.] *Ex glossemate aliquo in ordinem verborum Terentij defluxerant voces duæ, nihil est: quas cum alijs de causis, tum quia versum manifestò corrumpebant, sustuli. est autem particula, quòd, ita posita, vt in illo Plauti:*

Quòd ille gallinã, aut columbã se sectari, aut simiã
Dicat; perijstis, nisi vsque ad mortẽ multatis malè.

de quo, alijsq; similibus commemorauit quodam loco in Catullum.

Sed & Terentius ipse supra ita locutus est:

Sanè, quòd tibi nunc videatur esse, hic nebulo magnus est.

& Cicero in Pisonem: Nam quòd vobis iste, tantummodo improbus, crudelis, olim furunculus, nunc verò etiam rapax, quòd sordidus, quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus, quòd imprudẽs, quòd audax esse videatur. nihil scitote esse luxuriosius, nihil libidinosius, nihil posterius, nihil nequius.

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. Ch. placet.] *Quia facilè suspicor, fore permultos, qui me à peruulgata huius loci lectione cessisse mirentur: iccirco hanc emendationem meam diligenter mihi constituendam, ac constabiliendam puto. ante me igitur ita in impressis penè omnibus legebatur:*

Hunc comedendum, & deridendum vobis propino.

atque ego mirabar equidem, qua ratione dictum esset, propinare aliquem comedendum: cum in ipso propinandi verbo, bibendi sit, non comedendi, significatio. nam si solum illud alterum fuisset; poterat fortasse ita

dict um

dictum videri, propinare aliquem deridendum, vt apud Demosthenem, προπίνειν τὴν ἐλλάδα. certè quidem, comedendum propinare, satis lepide dici non posse opinabar. viderat hoc nescio quis, qui libros Sebastiani Gryphij, anno M D XL IIII. impressos, correxerat: itaque in illis scriptum reperias:

Hunc comedendum, & bibendum vobis propino.

at eum oportet ualde imperitum dimetiendorum uersuum fuisse, profectò enim, si aliquid in hoc genere valuisset, poterat digitis, vt ille ait, & aure deprehendere, multum, ea mutatione facta, ad legitimam versus mensuram desiderari. mouebat ipsa me quoque metri ratio: propino enim breuem habet primam syllabam, longam secundam. Martialis:

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humane facis Herme, non superbe.

ergo si quis id verbum retineat, erit iambus in trochaico versu: quòd ita absurdum est, valde vt mirer, quid adducere potuerit insigniter eruditum hominem Camerarium, vt affirmaret, id interdum fieri posse. neque tamen quicquam hoc loco mouere ausus essem sine veterum librorum testimonio. quatuor, cum hæc scriberem, ad manum habebam calamo exaratos libros. in ijs omnibus scriptum erat.

Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo.

itaque sustinendam amplius sententiam non putaui: sed, omni dubitatione remota, reponendum id verbum, quod & orationis concinnitas, & metri ratio, & totum, librorum veterum consentiens auctoritas comprobaret. ac fieri fortasse possit, vt quispiam, ne hanc emen-

emendationem recipiat, Donati interpretatione maneatur; qui hoc verbum explicans, Facete, inquit, dixit, vt parasitus, & quasi de conuiuio loqueretur. ita enim legendum est. sed eam ipsam si quis accuratè cõsideret, videbit, ad præbendi nihilo minus, quàm ad propinandi verbum posse accommodari. præbere enim aptè admodum in epulis conuiuijsque dicitur. Cicero ad Q. Fratrem: Sponsalia Crassipedi præbui. quin & eum qui præbet, pro epuli domino, dixisse Horatium, homines eruditissimi affirmant, qui ita legunt ia ud è primo sermonum:

E quibus vnus auet quauis aspergere cunctos,
Præter eum qui præbet, aqua.

non, vt vulgo legitur,

Præter eum, qui præbet aquam.

ANNOTATIONES.

in Heauton timorumenon.

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.] *In alijs illud, denique cum sequentibus coniungitur, hoc modo:*

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre. denique
Nullum remittis tempus.

Ego fidem habeo Ciceroni, qui in primo de finibus citans hunc locum, facilè ostendit: denique, finem periodi esse. & alioqui scio, alijs quoque locis hac voce ita vsum Terentium.

At enim me, quantum hic operis fiat, pœnitet.] *impressi, vt opinor, omnes præter eos, quos, aliquot*

adhinc

adhinc annos, ediderat Manutius:

At enim, dices, ne quantum hic operis fiat pœnitet. miror autem, ne Goueanum quidem ipsum vidisse, de tracto verbo, dices, multis partibus venustiorem orationem fieri: recepto autem, versum constare non posse.

quid laboris est, nollem. sed istuc quid mali est?] *Neque constat versus, neque sententia mihi quidem satis aperta est. cum aliud, hoc quidem tempore, nihil possem, quod in veteribus libris erat, cum fide proponere satis habui.*

Ætate me putauit, & sapientia,] *in alijs, Et ætate putauit me, & beneuolentia: quæ lectio neque inconcinna est, & veterum librorum testimonio adiuuatur: in quibus tamen perpetuò scribitur, beneuolentia. ego Petri Bembi auctoritatẽ, ac testimonium sequi malui.*

Quàm iniqui sunt patres.] *Miror, quid sibi voluerint, qui actus principium hoc loco fecerunt. cũ enim Chremete solo ingresso domum, Clitipho in proscenio remanserit, nemo profectò non videt, eorum dũtaxat, quibus comica ratio non penitus ignota est, non modo nouum actum, sed ne nouam, quidem (si ita loquendum est) scenam hoc loco esse posse.*

Astutus, næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.] *Contemptum hunc paternarum admonitionũ mirificè expressit Theocritus; apud quem pastor quidam, cum, ætatem à se non metui, indicare vellet, ait tanti eam à se fieri, quanti à liberis patrum matrumq; verba fiunt.*

Nam Clinia hic, etsi is suarum rerum satagit,

atta-

attamen.] *Nescio quo modo factum est, vt hic versus meã diligentiã fugerit. ita enim emẽdamus fuerat, ut est in quibusdã impressis, et in oĩbus calamo notatis:*

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet, &c.

-uerum interea, dum sermones cedimus.] *Genus hoc loquendi ductum esse à Græcis, admonet Priscianus libro* XVIII. *eos enim ita dicere solitos,* κοπ]ειν λόγους, *aut* κόπ]ειν ῥήματα.

Non oportuit relictas. portant quid rerum?] *ita sæpe loquebantur veteres, cum magnã rei alicuius vim, aut copiam indicare vellent. Sic in Andria: Di boni, boni quid porto? & in hac ipsa fabula,*

Modo pitissando quid vini absumpsit mihi?

Plautus in Epidico.

Tũ captiuorũ quid ducunt secum? pueros, virgines,
Binos, ternos alius quisque: fit concursus per vias.

Cicero in Verrem: Quid lacrymarum putatis ipsum profudisse Neronem?

Nam disciplina est iisdem, munerarier

Ancillas primum, ad dominas, qui affectant viam] *præceptum hoc ita complexus est Ouid. in arte.*

Sed prius ancillam captatæ nosse puellæ
Cura sit. accessus molliet illa tuos:
Hanc tu pollicitis, hanc tu corrumpe rogando:
Quod cupis, ex facili, si volet illa, feres.

Enimuero reticere nequeo, multimodis iniurius] *Hoc quoq; multimodis vt legas, ipsa versus ratio cogit. quod neminẽ antea animaduertisse, mirũ est.*

CLIT.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tune? quod boni] *In alijs omnibus, tu ne? quod boni est. mirumque, quam suo more, id est, quàm ineptè, quamq; ridicule locum hunc interpretentur literatores. illius igitur nobis sententia, quam ante nos nemo tradidit, aperienda est. dicturus erat Clinia continuata oratione: tu ne? quod boni datur modo, fruere, dum licet, nam nescias, Eius sit potestas posthac, an nunquam, tibi. Sed cum, eo loqui exorso, pergeret abire Syrus, interrupit illius orationem Clitipho, & Syrum inclamauit: deinde ad Cliniam conuersus, dic modo verum, inquit. at Syrus indignabundus, age, inquit, modo: hodie sero, ac nequicquam voles. tum demum Clinia interruptam oratione persecutus est.*

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.] *venuste, huic homini, dixit, cum seipsum designaret. sic apud Plautum in Epidico.*

Quid verba facimus? homini huic opust quadraginta minis.

Luciscit hoc iam: cesso pultare ostium] *In omnibus libris, præter Manutianis, locus hic inepte & scriptus, & interpunctus erat, hoc modo: Luciscit: hoc iam cesso pultare ostium &c.*

quæ sit autem vis huius orationis, Luciscit hoc iam, dixi quodam loco in commentario in Catullum.

Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem fiet,] *loquendi ratio à Piauto, vt videtur, accepta; cuius est versus ille, Bacchidibus:*

Omnium ad perniciem instructa domus opime, atque oppipare.

Consi-

Consilia adolescentes: & tibi perdere.] *Versus constare non videtur. suspicor legendum, adulescentes: & ita scripsisse veteres, cum vellent secundam huius nominis syllabam producere.*

Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis.] *suspicor, fuisse in græco Menandri,* ὕπνον οὐκ ἑώρακα. *siquidem* ὕπνον ὁρᾶν, *eodem sensu, pure admodum ac propriè dicitur. Aristophanes vespis:*

Ὕπνον δ' ὁρᾷ ἥτις νύκτ' ὅλην οὐδὲ παπαλᾷ.

Ne nos inter nos congruere sentiant.] *Claudeo pro, claudo, dictum à veteribus legimus. sed & viueo: pro, viuo; &, diceo, pro, dico, vsitata aliquando fuisse, constat ex Nonio, apud quẽ citatur illud ex Næuio:*

tibi, dum viuebo, fidelis ero.

vbi tamen vulgo male legitur, videbo. & item illud ex eodem: Primum quod dicebo, rectè: secundum quod dicebo, eo melius. ita necesse est, congrueo, hoc loco, nõ, congruo, dictum fuisse à Terentio, intelligamus. nam, nisi congruere legas, syllaba, quæ proximè vltimam est, producta, vt versus constet, non assequeris.

Dissolui me, otiosus operam vt tibi darem.] *In alijs, Dissolui me ocyus, operam ut darem tibi. sed, quin ea vera scriptura sit, quam nos ei, quæ vulgo recepta est, antepositimus, cur dubitetur, causa non est. primum I. Pierius, spectatæ eruditionis, acerrimiq; iudicij senex, affirmat, eam esse in optimo illo Romano libro. est & in altero eorum, qui olim Dominici Grimani Cardinalis fuere; nunc in hac vrbe, in cœnobio sodalitij Antonianorum asseruantur. sed & Bernardini Lauredani antiquus eam confirmat liber: & Terentius ipse alibi*

eodem

eodem modo locutus est.

Nos otiosi operam dabamus Phædriæ:

Hoc aũt loco potissimum libet pusillum quiddam, neq; tamen contemnendũ, cum studiosis cõicare. id est super ratione scribendæ vocis, otium; quã video ab alijs per t, ab alijs per c literam scribi. ac iam pridem Pierius, quo nemo vnquam subtilius, nemo accuratius istius generis minima maxima perscrutatus est, in optimis illis, bonæq; frugis plenissimis annotationibus in Virgilium suis, quid hac de re sentiret, aperuit. nam cum in Romano libro versum illum ita scriptum esse dicat.

Parthenope studijs florentem ignobilis oci,

alijs tamen locis omnibus eo ipso in libro otium affirmat legi. profert etiã inscriptiones antiquas, libros q; ueteres aliquot, in quibus ea vox per t literam legatur. ego tantum Pierio tribuo, ut cum antea otium & negotium scribere consueuissem, idq; uerius putarem; postea, sola ipsius auctoritate motus, à mea cõsuetudine discesserim. neque tamen, quid sentiã, dissimulam dũ puto. marmora, numismata ue antiqua, quæ hanc, aut illam scripturam confirmarent, mihi quidem inspicere adhuc non contigit. libros veteres non nullos uidi, in quibus otium: multis partibus plures, in quibus ocium scriberetur. adeoq; nunc ipsum, de quatuor manu scriptis Terentij libris, quos habeo, in duobus otiũ, in alijs duobus ociũ perpetuo scribitur. habeo & Sallustium satis antiquum, in quo nunquam aliter, quàm ocium, & negocium legas. Ciceronis autem quotquot vidi veteres libros, in eis eodem modò scriptum animaduerti. Paulus quidem Magnolus, magna homo doctrina,

ctrina, diligentia etiam admirabili, cum Ciceronis libros de officijs accuratissime cum antiquis exemplaribus cotulisset, testatum reliquit, se in antiquis omnibus ocium & negocium per c literarum reperisse. mouet me quoque uehementer Donati auctoritas, qui in locum illum ex Eunucho,

Suspectiones, inimicitiæ, induciæ:

Induciæ, inquit, sunt pax in paucos dies: vel quòd in dies dentur, uel quòd in dies ocium præbeant. quæ si posterior notatio uera est, dubitationē res amplius nullam habet: quinetiam si uera non sit, credibile tamen est, Donatum aliquam probabilitatem secutum: quæ nulla fuisset, si ipsius temporibus, inducias per c, otium autem per t, scribere eruditi consueßent. piget super re tam tenui plura verba facere: neque sanè magnopere laboro, utra opinio recipiatur. non enim in eo positas esse, ut ille dicebat, Græciæ fortunas, satis intelligo. cum tamen eruditissimi olim homines de singulis literis singulos libros scripsisse memorentur: non est cur ego, qui præclare mecum agi duco, si per illorum uestigia repere licet, has disputationes mihi parum decoras putem.

S. Garris. Chęc facta ab illo oportebāt Syre.] *antique dictū, ut in Andria, quæ assolēt, quæq; oportēt.*

Nec cum malefacere crederem mi impunius Licere.] *In alijs, malefacerem. nemo autem non videt, una à nobis detracta literula, quàm cōmodum, quamq; apertum sensum effecerit, qui obscurus antea, & perturbatus fuerat.*

Quid istuc quęso? qui istic mos est Clitipho? ita

ne

ne fieri] *Qui hunc uersum temere immutarũt, neſcie bant uidelicet, fieri, prima producta. ſæpe apud ueteres poſitum eſſe. id ergo exẽplis confirmãdũ eſt. Terẽtius,*

Credebam. minime. ſcite poterat fieri.

Iniurium eſt: nam ſi eſſet, unde fieret.

quem in locum etiam à Donato hoc ipſum notatur.

Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret.

plura ponerẽ, niſi hæc ſatis eſſe ad rem docendã arbitrarer. apud Plautum autẽ quàm multa eiuſmodi exẽpla ſint, ſciunt, qui poetam illum accurate legerunt.

Atque eius amicam ſubagitare. vel here in vino quàm immodeſtus] *Ne quis hoc me loco quicquã mutaſſe parum conſiderate putet: teſtificor in quatuor libris calamo exaratis ita ſcriptũ reperiſſe me, ut excudendum curaui. quomodo autem antea legebatur, in conuiuio, ita qui leget, magnum faciet, ſi uerſus rationem explicare poterit. quomodo nos legimus, quadratus eſt hypercatalecticus. in uino autem ita dictũ eſt, ut apud Catullum,*

Marrucine Aſini, manu ſiniſtra
Non belle uteris in ioco atque uino.
-imo ſi ſcias.

Hoc vide, quod inceptet facinus.] *In alijs, Vah uide. ſed ita, ut ego emendaui, legitur in libro Lauredani, in duobus Antonianis, & in uetere Veneto. hoc autem genere loquendi uſus eſt & ſupra, in hac ipſa comœdia.*

Hoc vide: in mea uita tu tibi laudẽ is q̃ſitũ ſcelus.

Mane, mane. quid eſt, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?] *De hoc loco quid ſuſpicer,*

iam ante dixi: legendum videlicet, crepuit foris. alio, qui enim uersus iusto longius excurrit. ueteres tamẽ libri ita habent, ut ipsi edidimus.

Nisi me animus fallit, hic profecto est annulus, quem ego suspicor.] *Cum Chremes & Syrus in proscenio remanserint; non sanè uideo, quomodo hic, principium actus esse possit.*

Sustulisti. Sy. si sic factũ est domina, ergo heru' damno auctus est.] *In alijs omnibus hoc modo: Sustulisti. So. sic est factum. Sy. domina, ergo herus damno auctus est.*

quæ q dẽ mihi scriptura seipsam refellere videtur. nã si dicẽti viro, Sustulisti, respõdeat Sostrata, sic eße factũ; primũ iuutili se mendacio obligabit: neque enim filiã sustulerat ipsa, sed exponendam dederat. deinde quomodo illa conuenient, quæ ab eadem postea dicuntur?

Minime. sed erat hic anus Corinthia haud impura: ei dedi

Exponendam. sed nolo in re certa argumentis abuti. etenim intelligentes admonere satis est: de ceteris non laboro. illud modò teneatur, quomodo nos edidimus, ita in omnibus ad unum, quos quidem ipsi vidimus, calamo notatis libris legi.

Nisi fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium.] *Hæc, cum in alijs separentur, in meo manuscripto continuantur cum superioribus: neque causa est, cur separari debeant.*

Nihil est. triumpho, si licet me latere tecto abscedere.] *Hoc loco, vtrum, neque satis scio, neque, si sciam, dicere ausim; alterutrum quidem sine dubio ne*

cesse

ceſſe eſt; ut aut ſolus ex ijs, qui verſum hunc hactenus interpretati ſunt, recte ſentiam, aut ſolus errem. nam ceteri omnes, latêre, vt verbũ accipiunt: ego nomen eſſe ſtatuo. ac illi quidẽ quam ſententiam efficiãt, non eſt obſcurum. ego vero ita intelligo: vt hanc ſuam Syrus emungendi pecuniã Chremetis inceptionem cui dam gladiatorio certamini comparet, in quo ſe cum illo depugnare oporteat. ſicut autẽ primum illud eſt gladiatori, ut antagoniſtam feriat: quod ſi non poſſit, proximum eſt, vt ſaltem bene tegat latus ſuum, nullaq; plaga accepta, abſcedat è pugna: ita Syrus primũ ſibi illud fuiſſe dicit, vt ſenẽ argento circũduceret, ſed cum rem in eum locum deductã videat, magnum vt periculum ſit, ne omnia frant palam; nihil eſſe ait, quod iam ſenem quaſi ferire pecunia illa cogitet: triumphare ſe, ac putare ſecum præclare actum iri, ſi ex hac pugna, latere tecto, poſſit abſcedere: id eſt, ſi ita poßit euadere, nihil vt ex eo, quod iã factũ eſt, nanciſcatur mali.

Tu fortaſſe, quid me fiat, parui curas] *In alijs, paruipendis. ego omnium veterum librorum conſenſum ſecutus ſum.*

-ius ſummum ſæpe ſumma malitia eſt.] *In meo manu ſcripto, ſumma iniuria eſt.*

Sed pater egreditur. caue, qcquã admiratu'ſis,
Qua cauſa id fiat. obſecũ dato in loco;
Quod imperabit, facito; loqtor paucula.] *Antea præpoſtero ordine legebantur hi verſus, in hũc modũ:*

Qua cauſa id fiat, obſecundato in loco.
Sed pater egreditur. caue, quicquã admiratu' ſis:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

nullus autem sensus illo modo extorqueri poterat: qui nunc & optimus est, & vel pueris perspicuus. ita memini olim, cum in academia Parisiensi libros de diuinatione publice interpretarer, emendatum à me esse locum quendam ex primo eorum librorum, qui, vt est in impressis libris, nullo modo intelligi potest. versus sunt Accij, quos ibi Cicero citat:

Cum iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, sopore placans artus languidos:
Visum est in somnis, pastorem ad me appellere,
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine,
Præclarioremq; alterum immolare me.

sunt autem legendi hoc ordine:

Visum est in somnis, pastorem ad me appellere
Pecus lanigerum eximia pulchritudine:
Duos consanguineos arietes inde eligi,
Præclarioremq; alterum immolare me.

Mihi nunc, relictis rebus, inueniẽdus est] *In alijs, relictis omnibus; non male. Sed, in omnibus manu scriptis quod repereram, id repræsentandum curaui. est autem ita locutus & in Andria:*

Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum &c.

Nam te scientem faciam, quicquid egero.] *Ita est in meo manu scripto, & in vetere Veneto. est autem dictum, te scientem faciam, pro, te consulam, te certiorem faciam.*

In illũ nil potest: nã exuper[illegible] eius stultitia omnia hęc.] *Nihil muto. volo tamẽ indicare, qd in veteribus libris repererĩ. in meo manu scripto aperte legitur*

-nam

-nam exuperat eius astutia omnia hæc. in libro Lauredani legitur quidem, stultitia; sed aut eadem, aut certè alia non minus antiqua manu emendatum, astutia. in vno etiam Antonianorum eadem varietas ad marginem libri annotatur. videbunt alij, ecquid ironia illa venustatis habeat.

Sponsę vestem, aurum, atque ancillas opus esse: argentum vt dares.] *Ita emendaui è meo manu scripto: cum ab alijs abesset particula, atque; versusq; idcirco claudicaret.*

Quenquam ne animo tam comi esse, aut leni putas.] *Ita planè est in vetere Veneto. à manu scriptis abest particula, ne. ne quid tamen dissimulem, & in vetere Veneto, & in manu scriptis ita legitur: cõi: quod vtrum valeat, comi, an, vt in alijs, communi, satis liquidò affirmare non possum.*

Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?] *Ita emendaui ex omnibus antiquis libris: cum antea contra rationem versus legeretur:*

Quot incommoditates in hac re accipies, nisi caues?

Qui hoc, quod volo,] *In alijs, quod rogo. sed, volo, est in omnibus veteribus. valet autem, cupio; vt non voluntatem modo, sed desiderium etiam declaret. sic in Andria: -sin eueniat, quod volo,*

In Pamphilo vt nil sit moræ, restat Chremes:

Quàm pudet: neque, quod principium incipiã ad placandum, scio.] *In impressis omnibus, quod principium inueniam; sed in omnibus antiquis, quod principium incipiam. idq; lepidius videtur.*

Quam volo. S. nunc laudo te gnate. CL. Archo-

nidis filiam.] *In alijs, nunc laudo Gnatæ, Goueanus senserat, abesse aliquid à versu, itaque addiderat ad finem, volo. hoc modo: Archonidis filiam volo. sed repugnant veteres libri. hoc, quod ego posui scriptum est in libro Lauredani, & in vetere Veneto. Archonidis autem legendum est, producta syllaba, ni: vt tale sit, quale illud apud Sidonium*

Orcoestram quatit alter Euripidis.

ANNOTATIONES.

IN ADELPHOS.

ADELPHI TERENTII] *In omnibus antiquis libris non* ADELPHI, *sed* ADELPHOE *legitur. idq; ego, ne quid dissimulem, verius puto.*

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI.] *Ita est summo consensu in antiquis libris: vt valde mirer, qua stultitia quidam alij ex* FVNEBRIBVS *fecerint,* FVNERALIBVS, *& L. Pauli nomen sustulerint.*

Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO] *Horum vterq; L. Aimilij filius fuit: sed ille à Q. Fabio Maximo, hic ab Africani superioris filio adoptatus.*

AEDILIBVS CVRVLIBVS.] *Hoc perspicuè falsum est: quod ante me an quisquam animaduertit, nescio; nemo quidem certè tradidit. falsum aũt esse, ita doceo. primum, q̃ nusquam reperietur, ludos funebres pertinuisse ad ædilium curã: præterquã apud grammaticum illum, quisquis est, cuius ante Terentiũ, sub Donati*

nati nomine, quisquiliæ quædã haud magni precij leguntur. is aũt eadẽ videlicet eruditione, eodẽq; iudicio illud tradere potuit, quo, quatuor esse ludorũ species, & Megalenses fuisse magnis dijs consecratos; & Apollinares pertinuisse ad curã ædiliũ: quæ quàm vera sint, suo loco diximus. deinde si hi duo fratres simul ædilitatem illã maiorẽ gessissent, aliqua profectò tam inusitatæ rei ab historicis facta mẽtio esset, præcipuè à Paterculo, qui huius generis aliquot exempla subtiliter, & accuratè annotauit. Sed quid argumẽtis opus est? vnicum satis est ad præcidendã omnẽ dubitandi occasionẽ. P. Cornelius Aimilianus, quo de hic manifestò agitur, nunquã ædilis fuit: imo verò annum agens XXXVI. *cũ ædilitatẽ peteret, consul creatus est. auctor is, quẽ modo nominaui, Paterculus. corruptũ esse locum, ostendi; ideoq; asteriſci notã apposui. nunc quo modo ei medicina facienda sit, si potero, ostendã. in vno Antoniano rum reperio:* Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO AEDILIBVS CVRVLIBVS QVOS FECERE. *] Inde suspicor, expũgendas esse voces illas,* AEDILIBVS CVRVLIBVS, *legendumq; hoc modo:* ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AIMILII PAVLLI, QVOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS. *] Ita confirmat hanc opinionẽ Donatus, vt vix vlla dubitatio relinquatur. is enim in προλεγομένους in Hecyram, de Hecyra ipsa loquens: Postremò, inquit, data est ludis funebribus L. Aimilij Paulli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & P. Cornelius Africanus. quan-*

quam aũt non id mihi consilium est, hoc quidẽ tẽpore, vt ea in quibus grãmatici errauerint, persequar; tamen iniecta à me Donati mẽtio facit, vt quiddã, quod ille in ijs, quæ præfatus est in hanc fabulã, dixit, prætermittere silentio non queam. eius igitur verba sunt. Hanc dicunt ex Terentianis secundo loco actã, etiam tũ rudi noïe poetæ: itaq; sic pronunciatam, Adelphæ Terentij, non, Terentij Adelphæ: & adhuc magis de fabulæ noïe poeta, q̃ de poetæ noïe fabula commendaretur. Hæc Donatus: quæ si vera sunt; oẽs propemodum, quas hodie habemus, Terentij fabularum inscriptiones falsas esse oportet. Siquidẽ heauton timorumenos acta inscribitur Ti. Sempronio, M. Iuuentio cos. Eunuchus, M. Valerio Messalla, C. Fannio Strabone cos. eodemq; anno, sed non ijsdem ludis, Phormio: Adelphæ vero L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego cos. vt, si ordinẽ temporum seruare libeat, non secunda, sed quinta potius collocanda sit. aut igitur errat Donatus, aut sunt, vt supra dixi, omnes illæ inscriptiones repudiandæ.

Ego illam facilè verò omitto.] *Ita emendaui è manu scriptis libris; cum antea legeretur, Ego illã hercle verò omitto. versus autem quomodo constet, nõ video, nisi legas, -qui te fratrem habeam quidem.*

Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porrò est, prospice.] *Ita est in veteribus libris; non, vt in alijs, consule.*

Quapropter quoquo pacto tacito est opus.] *In alijs, celato est opus: sed versus non cõstabat. hoc quoque ex veteribus libris emendatum est.*

-sinerem illum? aut non sex totis mensibus.

Prius

Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam cęperet?] *Ita perſpicue legitur in meo manu ſcripto, & alioqui ſcripturam hanc agnoſcit, & approbat Priſcianus.*

-tuum ne filium?

(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror.] *Alij illud, Abigam hunc rus, faciebāt dici à Demea. inepte. id enim ſecum de Demea ipſo muſſitat ſeruus. porrò præterquam quòd in meo manu ſcripto ita planè legitur, idem etiam ex Donati interpretatione non obſcurè colligi poteſt.*

ACTVS QVARTI, SCENA III. *Ego hanc actus quinti ſcenam primam eſſe duco. abijt enim Demea quæſitum fratrem, Syrus ſorbillatum cyathos: itaque ſcena vacua remanſit. infra autem, vbi dicitur eſſe principium actus quinti, id verum eſſe non poteſt, cum Aeſchinus in ſcena maneat.*

Perii, horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio fores miſer.] *Vltima dictio huius verſus, quæ in alijs deerat, in omnibus veteribus legitur. qui autem tollunt, fores, & contra veteres libros faciunt, & corrumpunt verſum, qui quadratus iambicus eſſe debet.*

Non clamas? non inſanis? M. non. malim quidem.] *Alij illud, malim quidem, faciebant dici à Demea, aut nullo ſenſu, aut inepto. Dicitur à Mitione: & habet hunc ſenſum: Malim quidem, ſi fieri poſſit, aliter eſſe: ſed quando quod factum eſt, infectum fieri non poteſt, æquo animo fero. tale aliquid cum dicere pararet, impeditur à Demea.*

Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamē,

aut

[aut quęrar?] *Alij omittebant illud, quid agam? quod tamen & est in antiquis libris, & agnoscitur à Donato, & ad uersum necessarium est.*

ANNOTATIONES.

IN PHORMIONEM.

Minu' multo audaciter, q̃ lędit, lęderet.] *Primum ab imperitis factum erat, ex audaciter, audacter: deinde interiecta, particula, nunc, ad fulciendū uersum. ego, quod in meo manu scripto libro perspicue scriptū erat, id reposui. aduerbiū autem, audaciter, etiam à Cicerone usurpatum fuisse, alibi docui ex Prisciano.*

Et si tibi res sit cum eo lenone,] *Ita quidem apertè legit Donatus: sed in omnibus tamen libris veteribus, Quòd si tibi res sit: quæ lectio nihilo, vt ego quidem arbitror, deterior est.*

Ita ne tandē uxorē duxit Antipho iniussu meo?] *Alij omnes hic faciebant principium actus secundi. quàm inepte, nemo non videt. neque enim scena remanet vacua. neque dubitandum, quin ibi sit principium secundi actus, vbi à nobis constitutum est.*

Nā, ni ita eū existimassem, nunquā tam graueis. Ob hanc inimicitias caperē in uostrā familiam, Quā is aspernatur nunc tam inliberaliter.] *In horum uersuū secundo particula, ob, vt videtur, est extra uersum. in eodem autem, nostrā, pro, uostrā, alij scripserāt, putantes, id quod sequitur, Quam is aspernatur, ad familiā referri. falso: ad ipsam enim puellam refertur. neque vero se Phormio cognatum puellæ esse fingebat. uostram familiam, apertè legitur in antiquis.*

-nam

nam tua

Præterierat iam ducendi ætas] *Ita emendaui ex ve teribus libris; cum in alijs eßet, ad ducendum.*

Fieri miserũ, qui me dudũ, vt dixti, adiurit comi ter?] *Qui legebant, adiuuerit, non animaduertebant, versum ὑποροχολίον fieri. vt autẽ hic adiurit, pro adiuuerit, dictũ est, sic apud Ennium, adiuro, p, adiuuero O Tite, si quid ego adiuro, cũram ue leuaßo. Vbi vulgo perperam legitur, adiutð.*

Nam hanc cõditionem si cui tulero extraneo. [*Ita est in antiquis omnibus. at alij fecerant, extrario, quam vocem ego quidem latinam non puto.*

Huic mãdes, qui te ad scopulũ è tranquillo in ferat.] *Nihil addidi, nihil detraxi, nihil immutaui: sed, quod in meo vetere libro erat, quia sine vlla dubitatione verum putabam, quàm potui, fidelißime expreßi.*

Interea amici, quod polliciti sunt, dabũt.] *Hunc quoque locum è meo illo libro emendaui: cum in alios omnes, è gloßemate aliquo, irrepsißet vox, argentum: quæ ita deformabat versum, vt valde mirer, ne Goueanum quidem eam sustuliße.*

curialis vernula est, qui me vocat.] *Hic mihi auxilio fuit vetus Venetus: nam in ceteris omnibus hæ omnes voces desiderabantur.*

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximũ.] *Ita legendũ esse, admonet Priscianus. & ita legitur in meo manu scripto, & in vno Antonianorum.*

Heus, quanta hæc mea naupertas est, tamen] *Ita legendus est hic locus ex libro Petri Bembi, & ex libro Bernardini Lauredani.*

In ius? enimuero si porrò esse odiosi pergitis,] *Quid de illo, in ius, faciã, nescio. [illegible] pede quo quàm par est, longiorẽ facit: & tamen neque repetitio illa inuenusta est, & legitur in omnibus antiquis libris*

Vel oculum exculpe. est, vbi uos vlciscar probe] *Ita emendat Bembus. in omnibus tamen antiquis reperio, vt in impressis, -est, vbi vos vlciscar, locus.*

Qui nominat me?] *Ita est in libro Lauredani, & in duobus Antonianis, melius, & magis ad antiquorum consuetudinem, quàm, vt in alijs, Quis.*

-quid nunc obticuisti?] *In meo, & in vno Antonianorum, pro, obticuisti, legitur, obstupuisti.*

Exequias Chremeti, quibus est commodũ ire, hem tẽpus est.] *Ita erat in duobus Antonianis. in alijs, iam tempus est: sed hoc versus ratio repudiat.*

Singillatĩ, qualis in istũ fuerim?] *Ita correxi è meo libro, & ex illo Lauredani. nam in alijs erat, qualis in hunc fuerim: neque ita lepide, & contra rationẽ metri. Sigillatim, autẽ pro, singillatim, qui dicunt, errant.*

ANNOTATIONES.

IN HECYRAM.

Ita me di bene ament, haud propterea te rogo, ut] *Ita reperio in omnibus antiquis libris: Donatus tamen legit, amabunt: quod si recipias, aut delenda erit vox, te, aut non constabit versus.*

Aedepol næ nos æque [illegible] omnes inuisæ viris] *Duas voces, inique, & omnino, quæ in alijs erãt, eo jussi, quòd neque erãt in vllo vetere [illegible], & cor-*

rum-

rumpebant versum. huic autẽ querelæ, qua vtitur Se-
strata, affinis est illa Creusæ apud Euripidem Ione:

Τὰ γὰρ γυναικῶν δυσχερῆ πρόσ ἄρσενας, &c.

Quid ais? an venit Pamphilus? uenit. diis gratiã habeo.] *Ita emendaui ex vno Antonianorum. nam, quomodo erat in ceteris, dijs habeo gratias, versus efficiebatur acatalecticus, quem catalecticũ esse, vt ceteros, multo verisimilius est.*

Omnibu' nobis vt res dant sese, ita magni atque humiles sumus.] *Eandem nimirum habent sentẽtiã versus illi, quos pronũciat Vlysses* Οὖτος. *etsi eos, qui philosophantur, aliò trahunt.*

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων,
οἷ ἐπ' ἦμαρ ἄγουσι, τοιήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Quod faciundũ fortasse sit postidea, hoc nunc si feceris.] *Ita est in quibusdam veterum. alij, ignoratione antiquæ vocis, fecere, post, idem.*

Iam ætate ea sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquum.] *Mihi peccato, id est, mihi, si quid peccauerim. nam ut iuratus est, qui iurauit, ita peccatus, hoc quidem loco, qui peccauit, id est,* ὁ ἡμάρτηκως. *similiter locutus est Quintilianus libro. VI. Qui vero iudicem rapere, & in quem vellet habitum animi posset perducere, quo dicto, flendum, & irascendum esset, rarius fuit. ibi enim, quo dicto, valet,* οὕτω λέξαντος.

-quidem plus hodie boni

Feci imprudens, quàm sciens, ante hunc diem vnquam.] *Sententia Plautina ex Captiuis:*

-sæpe iam in multis locis
Plus insciens quis fecit, quàm sciens, boni.

M.

M. ANTONII MVRETI DE METR Terentianis.

TERENTII versus duorum generū sunt; ambici, & trochaici: neque autem iambicum, neque trochæus in iambum admittitur. Iambicus initio fiebat è solis iambis, ut,

Quid hoc noui est? quid ira nunciat deum?

apud Terentium; si modo ita legendum est,

Amantium iræ, amoris integratio est.

Terentianus ait, eos in tragœdijs, propter nimiam ipsorum leuitatem culpari. ego tamen Græcos poetas sæpe admodum vsos reperio.

Postea admissus ex alternis spondeus, & omnes pedes, qui illi temporibus sunt æquales: in quibus est & proceleumaticus. tribrachys etiam, quòd iambo temporibus par est, recipitur. creticus, quamuis vno tempore longior, tamen ipse quoque receptus est. Iambici integri, id est, ἀκαταληκτικὸς, semper ultimus pes iambus. nam claudi versus, id est σκάζοντες, alio loco uidebimus: in Terentio qui non sunt. ne in Græcis quidem aut comicis aut tragicis vsquam.

Sumus igitur semper iambus [illegible] loco magna libertas. non tantum enim iambus [illegible] brachys, uerum & spondeus, & om[illegible] pondeo temporibus [illegible] ires quolibet alio loco, à latinis quidem com[illegible]is, tragi-

[illegible]sq;

cisq́, veteribus, sine vllo discrimine ponuntur, creticum & proceleumaticum raro quidem, sed non nunquam tamen inuenias. iambicorum autem hæc fere discrimina sunt. dimeter catalecticus:

Date. mox ego huc reuertar.

dimtter acatalecticus:

Verebar, quorsum euaderet.

trimeter acatalecticus:

Poeta cum primum animũ ad scribendum appulit.

tetrameter, siue quadratus catalecticus:

Satin' pol proterue me Syri promissa huc induxerunt

tetrameter, siue quadratus catalecticus:

Nihil est. triũpho si licet me latere tecto abscedere.

tetrameter, siue quadratus hypercatalecticus:

Atque eius amicam subagitare. vel here in vino quàm immodestus. qui pentametros iambicos faciũt; nugantur.

Trochaicorum apud Terentium hæc fere ratio. trocheus quolibet loco ponitur: ut in iambico iãbus. præter iambum, proceleumaticum, creticum admittuntur ijdem omnes pedes, qui in iambicum. trochaicis autem vtitur fere octonarijs, siue quadratis catalecticis:

Quicquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.

Vbi te vidi animo esse omisso, & suauia in p
sentia

Quæ essent, orin habere, neque prospicere in
citudinem,

C pi rationem, vt neque egeres. neque ut pa os
se perdere.

inter lu[illegible] autem apud hunc poetam vltima præce[illegible]
tis v[illegible]sus syllaba p[illegible]cipium o[illegible] [illegible]s atqu
ita de [illegible]ntij versibus breuiter a nobis disputatu[illegible]

FINIS.

Vbicunq; [illegible]o inuenias duplici m. vnico
[illegible]bendum scias.

Finis

Regiſtrum.

a b c.

Omnes ſunt quaterniones,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,
Apud Ioannem Gareum [illegible]ara.

LABOR. RESTAURO
A. Lombardi
1972